ఆంధ్రజ్యోతి

ద్వితీయ ముద్రణము

రచయిత

గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తి,
యల్. యం. అండ్ యన్.,
అనకాపల్లి

1947 1—8—0

ప్రతులకు చిరునామా

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్, కాకినాడ

లేక

శ్రీ. బి. ఆర్. శాస్త్రి, అనకాపల్లి

కాకుమండ్రి, సుబ్బరంటి ముద్రాశాల, E. G-33-1000C—4-47

శ్రీ

వరహాగిరి వెంకటగిరి

గారికి

గమనిక

ఈ నాటకం హక్కులన్నీ నావే. ఇతర రచయితల పద్యగీతాలు తప్పించి, మిగతా నాటకంలో ఏభాగమయినా రంగస్థలం మీదగాని, రేడియోద్వారాగాని, ప్రదర్శించడానికైనా, గ్రామఫోను, సినిమాల నిమిత్తం ఉపయోగించడానికైనా, లిఖిత పూర్వకమైన అనుమతి విధిగా పొందితీరాలి. ప్రదర్శనాలకు అనుమతికొరకు కుమారి జి. శ్రీదేవి, ఆంధ్రా మెడికల్ కాలేజీ, స్త్రీలహాస్టల్, మహారాణీపేట, విశాఖపట్నం అని వ్రాయవలెను. దానిని ఉల్లంఘించిన వారు తగు చర్యలకు పాల్పడతారు.

ఇట్లు,

గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తి

రచయిత

కాకినాడ
1-4-47

మనవి

ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరంవల్ల ఈ నాటకానికి ద్వితీయ ముద్రణభాగ్యం లభించింది. ఎంతకాలంక్రిందటనో ప్రథమ ముద్రణప్రతులు చెల్లిపోయినప్పటికి, తిరిగి ముద్రించడానికి కాగితం అనుమతి లభించక ఇంతకాలం ఆలస్యమయింది ఈ కారణంవల్లనే ప్రథమముద్రణలో ప్రచురించిన శ్రీ మాశేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారి తొలిపలుకు ప్రముఖపండితుల అభిప్రాయాలు ఈ ముద్రణలో ప్రచురించలేకపోయినందుకు మన్నింప ప్రార్థన. ద్వితీయముద్రణలో కొన్ని మార్పులుచేసి నాటకం చిన్నదిగా చేదామని సంకల్పించాను. కాని వేలాదిగా ఈ నాటకప్రదర్శనము చూసిన ప్రేక్షకులనుండి, ఈ నాటకం ప్రదర్శించిన సమాజములనుండి మార్పుచేయవద్దనే అభిప్రాయాలు వచ్చాయి. అందువల్ల ఉన్నదున్నట్టుగానే ఉంచాను. ఈ నాటకంద్వారా ఆంధ్రకేసరి ప్రకాశంపంతులుగారికి ప్రియమయిన గ్రామాభ్యుదయప్రణాళికను యథాశక్తిగా ప్రచారం చేయగలిగినందుకు గర్విస్తున్నాను.

ఇది కేవలం ప్రబోధనాటకం అనుకొనే మిత్రులకొక మనవి:—

సాహిత్యం ప్రబోధసాధనంగా ఉపకరించింది చాలా దేశాలలో. ముఖ్యంగా రష్యాలో విప్లవదినాలలో ఎంతో

సాహిత్యం పుట్టింది. జర్మనీ ఇటలీల కష్టదినాలలో ప్రజా హృదయాన్ని చూరగొన్నది సాహిత్యం. ఇంగ్లాండులో బెర్నార్డ్‌షా, గాల్స్‌వర్దీల నాటకాలు, ఇబ్సెన్ నాటకాల అనువాదాలు, ప్రజాజీవితంమీద గొప్పప్రభావంచూపించాయి.

ప్రబోధనాటకాలలో కళ సన్నగిలిపోతుందని కొందరి మతం. ఇబ్సెన్ నాటకాలలో కళ పరిమితంగానే ఉంది. బెర్నార్డ్‌షా నాటకాలు ఉపన్యాస వేదిక మీదనుండి వచ్చే నీతి బోధకములగు ఉపన్యాసాలుగానే ఉన్నాయి.

అయితే..... .....

ప్రస్తుత ఆంధ్రజాతిలోవలె వ్యక్తివాదంనశించి, ప్రజలలో ఒక సామాన్య తృష్ణబలీయమైనప్పుడు అది సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించడం ధర్మం—మీదను తేలిపోయే మేఘాలు దిగువనున్న సరస్సులో ప్రతిఫలించినట్లు—అప్పుడు కళాసౌందర్యం పూర్తిగా చిత్రితమయిందా లేదా అనేది ప్రశ్నకాదు. నిత్య ప్రచలనంతో సాగిపోతూన్న ఈ నూతన ప్రపంచంలో (New world order) మానవాభ్యుదయానికి ఆ సాహిత్య శకలం ఎంతవరకు సహాయపడినదనేదే లెక్కకువస్తుంది. ఆ పరిస్థితులలో కళ తన ఉన్నతాసనంనుండి దిగి, భోజనం చెయ్యడం, మంచినీళ్ళు త్రాగడంలాగే మానవుని సాధారణ జీవితచర్యలో కలిసిపోతుంది. దానినుండి తప్పించుకోడానికిగాని దానిమార్గం తప్పించడానికిగాని ఏవ్యక్తికీసాధ్యంకాదు.

ఈ నాటక రచనకోసం శ్రీయుతులు మల్యాల వెంకట శివరామకృష్ణగారు, భావరాజు కృష్ణారావుగారు, వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు మొదలగువారి వ్యాసాలు, రచనలు చదివి, తరచి, కావలసిన సామగ్రి సేకరించాను. ఆంధ్రోద్యమ ప్రబోధకములగు రసవత్తమములయిన రత్నాలవంటి పద్యాలను ప్రోసి విడిచిపెట్టారు ఆంధ్రలోకంలో, నవ్యాంధ్రమహాకవులు. వాటిలో కొన్నింటి నేరుకొని, ఏతద్రచయితల కృపాపూర్వకమయిన అనుమతులు పొంది ఈ నాటకంలో స్వేచ్ఛగా వాడుకొన్నాను.

రచయిత

కాకినాడ,
1-4-47

పాత్రలు

వాసు	...	...	కథానాయకుడు
రామం	...	...	వాసు ఆంతరంగికుడు
లక్ష్మీపతి	...	...	వాసు తండ్రి
గోపాలం	...	...	లక్ష్మీపతి ఎస్టేటు మేనేజరు
కృష్ణారావు	...	...	దొంగ కాంగ్రెసువాది
నాగిరెడ్డి	...	...	తప్పుదారిపట్టిన రైతుబిడ్డ
వెంకటరెడ్డి	...	...	పెద్దరైతు
వీరన్న	...	...	ఇంకొక రైతు
అప్పన్న	...	...	హరిజనుడు
అయ్యంగార్	...	...	కోఆపరేటివు ఇన్‌స్పెక్టరు
కర్మవీరుడు	...	...	ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రబోధకుడు

పోలీసు సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్

వసంత	...	...	కథానాయిక లేడీడాక్టరు
జానకి	...	...	బ్రాహ్మణబాలిక
నీలాచలం	...	...	వేశ్య

ఓం

బ్రహ్మకృపాహి కేవలమ్

ఆంధ్రజ్యోతి

ఉపక్రమణిక-రంగం-శ్రీపురంలో వీధి

(కర్మవీరుడ ప్రవేశం వయస్సు 40 సంవత్సరాలు, ఖద్దరు అంగవస్త్రం, ఖద్దరు కండువా వల్లెవాటు, మెడలో ఖద్దరు సంచి, తలపాగా, నల్లటి గెడ్డం, పెద్ద కుంకుమ బొట్టు, చేతిలో ఆంధ్రపతాకం, సుమారు ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణయ్య వేషం)

సీ॥ అమరావతీపట్టణమున బౌద్ధులు విశ్వ
విద్యాలయములు స్థాపించునాడు
ఓరుగల్లున రాజ్యవీరలాంఛనముగా
బలుశస్త్రశాలలు నిలుపునాడు
విద్యానగరరాజవీధుల కవితకు
పెండ్లిపందిళ్లు కప్పించునాడు
పొట్నూరికి సమీపమున నాంధ్రసామ్రాజ్య
దిగ్జయస్తంభమెత్తించునాడు

ఆంధ్రస తతి కేమహితాభిమాన
దివ్యదీక్షాసుఖస్ఫూర్తితీ రించె
ఆమహావేశమర్థించి ఆంధ్రులాత
చల్లుడాంధ్రలోకమున నక్షతలునేడు॥ (రాయప్రోలు)

(అక్షతలు పుష్పాలు చల్లివెళతాడు.)

మొదటి రంగము

(శ్రీపురం-కృష్ణారావు బస-సమయం మధ్యాహ్నం 3 గం॥)

(వసంత ఒంటిగా కుర్చీలో కూర్చుని వార్తాపత్రిక చూస్తూ ఉంటుంది, వయస్సు 24 సం॥ కేడీడాక్టరువేషం, రామం ప్రవేశం: లాల్చీ, షరాయి, గాంధీటోపీ, వయస్సు 20 సం॥ దూరంగా ఉన్న ఒక కుర్చీ మీద చేతులు వేసుకొని నిలబడతాడు వసంత కొంతసేపయాక అతనిని చూస్తుంది.)

వసంత : ఎవరు మీరు ?

రామం : అన్నయ్యగారిప్పుడే దయచేశారు. అరగంటలో వస్తామని తమతో చెప్పమన్నారు.

వసంత : ఏ అన్నయ్యగారు ?

రామం : మా అన్నయ్యగారండి.

వసంత : అంటే ?

రామం : వారు దేవరావుగారు.

వసంత : వారు మీఅన్నయ్యా ? ఎప్పుడు వచ్చాడు ?

రామం : అవునండి. వారు దయచేసి అరగంటయింది.

వసంత : మీరిద్దరూ అన్నదమ్ములే ?

రామం : అంతకంటే ఎక్కువండి.

వసంత : మీరిద్దరూ ఒక్కతల్లిపిల్లలే ?

రామం : అంతకంటే ఎక్కువండి.

వసంత : ఏమిటయ్యా నీమాటలు! వాసుకి అన్నదమ్ము లెవరున్నారు ?

రామం : తమ్ముడిని నేనొక్కడినేనండి.

వసంత : మీరిద్దరూ ఒఖ్ఖతల్లిపిల్లలే ?

రామం : కామండి.

వసంత : మరయితే అన్నదమ్ములేమిటి ?

రామం : భరతుడికి, లక్ష్మణుడికి, రాముడి యందు ఎంత భక్తో వీరియందు నాకంతకంటే వేయిరెట్లు ఎక్కువ భక్తండి.

వసంత : సరే ! బాగుంది. వెళ్ళండి. రమ్మని చెప్పండి.

[రామం వెళ్ళక నిలబడతాడు]

వసంత : వెళ్ళవయ్యా ! ఆ కుర్చీమీద చేతులెందుకు వెయ్యడం ?

[వెళతాడు]

వసంత : (నిలుపుటద్దానికి ఎదురుగా నిలబడి తలదువ్వుకుంటు)

చక్కి ఆసదృశమైనవిద్యయు, ఆయాచితంబ్ధధనంబు, కౌగిటన్
కునుమళరావతారమగు కోమలగాత్రునిబంధనంబు, ఏ
దొసగులులేక సౌఖ్యమున దూగెడు జీవనమబ్బినన్గదా!
పసిడికి తావి యబ్బుగతి భామిని జన్మము సార్థకంబగున్ ॥

(కృష్ణారావు ప్రవేశం. 50 సం॥ వయస్సు, ఖద్దరులాంగుకోటు, పంచ, కండువా, కళ్ళ అద్దాలు, ఆకుచెప్పులు చేతికర్ర. చెప్పులు విడిచి, కండువా, కోటు, చేతికర్ర, పాగాకొయ్యకి తగిలించి, కుర్చీలో కూర్చుని వార్తాపత్రిక చూస్తూ ఉంటాడు)

వసంత : ఇప్పుడేదీ ట్రంకయిను లేదే ! ఎలావచ్చారు ?

కృష్ణా : కారులో వచ్చేశారు ఆలక్ష్మీపురంలో మీటింగు జరుగలేదు. అక్కడ మాకెక్కువంతా హడావిడిగా ఉంది. సీజను ! మనిషి కలబడ్డానికే స్థలం లేదు. పాపం ! వాళ్ళు త్రోవబోయేవాళ్ళని చేయిపట్టుకొని లాక్కొచ్చినా పది మంది కాలేదు.

వసంత : కాకినాడ మీటింగు బాగానే రిపోర్టుచేశారు. పేపర్లో ఉంది.

కృష్ణా : ఓ!యస్! అక్కడ మీటింగేమిటి! అద్భుతంగా జరిగింది. ఛీ ! ఇవాళ జరిగినంత పరాభవము, డిసిపాయింటుమెంటు నాజన్మలో ఎరుగను. ఎక్కడికేనా పెద్ద ఊరే గింపులేనిదే నేనెన్నడైనా వెళ్ళానా? వేయిమందికి తక్కువైన సభలో ఎన్నడైనా మాట్లాడేనూ ?

వసంత : మీలెక్చరు వినే అదృష్టం వాళ్ళకుండాలా?

కృష్ణా : అయినా పల్లెటూళ్ళో సభేమిటి ? జమీందార్లు మొఖాసాదార్లు ఉన్న ఊళ్ళలో కాంగ్రెసు మీటింగే జరగనివ్వరు. సామ్యవాదపు లెక్చరయితే, తన్నడానికే వస్తారు. ఇవాళ అప్పుడే ముస్తాబయా వేమమ్మా ?

వసంత : వాసువచ్చాడట, ఇప్పుడిక్కడకు వస్తున్నానని కబురంపాడు.

కృష్ణా : బాగా కడిపి చూడుమా ! ముందుకు మనమంచి చెడ్డలన్నీ అతనిమీదే ఆధారపడి ఉన్నాయి.

వసంత : మీరుండరా ఏమిటి ?

కృష్ణా : నేనుండడానికి వీల్లేదమ్మా ! ఊళ్ళోకి రాగానే కోఆపరేటివు బ్యాంకువాళ్ళు నామీద ఎస్టువారంటు తెచ్చి పట్టు తెలిసింది. చీకటి పడేదాకా ఎక్కడయినా తిచ్చాడి రాత్రి ఇంటికి వస్తాను. సిద్ధగిర ఏమయినా డబ్బుందా ?

వసంత : ఎక్కడుదీ ?

కృష్ణా : ఇవాళ ఏవీ కేసులు రాలేదూ ?

వసంత : ఒక పురిటి కేసు వచ్చింది. ఏభైరూపాయిలిస్తే నా సేవింగ్సు బ్యాంకు ఎకౌంటుకు పంపించాను. కొన్ని సామాన్లు వస్తున్నాయి. అపార్టెల్ విడిపించు కోవాలి.

కృష్ణా : మరెలాగ ? నాకు అర్జంటుగా కావాలే! రేపు పొద్దున్న ఆ యేభైయేనా వాళ్ళ నెత్తిని కొడితే వడ్డీకిందైనా జమకట్టుకొని కొంత కాపునల చేస్తారు. ఇన్నాళ్లూ ఈ కాంగ్రెసు డబ్బాకటి చేతిలో ఉండడంచేత కొంత కాలక్షేపం అయిపోయేది. పోనీ ఈ జిల్లాబోర్డు ఎలక్షనులయినా వేగం తగ లడతాయేమో అనుకుంటే బోర్డులన్నీ యేకం చేస్తారట, ఆమం త్రిగారు ఎలక్షను లింకా పొడిగించేశారు.

వసంత : మీరు నిలబడ్డానికా ?

కృష్ణా : నేను నిలబడితే కధే లేదు. కాంగ్రెసు అభ్యర్థు లను నిర్ణయించడమన్న పని ఒహాటి ఉంది కాదూ నాకు. అందు లోనే మనకి కాస్తరామీ! ఈయేసిక్కడ స్వదేశీ ఎగ్జిబిషనూ పెట్టిద్దా మనుకొంటున్నాను.

వసంత : పోనిద్దురూ ! స్వదేశీలో ఉన్న సరుకేమిటి? ఎంత సేపూ సబ్బులూ ! హెయిర్ ఆయిల్సేనా?

కృష్ణా : స్వదేశీ ప్రదర్శనాలు నడిపించి సౌధాలు కట్టిన వాళ్ళు ఉన్నారు తెలుసునా ? కొన్నాళ్ళు ఖద్దరు వ్యాపారం చేసి కొందరు పూటు పడ్డారా ! ఇప్పుడు హయాం స్వదేశీది. రేపు పొద్దుటే ఆ యేభై రూపాయిలు తెప్పించుమా ! మరచి పోక ! అదును కా వెంకటాచలమయినా ఊళ్ళో లేకుండా పోయాడు.

వసంత : ఏ వెంకటాచలం ?

కృష్ణా : మొన్నాత నికూతురు కడుపునొప్పికి నువ్వు మంది చ్చావు కావూ ! ఇలాటివేవైనా వస్తే అతను ఒక ఒడ్డు కాసేస్తూ ఉంటాడు. ఏ అసరా లేకపోతే మొన్న మొన్నటి దాకా నీకీ చదువెలా చెప్పించగలిగాను! ఒక కోటీశ్వరుడినో, లక్షాధికారినో కడకు వేలసంపన్నుడినైనా దన్ను చూచుకోక పోతే కాంగ్రెసులో నాయకుడు కాలేడు. తెలుసునా ? స్వతహాగా డబ్బుండి కాంగ్రెసుసేవ చేసేవాడు నూటికొకడు కోటి కొకడు.

వసంత : అయితే కాంగ్రెసులో అంతా ఇలాటి అవస్థలు పడుతూన్న వాళ్ళే ?

కృష్ణా : అంతా కాదనుకో ! ఇలాటి నావంటి వాళ్ళని కొందరినిచూసే, మహాత్ముడు కాంగ్రెస్‌లో పావలా సభ్యత్వము కూడా వదులుకొని మీరూమీరూ ఉరిపెట్టుకొని ఛావండని తనొక మూల పోయి కూర్చున్నాడు. ఇంక

మేమంతా, సామ్యవాదమనీ, ఎలక్షన్లనీ గుండా పిండీ అయిపోయి తీరబడిలేకుండా దేశాన్ని ఉద్ధరించేస్తూన్నాము.

వసంత : మొన్నటి అసెంబ్లీ ఎలక్షనులో మీరు జస్టిసు పార్టీకి పనిచేసినట్టుంది.

కృష్ణా : అప్పుడు వాళ్ళ ప్రభుత్వం ! ఇప్పుడు కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం! ఏయెండకాగొడుగు పట్టాలి. ! వీగడ్డిగరవకపోతే బ్రతుకు తెరువెలాగ ?

వసంత : మరీ జైలుకి వెళ్ళినవాళ్ళకేగాని కాంగ్రెసులో పలుకుబడి రాదంటారు ?

కృష్ణా : జైలుకు వెళ్ళిన వాళ్ళపని ఎప్పుడూ జైలుకి వెళుతూండడమే ! దేశంలో ప్రచారానికీ ప్రబోధానికే గాని ఉద్యోగాలు నిర్వహించడానికి వాళ్ళెందుకు పనికివస్తారు. జైలుకు వెళుతూ కాంగ్రెసుప్రబోధం చేస్తూండే శాఖ వేరే ఉండాలి. నామాదిరిగా పదవులు స్వీకరించి పార్లమెంటరీ విధానం నడిపించే శాఖ వేరే ఉండాలి.

వసంత : మొన్న మొన్న కాంగ్రెస్‌లో చేరినా అప్పుడే మీకింత అధికారం రావడం నాకే ఆశ్చర్యంగా ఉంది.

కృష్ణా : పలుకుబడంటే మరేమనుకున్నావు ? ఒక్క వేయి రూపాయిలు నావి కావంటే నాలుగువేలమంది పావలాసభ్యులు సిద్ధమవుతారు. దానితో అన్ని అధికారాలు చేతిలో పెట్టుకోవచ్చు.

వసంత : అయితే మీరు దీనికోసం చాలా ఖర్చు పెట్టారన్నమాట ?

కృష్ణా : అలాగు ఖర్చు పెట్టబట్టే ఇప్పుడీ ఇరకాటం.

వసంత : నాక్లాస్ మేటు శాంతాబాయి ఇట్టే ఇంగ్లాండు వెళ్ళి ఎఫ్. ఆర్. సి. యస్ ప్యాసయిపోయిందండీ! ఇవాళ పేపర్లో ఉంది. తిరిగి వచ్చీరావడంతో ఏ ఘోషా అసుపత్రి లోనో సూపరెంటుగా వేస్తారు.

కృష్ణా : ఇవాళ వాసు వస్తాడు కాదూ ? ఏదో దారి ఏర్పడుతుంది. అమ్మా నేను వెళుతున్నాను.

వసంత : వాసు వచ్చే వేళయింది. కాస్తసేపు ఉండ కూడదూ !

కృష్ణా : నేను సావకాశంగా, జాగ్రత్తగా అతనితో మాట్లాడుతానుకాదూ ! అతనుండగా ఈబ్యాంకుగొడవ వస్తే బాగుండదు.

(కృష్ణారావు వెళితాడు)

[వసంత : నిలువుటద్దం ఎదుట అలంకారం సద్దుకుంటూ ఉండగా వాసు ప్రవేశం. వాసు పాశ్చాత్యదుస్తులలో ఉంటాడు. వయస్సు 2 సంవత్సరములు.]

వసంత : నా ఉత్తరం అందిందా ?

వాసు : ఆహా ! మీ నాన్నగారున్నారా ?

వసంత : లేరు. ఎక్కడికో మీటింగుకని వెళ్ళారు.

వాసు : ఆయన మీటింగులు, నాన్ కో ఆపరేషను ఇంకా వదలలేదు ?

వసంత : అన్నట్లు ! నీరిజట్లు తెలిసిందా?

వాసు : అది చెప్పడానికే వచ్చాను. ఫస్ట్లాసులో ప్యాసయ్యాను.

వసంత: కంగ్రాట్సు లేషన్సు(Congratulations) చంద్రా!

వాసు : థేంక్సు(Thanks)చంద్ర ఎవరు? మంత్రసానా?

వసంత : అవును.

వాసు : అప్పుడే ప్రాక్టీసును ఆరంభించావన్నమాట !

వసంత : ఆఁ! ప్రాక్టీసూ లేదు మనూ్నా లేదు. ఈచంద్ర ఇదివరకెక్కడో మంత్రసానిగా పనిచేసిందట, ఏదైనా కేసు వచ్చినప్పుడు పిలిస్తే వస్తుంది. నిప్రొగ్రాము ఏమిటో చెప్పు !

వాసు : నాకేమిచేయడానికీ తోచలేదు. ఆలోచించిన కొద్దీ త, తిరిగిపోతూంది.

వసంత : ఈ వెధవఊళ్లో నాకు ప్రాక్టీసుఏమిటి పోనిద్దూ! మూలపల్లిలో మంగళాష్టకాలని ! నిజంగా ఈ ఊళ్ళో నేను విజిటుచేయడానికి తగినవి పట్టుమని పది ఇళ్ళు లేవు. ఇంకా నువ్వువచ్చి ఏ పెద్దస్లాను వేస్తావో అని కొండంత ఆశ పెట్టుకొని ఉన్నాను నేను ! మన అమెరికాప్రయాణం ఉన్నట్లేనా?

వాసు : ఓ యస్ ! అలాగేవెళదాం నువ్వు హార్వార్డు యూనివర్సిటీలో మెడిసిన్, నేను కేలిఫోర్నియాలో ఎగ్రికల్చరు, డిగ్రీలు తీసుకువస్తే బాగుంటుంది కామా!

వసంత : ఏదీ ! ఏదీ ! ఒక్క స్వీటుకిస్!

(వసంత, వాసు చేయి ముద్దు పెట్టుకొంటూ ఉండగా వాసు ప్రేమ భరితమైన కోపగంటిచూపు.)

వసంత : నన్ను నిజంగా, మనస్ఫూర్తిగా, ప్రేమిస్తున్నానని ప్రమాణం చేయి!

వాసు : వెర్రిపిల్లా ! [వసంత వీపు నిమురుతాడు]

వసంత : కాస్త టీ పుచ్చుకుందువుగాని రా!

వాసు : నువ్వు బీచికి వస్తావా ? అలా చల్లగాలికి తిరిగివద్దాం ! పనుందా ?

వసంత : తోవలోనే ఒక్క కేను చూడాలి. టాక్సీ (Taxi) చేసుకుపోదాం !

వాసు : మనం కలుసుకొని ఏడాది అయిందికాదూ ?

వసంత : ఆ ! దగ్గిర దగ్గిరగా !

వాసు : ఈ ఏడాదిలో నువ్వు ఎంత ఎదిగిపోయావు !

వసంత : అంటే ?

వాసు : రా ! బీచికి రా ! చెబుతాను. ఏవిధంగానో! [గాఢంగా చూస్తాడు]

వసంత : ఆ చూపేమిటి ? అంత బరువుగా చూస్తే నేను భరించలేను సుమా !

[వాసు చక్కిలింత పెడతాడు. ఇద్దరూ నవ్వుకుంటూ వెళ్ళిపోతారు.]

తెర

రెండవరంగము

త్రిపురంలో పార్శ్వం. సమయం సాయంత్రం 5 గంటలు.

[బహిరంగ సభ-ఆంధ్రమాతపటం వేలగట్టి ఉంటుంది. కర్మవీరుని ప్రబోధం, తెర ఎత్తగా కర్మవీరుడు కొందరు సభికులు, ఆంధ్ర మాతపై జాతీయగీతము పాడుతూండగా వాసు రామం ప్రవేశం

నుర్గా !

కర్మ : "వందే ! మూస్థిరశక్తిశాలినీ - ఆంధ్రజనని-
స్వాతంత్ర్యమోహినీ ॥వందే॥

1) సుజలసుఫల - శ్యామలదళసుందర
సస్యదాయిని - జయవిహారిణీ ॥వందే॥

2) కోటిద్వయసుత - సింహగర్జితా
ప్రబలప్రతాప - స్వరాష్ట్రస్థాపిత
సుస్మితసరితా - సుగుణపావని
జయజయభూతా - ఆంధ్రావని ॥వందే॥"

వాసు : ఎవరు వారు ?

రామం : వారిని కర్మవీరుడంటారు. గొప్పత్యాగి.

కర్మ : [కొంతసేపు నిశ్శబ్దం. ఒక్కసారిగా ఆవేశపూరితుడై నిట్టూర్పుతో] తల్లీ ! ఆంధ్రమాతా ! ఇంకమాకేమి మిగిలినదమ్మా!

సీ॥ నాజాతి పూర్వప్రధానజీవరహితమై
శక్తి నాడులయందు చచ్చిపోయి,

నామాతృభూమి తేజోమహశ్చ్యుతివి బ్ర
హ్మాక్షత్రతేజంబు మంటగలిపి,
నామాతృభాష నానాదుష్టభాషలా
యాధ్వర్యమును తల నవధరించి,
నాత్మల్లినేల నేపా టి నాచారముల్
పైపెయుంగలు చూచి బ్రమసిపోయి

ఏమి మిగిలినదీనాటి, కిట్లు పొంగ
లొలయు వర్షానదీగళీరోదకముల
దైన్యగర్భచారిత్రముల్ దక్క, భిన్న
గిరిశిఖరదుర్గపరిదీన గీతి దక్క—॥ [విశ్వనాథ]

ఆసేతుకటకము ఆంధ్రభూమిని పాలించి ఓరుగల్లున వర్ధిల్లిన కాకతీయవంశజుల ప్రతాపము, పంపాసరోవరప్రాంతమున విద్యానగరము పాలించి దిగ్విజయమొనర్చిన శ్రీకృష్ణదేవరాయల ప్రతిభ, "వేంగీచాళుక్యుల పరాక్రమము, పల్నాటి వీరుల వీరవిహారము, తుర్తియపుంగవుల ఖ్యాతము, నాయక రాజుల నాయకత్వము, కమ్మవీరుల కదనపాండిత్యము, రెడ్డి మోధుల రోషావేశము," ఆహా! కాలగర్భమున లీనమై విస్మృతిసాగరమున అదృశ్యమయినవే! ఆంధ్రమాత! సిగ పూనాడని మహోగారవము పొందిన స్వాతంత్ర్య దేవత! అమ్మా! ఎంతగతిపట్టినది! నీ స్వాతంత్ర్యము, సారస్వతము, కళలు, రాజనీతి, వాణిజ్యదీక్షాదక్షతలు, ఏమయినవమ్మా! చక్రవర్తిచేత పల్లకీ మోయించిన ఆంధ్రవాణివి; రోమనులతో నాకాన్యాపారము నలిపిన వాణిజ్యలక్ష్మివి; పసుపుముద్దలతో

పతులకు రోషము గుడిపిన వీరాంగనల గన్న వీరమాతవు; రాతికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసిన అమరావతీ శిల్ప దేవతవు; నీఅభ్యుదయము, నీఐశ్వర్యము, నీజాతీయపౌరుషము, నీదేశీయ కళలు, నీసాహిత్యరాజ్యము ఏమయినవమ్మా! ఆహా! తలచుకొన్న గుండె జలదరిస్తున్నది. ఆంధ్రులు జీవచ్ఛవములైనారు. ఆంధ్రరాష్ట్రము శ్మశానమైనది. ఆంధ్రపౌరుషము చచ్చినది. ఆంధ్రభాష సంకరమైనది. ఆంధ్రజాతీయత మృగ్యమైనది.

ఊ! పోటరి కృష్ణరాయనృపముఖ్యుడు ఖడ్గము పట్టునాడు కుం
చేటికి గూడ పౌరుషము నిండిన గాథలు చెప్పి మీసముల్
దీటిన తెల్గువీరులకు నేడు కనుంగవ చెమ్మగిల్లి వ్యా
ఘ్రాటవి గూడుగట్టె నవురా ! అతడెక్కిన సింహపీఠికన్.

[జాషువా]

వాసు : మహాశయా ! కడుపు తరుగుకొని పోయేట్లు హృదయవిదారకంగా దుఃఖము పొంగిపొరలివస్తూ ఆంధ్ర మాతదుస్థితికి మీరు చింతిస్తున్నారు. మీవృత్తాంతము, మీ సందేశము విస్తరించి చెప్పి నన్ను ధన్యుని చేయరా !

కర్మ :[వాసుపై తీక్ష్ణంగా చూస్తాడు]

రామం : [వాసుతో] వీరు ఈ యూరిలో లక్ష్మీపతి అనే గొప్ప స్థితిపరుల కుమారులు. వ్యవసాయశాఖావిద్య యందు పట్టం పొందారు. వీరు వాసుదేవరావుగారు. నేను వారికి సేవకతుల్యుడను.

కర్మ : లక్ష్మీపతిగారు నాకు చిరపరిచితులు. నేను చాలా

కాల మిక్కడ నివసించిన వాడనే ! ఆంధ్రమాత దీనాలాపం ననాహ్వానించినది ఆంధ్రోద్యమ ప్రచారానికి నాజీవితమర్పించాను. నాయనా ! నువ్వేమి చేయదలచుకొన్నావు ?

వాసు : ఇప్పటి కేమీ నిశ్చయించ లేదు. నామనస్సు పరిపరివిధాల పోతున్నది. ఏమీ శాంతి లేదు. అనుక్షణమూ మెదడులో తుపాను రేగుతూన్నది. కాంగ్రెస్సా, సంవత్సరం పొడుగునా అధికారాలు, పదవులు, ఎన్నికలలోమునిగి నిర్మాణ కార్యక్రమంపై చిరుకన్ను వేసింది. నాజీవితం దేశానికి ఏ విధంగా సద్వినియోజకంగా అర్పించగలనో తెలియక, ఒక నిశ్చయము, సంకల్పము, దారి, తెన్ను లేని వ్యర్థజీవనం గడుపుతూన్న శుష్క-జీవిని. ఈ అంధకారంనుండి తప్పించి సన్మార్గం చూపే జ్యోతికోసం నిత్యము ప్రార్థిస్తున్నాను.

కర్మ : నీవంటి ధన్యజీవులు దేశానికి అమూల్యమైన అలంకారాలు. తన జీవనానికి లోటులేకుండా వేలకొలది జనాన్ని పోషించే సమర్థతగల నీవంటివారి జీవితాలకి దేశసేవకు దిగడంకంటె ఉత్తమప్రయోజనం లేదు.

నీ॥ మెరయింపవలె తెల్గుదొరసానిమొగసాల
అంధ్రరాష్ట్రాంబుల సింహధ్వజంబు,
పట్టింపవలె అంధ్రపౌరుషలక్ష్మికి
కుచ్చులసీలాలగుబ్బగొడుగు,
సవరింపవలె అంధ్రసాహిత్యకన్యకు
కడచన్న తొంటి బంగారుభిత్తి,
కావింపవలె అంధ్రగానకల్యాణికి
త్యాగరాజన్యని దర్శనంబు,

అరులనదలించి బ్రహ్మనాయకునికోడి
పలికిపోయిన ధైర్యసంపద్విభూతి
పెంపునెత్తావివలె గుబాళింపవలయు
కలసిరావోయి రాష్ట్రదీక్షాతపస్వి (జాషువా)

ఆ ఆంధ్రతేజము సమసిపోయినది. ఆదీపకళిక ఆరిపోయినది. ఆంధ్రపుత్రుడవు! కన్ను తెరచి చూడు! రా! ఆంధ్రమాతపిలుపు అందుకో! పట్టాభిషేకం కట్టుకో! జయమాల ధరించు! ఇదిగో, ఆంధ్రపతాకము. నీచేతితో ఆంధ్రజ్యోతిని వెలిగించవోయి!

ఉ॥ జారినదేశగౌరవము చక్కనదిద్ది, మహాంధ్రమండలీ
భారము శ్లాఘనీయముగ బాలనచేసి, సమానరాష్ట్రముల్
కూరిమినాడజేయు తెలుగుంబుడమిన్ గయిసేయవయ్య! దీ
క్షారతి నాంధ్రపుత్రుడ! జగజ్జనధర్మమె దృష్టినిల్పుచున్॥
(రాయప్రోలు)

నాతోంమ్ము! ఈదుస్తులు విడిచిపెట్టు! ఈపాశ్చాత్యసభ్యతా పంకము కడిగివేయి! ఆంధ్రపౌరుషము జుర్రునత్రాగిత్రేన్చు! ఆంధ్రరాష్ట్రదీక్షవహించు!

శా॥ దీక్షాకంకణమున్ ధరించి, జనయిత్రీదాస్యవిచ్ఛేద నా
పేక్షల్ పొంపిరివోవ, ముజ్జగము కంపింపంగ లేలెమ్ము! నీ
దక్షత్వంబునకడ్డులేదు; చరితార్థత్వంబునీకబ్బు; ఏ
పక్షుల్ కూసిననేమిలెక్క; కడమిన్ బాలింపుమాసోదరా!
[తుమ్మల]

వాసు :

[కొంచెం ఆలోచించి, ఒకనిశ్చయానికివచ్చి]

వాసు : చిత్తం ! తల్లీ ! ఆంధ్రమాతా !

శా॥ ఆశల్ కౌతుకపూర్ణచంద్రికలు పూయఁగా, దుర్గినాచ్ఛాదిమా
కాశమ్మున్ విడిపోవ, నూతనకళోత్కర్షాప్తిమై మాతృపూ
జాశోభల్ దయివారు నీశుభదినోత్సాహంబు నీక్షించి నీ
యాశీర్వాదము లిమ్ము పుత్రునకు అంబా ! ఆంధ్రదేవీమణీ॥

(రామ పోత్రులు)

రామం : జే ! వాసుదేవరావుగారికి జే !

వాసు : జే ! కర్మవీరునికి జే ! జే !

కర్మ : జే ! ఆంధ్రమాతకు జే !

అందరు : ఆంధ్రమాతకూ జే !

(కర్మవీరుడు పాడుతూ దారితీయగా అందరూ అనుసరిస్తూ వెనక వెళతారు)

పాట - మోహన - మధ్యమం

ఆంధ్రమాతృపాదార్చనకై నీ ఆత్మనొసంగుమురా ! భ్రాతా !
కనకకుసుమముల కొన్కలిడెదవో కంటినీరు రాల్చెదవో ! భ్రాతా !
॥ఆంధ్రమాతృ॥

తెర

మూడవరంగము

సమయం, రాత్రి గం॥ 8-30.

(నీలాచలం ఇల్లు, నీలాచలం వయస్సు 25 సం॥లు శృంగారించుకొని ఉంటుంది. గదిలో రెండుకుర్చీలు, ఒక పీట ఉంటాయి. అయ్యేయడానికి తిరుగటిగురుజులాంటి ఒకకర్రపట్టుకొని ఇంకోగదివేపు చూస్తూ)

నీలా : రావే !.....రా !.....ఆమూర్కం వేటిరమ్మంటూంటే ! నాకుగాని చిర్రెత్తిందంటే యీపుమీద గుమికీ

లిచ్చేస్తాను. ఎంత తెగులుగా ఉందే నీకు ! (లేచి వెళ్ళి చేయి పట్టుకొని జానకిని లాక్కొస్తుంది. జానకి వయస్సు 13 సం॥లు; పైటపరికిణీ; వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ తలవంచుకొని నిలబడుతుంది) 'తలెత్తు, నడుము మీద ఇలాసెయ్యేసుకో, (అని నడుముమీద చెయ్యి వేయించి తాను పీటముందుకూర్చొని అయవేస్తూ, నీలాచలం తిల్లానా పాడుతుంది.)

"నాదరతిల్లాతానా తానాదిరిదిరి తోం, తోం, ధిమీ
ధిమీతోంతోంధిమీయనినా॥ [జానకి నడుముమీద చెయ్యితీసేస్తుంది]

నీలా : పాడవేం ! పోనీ ! ఈపాట పాడు.

జావళీ—కాంభోజి—అట

మొగమాటము మాని, మోము చూపవదేరా
తగనానేతొలిసారెకు, ధూర్తగోపాలా॥ మొగ

జానకి : (మాట్లాడదు]

నీలా : నోరిప్పవేటే ! ఆకరుకి రసాబాసు సేసేస్తావు కాబోలు. పోనీ ! గాందీపాట చెబతాను. పాడు !

జావళీ—'సఖియప్రాణ' వరుస.

సఖుడ గాంధీమహాత్ముని చూచినావా లేద చెపుమా ॥
అఖిలభారతదాస్యమంతా అడపజాలు ధీరుడతడే॥

జానకి : [పాడదు](నీలాచలంకోపంగా లేచి బుగ్గలు పొడుస్తూ)

నీలా : నీకేం బుద్ధీగ్యానం లేదూ ! సెప్పేది మనిసి కాదనుకున్నావేటి ? రేపు ఆరెడ్డి కన్నెరికాని కొస్తాడుగదా! మవ్విలా యెకిలిగుంటలా నిలబడితే ఏటనుకుంటాడు ?

జానకి : [మాట్లాడదు]

నీలా : నామాటినవ్వూ ! మాఅమ్మనికామా ! నాతల్లివి కాదూ ! నిన్ను బతిమలాడుకుంటానే ! సూశావా ! నువ్వు మొన్న పెద్దమనిసినయినప్పుడు నీకోసం ఎంత కర్చుపెట్టి సంబరం చేశామో ! ఈ ఒక్కపూటా నాపరువునిలబెట్టు ! సిద్ధాన్నం పాడుసేసుకోకు. అయిదువందల కొప్పకున్నాం. గదికర్చుల కేభైరూపాయి లిచ్చేశాడు. ఈపాటిబేరం ఈ రోజుల్లో ఎవత్తెకుంది ? [జానకి : మాట్లాడదు]

నీలా : నీకు కిట్టుకాసులవేరు సేయిస్తానే ! నాపలక సర్లు నీకిచ్చేసీదా ? [తనమెడలోని పలకసర్లుతీసి జానకిమెడలో వేయబోగా జానకిచేతితో తోసేస్తుంది. పలకసర్లు క్రిందపడిపోతాయి]

నీలా : నువ్వు మంచిగా సెబితే యినవే ! ఇంత తెగులేం? సెప్పినట్టూ ఇంటావా ? ఇంటావా ? ఇంటాననూ ! అను

(అని చేతిలోనిచ్ఛతో కొడుతుంది)

జానకి : (ఏడుస్తూ) నన్ను పీకనులిపి చంపేయి.

నీలా : సంపేడానికే తెచ్చుకున్నాను నిన్ను. మాటకు మాటా జవాబు సెబుతున్నావు.

జానకి : నీ కిదేమేనా న్యాయంగా ఉందా ? బ్రాహ్మలం గదా ! నన్ను వెధవసాసివృత్తిలో పెట్టడానికి బలవంతంచేస్తున్నావు. నీ కిదేమేనా శ్రేయస్సేనా ? ఇంతపాపం మూటగట్టుకుంటే నరకంలో యముడు నిన్ను ఏంచేస్తాడో తెలుసునా ?

నీలా : అబ్బోసి ! నోరెగుస్తూంది. గుడ్డొచ్చి పిల్లని బెమపెట్టిందట మీ బ్రాహ్మలు మాసీతయినవాళ్ళనీ !

జానకి : ఇరవైరోజులాయి నన్ను గదిలోపెట్టి తాళంవేసి

కడుపు మాడుస్తున్నావు గదా ! నీ కిదేమయినా బాగుందీ ? నన్ను మాయచేసి, మళ్ళీపెట్టి మావాళ్ళింటికి దిగబెడతానని తిరపతినుంచి తీసుకువచ్చావుగదా ?

నీలా : తెగసిలుగుతున్నావేటి? చక్కాతలదువ్వి బొట్టెట్టి కాటికపెటితే తెగులా? సింపిదెయ్యంలాగ సేసుకోవడమేమిటా? బంగారులాగ రెడ్డినచ్చి అందలంమీన కూచోపెడతానంటూంటే తీపుదిగదీసిందా ! మీనాన్నగారు రాసి నీకు తెగులణుస్తాను.

జానకి : నాకు నాన్నగారెవరే ? వెధవనాన్న వెధవఅమ్మ పీని ! నువ్వు నాకు తల్లివిలే ? పంచమహాపాతకాలు మూట గట్టుకున్న రాక్షసిముండవి కాసి.

నీలా : ఏలే పేల్తున్నావు ! ఎవరేముండ! ముండలూ రండలూ మీకులాల్లోనే గాని, మాజాతికి యెదవరికం లేదు. మాజాతివాళ్ళెప్పుడూ నిత్యసువాసినీలు. ముందు మూసెయ్యి పడితేనేగాని మీబొమ్మల మంగళసూత్రం కుత్తికంటూ పనికిరావు.

జానకి : వెధవ జాతసి ! జాతిని న్యత్తిసి చూచి పొంగిపోతున్నావేమిటి ?

నీలా : యెదవన్నమాట మళ్ళీ అనొద్దసెప్పలేదూ ? నోటికొచ్చినట్లూ పేల్తున్నావులే ! ఇలావచ్చినిలబడు ! నడుం మీద సెయ్యెయ్యి! ఆతనిసగ్గర ఓసుకేకానా అభినయం పట్టక పోతే బేరంచెడిస్తాదూ !

జానకి : నావంతు నువ్వాడి ఆడబ్బంతా నువ్వేపుచ్చుకో!

నీలా : ఎముకలిరగ గొడితేనే గాని నీకు బుద్ధిరాదు. [కొడతూ] నేనాడితే నువ్వెందుకు ? బెల్లం మొత్తినరాయిలాగు నిలబడడానికేటి ! (కొడతూండగా అమ్మో అమ్మో అని జానకి ఏడుస్తుండగా గోపాలం ప్రవేశం. గోపాలం వయస్సు 35 సం॥లు. సిల్కు చొక్కా, సిల్కుపంచ, ఖండువా, సిగరెట్టు.)

గోపాలం : ఏమిటేమిటి ? ఈ అల్లరేమిటి ?

నీలా : ఏముంది మామూలల్లరే ! ఇరవై రోజులాయి ఒక్కలాగ కాల్చుకుతింటూంది. పోనీ, రేపా రెడ్డి వస్తాడన్నారని ఓ ముక్కచెప్పి ఓహస్తంఅబినయం నేర్పుదామంటే కదలదు సూడండీ !

గోపా : రేపు రావడం కాదే ! ఇంకోగడియకు వస్తాడు. ఇవాళవచ్చి ఓసారి చూసుకుంటా నన్నాడు.

నీలా : నిజంగానే ? మరెలాగ ? ఇదేం మాట దక్కనియ్యాలా ఇవాళ !

గోపా : బతిమాలిచూదాం. అప్పటికీలొంగకపోతే మొహం కనబరచేసి మామూలుగా గదిలో పెట్టి తాళంవేసేయి! (జానకితో) నామాట వినవూ ! అమ్మవు కావూ ! ఇదుగో ! నీకు మూడంతస్తులమేడ కట్టిస్తాడు. మహారాణీలాగు కాలు మీద కాలేసుకుని కూర్చుంటావు. నౌకర్లూ, చాకర్లూ మహా భోగం ! లక్షాధికారిని చేపట్టేవనుకో. (జానకిఏడుస్తుంది)

నీలా : ఇంత ఆలస్యంసేశారేం ? అతడివాళే వస్తానంటే ఆమాట ముందొచ్చి సెప్పక్కరలేదూ ?

గోపా : ఇదిగో ! మాప్రొప్రయిటరుగారబ్బాయి వాసు

దేవరావున్నాడుకాదూ ! అతని కేదో డబ్బుకావాలనీ రమ్మనీ కబురంపాడు. అతనికి సర్దుబాటుచేసి వచ్చేసరికి ఈవేళయింది. ఇవాళేనా తిండి తిందా ? ఇది లోపలపెట్టు. (మిఠాయిపొట్లం ఇస్తాడు.)

నీలా : అబ్బే ! ముట్టుకోండే ! నాచేతితో తిండితినదట! ఆశ్చారమట. చక్కా పాలూ, పళ్ళూ పెడితే వినాయకుడిలా కూచుని ఆరగిస్తుంది.

గోపా : అమ్మన్న ! చూడు ! కాస్త తిండి తిను. ఎందుకలా ఏడుస్తావు ? పోసీ! నాచేతితో పెడతాను. రా! బ్రాహ్మణి నేపెడితే తినడానికేమిరా?(నీలా తలం మిఠాయిపొట్లాం దాచివస్తుంది.)

జానకి : నువ్వు బ్రాహ్మడు చేసే పనులే చేస్తున్నావా? నీకు కొరవాదినరకాలు తప్ప గతులున్నాయా ? ఛీ ! నన్ను ముట్టుకోకు. తెల్లారేసరికి నాశవాన్ని మీరు చూస్తారు. అంతే. ఇన్నాళ్ళూ సహించాను. ఏనాటికేనా మీకు కనికారంపుట్టి మాయింటికి దిగబెడతారేమో అని.

గోపా : ఇదేమిటే ఈ ఉగ్రస్వరూపం ! మహాంకాళిలా తయారయిందీ.

జానకి : ఇవాళ మీరు తలపెట్టినపని నా అంతు చూడడానికే, నాకెందుకొచ్చిందోయి బాబు ! ఆ తిరపతియాత్ర ! కాళ్ళుపడిపోయేలాగు తిరపతికొండెక్కి దిగివస్తే ఆదేవుడికి ఎంతకనికారం లేకపోయిందోయి నాయనా ! నాపాలింట శనిలా వచ్చిందీ పదిరూపాయిల టిక్కట్టూ ! మా అమ్మా నాన్న నాకోసం ఎంత ఏడుస్తున్నారో ?

గోపా : (దగ్గరకువెళ్లి గెడ్డంపట్టుకొని బ్రతిమాలుతాడు)

జానకి : ఛీ ! నన్నుముట్టుకోకు. నువ్వు పరమ పాపివి. దుర్మార్గుడివి. బ్రాహ్మణపేరుపెట్టుకొన్న కటికివాడివి. ఛండాలుడివి. నీకూతురయితే ఇలాగే చేసుకుంటావా ? నీకు తోడబుట్టినవాళ్ళు లేరూ ?

గోపా : అబ్బో ! పిట్టకొంచెము, కూతిఘనమూను.

(తలుపు తలుపవే చప్పుడు)

గోపా : వచ్చినట్టున్నాడే !

నీలా : సచ్చాం ! అమ్మా ! నామాటవినవూ ! నాతల్లివి కావూ ! ఒక్కనిమిషం అల్లరిచేయకుండా వుంటూ!

(ఇద్దరూ నాగిరెడ్డిని ఎదుర్కొనిరావడానికి వెళ్ళారు. ఈలోపుగా జానకి జుట్టు విరగబోసుకుని మొగమంతా కాటుకచేసుకొని వికారంగా ఉంటుంది. నాగిరెడ్డి : సిల్కుకోటు, పంచ, ఖండువా, చేతిలో సిగరెట్టు, చేతికి రవ్వలగొలుసు, రిస్టువాచీ, 25 సంలు వయస్సు, గోపాలం, నీలా చలంతో ప్రవేశం, మూగ్గురూ కొంతసేపటివరకు జానకిని చూడరు.)

నీలా : ఇలాదయచేయండి అల్లుడుగారూ !

గోపా : కూర్చోవయ్యానాగిరెడ్డీ ! ఈజీచెయిర్లో కూర్చో!

నాగి : ఏటీ ? ఇది అద్దిల్లేనేటి ?

నీలా : మీదయుంటే సొంతిల్లు ఎంతసేపురావాలి?

నాగి : ఎంతేటి అద్దె ?

నీలా : నెల కిరవై.

నాగి : ఏటీ ! దీనికే ఇరవైరూపాయలా ? ఇంతకంటె పెద్ద ఇల్లునాది మొన్న పదేనురూపాయిలకే యిచ్చేశాను.

నీలా : ఇల్లు కట్టించేదాకా అలాంటి దో ఇల్లు అయినా ఇప్పించండి.

నాగి : (జానకివేపు చూచి) అదేటి అత్తయ్యా ! ఆయిగ్గర మేనేటి నీకూతురు ?

నీలా : (జానకివేపు ఆశ్చర్యంగా చూసి) ఇదేమే ! నీకొచ్చిన రిస్మా ! ఇదంతా అలకే ? నీఅలకబంగారంకానూ ! ఇంత నేపూ బంగార్లాగ పదఁపట్టి ఇప్పుడీ అలకేమే నీకు ! పద పద ! ఇంట్లోకి పద ! (చెయ్యిపట్టుకొని లోపలికి లాక్కుపోతుండగా తిరిగి వెండి పళ్ళెంలో మిఠాయిపెట్టి తెచ్చి రెడ్డి ఎదుట పెడతుంది) పుచ్చుకోండల్లుడు గారూ !

నాగి : ఏదీ ! నీకూతురుగాజుల నేత్తో తినిపిస్తే బాగుండునా ?

నీలా : రేపు మూర్తంకానిదే ముట్టుకుంటారా ? (గోపాలంతో) ఇంతనేపూ ఎంచక్కా పదంపాడి అభినయంపట్టింది. మీరొస్తే ఎంతో చక్కాపాడుదామని ముచ్చటపడింది. ఇంతలో నేనేంచేశాను ! ఈపదానికే నీకిస్తారే రెడ్డిగారు ఐదువందల రూపాయల కట్టుకానులేరూ అన్నాను సోరుజారి. అమాటపట్టుకుందఁడీ ! ఇప్పుడు కావాలని కూచుంది. తలచినప్పుడే తాతకిపెళ్ళి ! మీరు వచ్చేసరికి చూశారుకారూ ! అదేఅల్లరి!

గోపా : చూశానుగానూ ? నేనెంతసేపు బోధపరచాను. బొత్తిగా చిన్నతనం !

నీలా : దానికితోడు వొల్లమాలీనసిగ్గు ! దీనిసిగ్గు బొగ్గులుశానూ ! తండ్రివద్దకు వచ్చి నిలబడదూ ! అడదాన్నిగదా !

తలంటి నీళ్ళుపోయడానికి నన్ను దగ్గరికి రానియ్యడుకద ! ఏనంసారికీ లేని సిగ్గొచ్చింది దీనికి.

గోపా : అసలు మీవంగడంలోనే ఉంది. సీకన్నెరికం నాటికి నువ్వూ నన్ను ఇలాగే బాధపెట్టావు. (నీలా చలం పిగ్గువవ్వు)

నీలా: అల్లుడుగారుండగానే! మీకు మరీ చిన్నతనంవస్తూంది.

గోపా : కన్నెరికపుకోజులు జ్ఞాపకమొస్తున్నాయి.

నీలా : (తమలపాకులు చిలకలుచుట్టి రెడ్డికి ఇస్తుంది.)

నాగి : ఏటో ! నాసరదా తీరిందికాదు.

నీలా : మీరు తొందరపడితే ఎలాగ ! రేపు ఎంత తంతు ఉందో తెలుసునా ? మీఇద్దరికీ తలంటి నీళ్ళుపోయ్యాలి. మా కులంవాళ్ళందరికీ బోజనాలుపెట్టాలి. గదిలో కెళ్ళాక మావాళ్ళందరికీ తాంబూలాలు, బలప్రదానాలు ఇవ్వాలి. మంగళారతిపళ్ళెంలో మీరు నూటపదార్లుకట్నంవేయాలి.

నాగి : అదేటి ! మళ్ళా కొత్తబేరం ?

నీలా : అది కొత్తబేరంకాదు. నూయూలే !

నాగి : ఒప్పందంలోదేనా ?

నీలా : అది ఒప్పందంలోది ఎందుకవుతాది ! గదిలుక్కు మంగళారతి కట్నం వేరేను.

నాగి : అలాగయితే నావల్లకాదు నుమా ! కావలిస్తే పదారు రూపాయి లేస్తాను.

నీలా : ఎవరేనా నవ్వింపోతారండీ ! అయ్యో ! అల్లుడుగారిలా అంటారేటీ ! నిన్న పోలిసెట్టికొడుకు వాళ్ళ కాంతానికి రెండు నూటపదార్లేశాడు.

నాగి : కోమటోళ్ళ కేటిపోయింది. రైతుల కడుపు కొట్టుకొని బలిసిపోతున్నారు కోమటోళ్ళు. సరే! సెప్పు! తరువాత తంతేటి?

నీలా : తరువాత తంతు ఇంకేముంది? అదికూడా సెప్పాలి కాబోలు.

నాగి : మరినా కేటి తెలుస్తాది?

నీలా : ఆతరువాత మాఅమ్మాయి తెలివితేటలు మీకే తెలుస్తాయి. మీరెలాంటివారో అది ఎరగదుకదా! మీకు అందంకావాలో, సందంకావాలో, సంగీతంకావాలో, సాహిత్యంకావాలో ఒక్కచణంలో మిమ్మల్ని కనిపెడుతుంది.

నాగి : ఏటంతా ఆచ్చర్యం సెబుతున్నావు. ఒక్కచనంలో ఎలాకనిపెట్టేస్తాది?

నీలా : ఏశ్యకున్న గొప్పతనమే అది! మరేకులందేనా ఒక్కరోజు కాదు, పదిరోజులు యవదానమిచ్చినా అలా కనిపెట్టలేదు.

నాగి : నానేటీ ఉలక్కుండా పలక్కుండా ఇలా కూచుంటాను, ఎలా కనిపెడతాదో సూత్తాను కాదూ!

నీలా : మీనడకతీరు, మొగమూ, సూసేకనిపెట్టొచ్చును. మీరుసిగ్గరో, ఆరితేరినబాపతో!

నాగి : అబ్బోసి! అంతమాత్రాన్నే!

నీలా: రేపు ఎలాగయినా ఆ కెట్టుకాసులపేరు తెస్తేనేగాని మొగమే ఎత్తదు మా అమ్మాయి.

నాగి : ఏటో ! ఇంకా రేపటిదాకా పెట్టినారు ఇంకా ఈ రాత్రంతా గడిసి తెల్లారితే రేపు!

నీలా : ఇంత తొందరపడేవారు మా అమ్మాయిని ఒక్కచణం తిండికేనా వదలరు కాబోలు !

నాగి : మరయితే పోతాను. పంతులుగారూ ! నచ్చినపని వాకిట్లోనే అయింది.

గోపా : ఉండు. ఇతన్ని కాస్త దిగబెట్టివస్తాను. తలుపు వేసుకో. (నాగిరెడ్డి గోపాలం వెళతారు)

తెర

నాలుగవరంగము

సమయం: రాత్రి గం॥ 8 లు

[శ్రీపురం. కృష్ణారావు ఇంటిగుమ్మం. అప్పన్న కేకవేసి పిలుస్తూ ఉంటాడు. అప్పన్నవయస్సు 40సం॥లు. సా. జనుడు, కృష్ణారావు తోటమాలి. కృష్ణారావు ప్రవేశం.]

కృష్ణా : ఏమిరోయ్ ! తోటమాలీ ! ఏమొచ్చావు రాత్రిపూట ?

అప్పన్న : రేపు సంకురేత్రి పండుగండి.

కృష్ణా : అవును. నాకు తెలుసును. నాకు పంచాంగం, తిథి వారనక్షత్రాలు చెప్పడానికి వచ్చావేమిటి ?

అప్పన్న : మా ఆడది నాలుగురోజులాయి జరంతో పడి పోయిందండి. పనిలో కెల్లనేదండి.

కృష్ణా : అయితే మాఅమ్మాయిని మందు అడగడానికి వచ్చావా ? మ్యూన్సిపల్ ఆసుపత్రికి పో ! ఇంత క్వినైను పోస్తారు.

అప్పన్న : నాలుగురోజులాయి ఇంట్లో కానిడబ్బు నేదండి పిల్లోళ్ళంతా గోలగోల, ఇననేకుండున్నాం బావ్ !

కృష్ణా : డబ్బులేనివాడిని పిల్లలనెందుకు కనాలీ ? సంతాన నిరోధం నేర్చుకో ! [ఇంట్లోనున్న వసంత నుద్దేశించి] అమ్మాయీ ! తమలపాకులు లేనట్లున్నాయి. ఆవార్డుబాయ్ వస్తే పంపించి ఒక మోద తెప్పించు !

అప్పన్న : గంజినోకి ఉప్పునేదని మాం ఏడుస్తుంటే, తమడ పాకులు నేవని తంవరు !

కృష్ణా : ఏమిట్రా ! కళ్ళునెత్తికొచ్చి పేలుతున్నావు ?

అప్పన్న : నానేం తప్పుమాట సెలవియ్యనేదండి.

కృష్ణా : ఏడిశావు పో ఫో !

అప్పన్న : అమ్మబాబు ! సంపేస్తారా ! పండుగుపూట పెద్దలకి బట్టలెట్టుకోవాలి. ఈయాళేం పారెయ్యరా ?

కృష్ణా : బట్టలూ లేవు, పెద్దలూ లేరు. ఫో ! డబ్బు లేదని ఏడుస్తూ ఈవేషాలన్నీ ఎందుకు ?

అప్పన్న : తమరు పప్పలూ, పాయసాలూ తింటే మాం విన్నిగంజి నీళ్ళేనా తాగొద్దా బావ్ [ఇంకా దగ్గిరికి వస్తాడు]

కృష్ణా : అయితే ఎవడి నడుగుతావు ? ఇంకా మీదికి వస్తున్నా వేమిటి ?

అప్పన్న : తమరు గాంధీగోరిశిశువులు. మాకులంవోళ్ళని బ్యామ్మలంతా అంటుకోవాలని నెక్చరు సెప్పినారంట.

కృష్ణా : కాంగ్రెసు వాళ్ళం గనక లెక్చరులో ఏదోచెబితే నిన్నువచ్చి ఇప్పుడు నెత్తిమీద ఎక్కమన్నానా ఏమిటి ?

అప్పన్న : బ్యామ్మల నూతుల్లో నీళ్ళూ అయీ తోడుకొని ఆరి దేవుడుగుళ్ళోకి ఎల్లమన్నారంట. మాకులం వాళ్ళంతా తమరినే దేవుడిలా నమ్ముకున్నారు బావ్ !

కృష్ణా : గాంధీవచ్చి మీకు కొమ్ములిచ్చాడర్రా ! హరిజనులని పేరు పెట్టగానే మీకు కళ్ళు నెత్తికొచ్చాయి.

అప్పన్న : అంతమాట మనివిసెయ్యకండి బావ్ ! తమరు బీదోళ్ళపాలిటి దేవుడని మాకులంవోళ్ళంతా నిన్నే సెప్పుకుంటున్నారు. అందరికీ బూములు పంచిపెట్టిస్తారట్ట.

కృష్ణా : చూద్దాంలే ! సామ్యవాదం, అమలులోకొస్తే అలాగే చేదాం !

అప్పన్న : సిత్తం! రెండురూపాయలు పారేస్తే గుడ్డముక్క కొనుక్కొని.....

కృష్ణా : రూపాయలిక్కడ దాచపెట్టా వేమిట్రా! అవతలికి పొమ్మంటూంటే నీకు కాదూ! కాస్తచనువిస్తే నెత్తెక్కుతారు.

అప్పన్న : పండుగపూటా పస్తుండనా బావ్ ! గుడ్డముక్క నేకపోతే అదే పోనాది. ఓరూపాయి డబ్బులయినా పారేయిం

చండి. నీగులాపోళ్ళు, సిన్నపిల్లలు, కడుపునిండా గంజేనా తాగుతారు.

కృష్ణా : నీగర్షణేవిట్రా? ఇక్కడ నాకూ! ఛీ! అవతలికి పో! దిగు! గుమ్మం దిగుము ందు!

అప్పన్న : (దగ్గరకువచ్చి) సంపేస్తారా? ఒక్క-అద్దరూపాయి డబ్బులయినా అప్పయినా ఇప్పిస్తే కాని సచ్చిపోతామే!

కృష్ణా : మీదికొచ్చి కాగలించుగంటావేమిటి? వెధవ మాటిమిటోట పూతా లేదు కాపూ లేదు. ఈయేడైనా దాని మీదఅప్పు తీరేవాటం కనబడదు. నీకుజీతం దండుగేకాకుండా పైగా అప్పుకూడానా? ఛీ! అవతలికి!

అప్పన్న : నువ్వు సంపేసినా సరేకాని, ఇయ్యాళ ఏమైనా పారేస్తే కాని ఇంటికెళ్ళనేనే! (కృష్ణారావుకాళ్ళు పట్టుకుంటాడు)

కృష్ణా : [కాలితో తోసెయ్యగా అప్పన్న కెనక్కిపడతాడు] వెధవకుళ్ళు చేతులు నువ్వు పోతావా పోవా! [అప్పన్న దీనంగా చూస్తూ ఉండిపోతాడు] అ ుమానపని ఎలాగా అయింది! లే! లేవవేం (అప్పన్నని చెయ్యిపట్టుకొని ఈడ్చేస్తూ) చచ్చిన గేదెపెయ్యలాగ ఎంతబరువున్నావురా! గెటౌట్! రేపటినుంచి తోట్లో పని చెయ్యొద్దు. నిన్ను డిస్మిస్ చేస్తున్నాను. తెల్ల వారేసరికి నువ్వు తోట్లో కనబడితే చంపేస్తాను.

(కోపంతూ పైకి తగిలేస్తాడు)

తెర

ఐదవ రంగము

సమయం. ఉదయం గం॥ 7 లు

శ్రీప్రరంవీధి. [వాసు, కొందరు రైతులు పాడుతూ ప్రవేశం. వాసు: ఖద్దరుచొక్కా, ఖద్దరుపంచ. కుంకుమబొట్టు, ఒక చేతిలో ఆంధ్రపతాకము, రెండవచేతిలో ఖద్దరుసంచి, ఆంధ్రరాష్ట్రపటం]

పాట

మనజాతి, మనభాష, మనదేశమనిజిహ్వా
అభిమానమునపల్కనాశింపుడీ!
సోదరుల్, ఆంధ్రజనికి ముక్తితెండీ,
సోదరుల్, ఆంధ్రజనికి ముక్తితెండీ॥
తల్లివెన్నెముక యాపల్లెటూరేసుడీ
ఎల్లశక్తులు తల్లికై, ధారపోయుడీ॥

[వెళతారు]

ఆఱవ రంగము

సమయం : ఉదయము గం॥ 9 లు

[కృష్ణారావు ఇల్లు. వసంత నీటుగా తయారయి ఒకచీటి చదువుతూ ఉండగా కృష్ణారావు ప్రవేశం]

కృష్ణా : ఎవరమ్మా ఉత్తరం ?

వసంత : ఇవాళ వాసు ఊళ్ళోకివచ్చాడు మీరుచూశారా?

కృష్ణా : లేదమ్మా !

వసంత : మనిషి ఎలాగ మారిపోయాడనుకున్నారు! అంతా ఖద్దరు. వాడి వడపోసిన దేశసేవకుడి లాగున్నాడు. తానూ,

వెంకాతల పదిమంది రైతులూ పాటలు పాడుకుంటూ ప్రొద్దుటే ఇలా వెళుతూంటే చూశాను.

కృష్ణా : వాసుకాడేమో !

వసంత : బాగుంది. వాసుని పోల్చుకోలేనా ? ఇలా ఎలా మారిపోయాడు నాన్నగారూ ?

కృష్ణా : కర్మవీరునితో సంచారానికి వెళ్ళాడని మాత్రమే విన్నాం ! మరి ఈరైతుల గొడవేమిటో !

వసంత : అతన్ని రమ్మనికబురంపాను. వస్తున్నానని ఈచీటీ పంపాడు. మీరు కూడా ఉంటారు కాదూ ! మన ప్రయత్నం విషయంలో అతని అభిప్రాయం ఏమిటో ఈవాళ స్పష్టంగా తేల్చుకోవాలి.

కృష్ణా : ఆవిషయం నువ్వుమాట్లాడితేనే తేలుతుంది. నాకు మనస్సుకూడా ఏమీ స్థిమితంగా లేదు.

వసంత : ఏమీ ?

కృష్ణా : ఆమాలవెధవ తోటమాలీవాడు నిన్నరాత్రి వచ్చాడు కాడూ ! ప్రాణాలు తిన్నాడు. ఇవాళ ఉదయం తోటలోకి వెళ్ళి చూడుమగదా ! తోటంతా నానాపాడూ చేశాడు. ఒళ్ళుమండుకొచ్చి వాణ్ని చిదక గొట్టాను. వాడు నలుగురితో ఏమి అల్లరి చేస్తాడో అని దిగులుగా ఉంది.

వసంత : వాసు వస్తున్నాడు.

వాసు : [ఖద్దరుపంచ, ఖద్దరులాల్చీ, చేతిలో ఆంధ్రరాష్ట్ర దేశపటంతో ప్రవేశించి] ఆంధ్రమాతకు జే !

కృష్ణా : స్వాగతం ! ఇదేమిటి శ్రీవాసుదేవరావుగారు దేశభక్తులుగా మారిపోయారు !

వాసు : ఏమీ నాకు హక్కు లేదా ?

కృష్ణా : కావలసినంత హక్కుఉంది. అందుకే 'స్వాగతం' అన్నాను'

వాసు : వసంత నాకు స్వాగతం ఇయ్యలేదు!

వసంత : (లేచి) వాసుకి స్వాగతం ! నువ్వెంత దేశభక్తుడివైనా నామట్టుకు వాసువే !

కృష్ణా : ఇంతకాలం ఎక్కడ ? ఏమాత్రం సంచారం జరిగింది ? ఏడెనిమిది నెలలపాటు ఏకాద్రంగా ఒకటే దీక్ష పట్టినట్లుందే !

వాసు : ఇదిగో నాసంచారప్రదేశం. (ఆంధ్ర రాష్ట్రపటం విప్పి చూపిస్తూ)

సీ॥ రణరక్తబంధురారుణమైన ఖడ్గతి
క్కాన కత్తికడిగిన కదనభూమి,
అమృతాక్షరవికాసమయిన ఆ సుకవి పో
తనలేఖిని ప్రశాంతి గనిన చోటు
భాషాకుమారి కబ్రపు పెండ్లి యిల్లైన
కృష్ణరాజ్యము వెలింగిన తలమ్ము
నానావిదేశ నౌకాసిక విపులాశ్ర
యంబైన రేవు రూపరిన తావు
పాడయి, శిలావశిష్టమై ప్రాప్తకాల
మనుభవించుదునుండియు నక్కటకట
బ్రతికిచెడ్డ ఆంధ్రుల పూర్వవైభవంబు
చాటు నాలించినాడ విచారమొందవ॥ [రాయప్రోలు]

దానిఫలితంగా త్రికరణశుద్ధిగా ఆంధ్రసేవాదీక్షను వూనాను.

కృష్ణా : మరేం ! ఇప్పుడు పదభూషణాల ఆంధ్రుడవన్న మాట ! నీకార్యక్రమం ?

వాసు : గ్రామపునర్నిర్మాణం !

కృష్ణా : అదేమిటి ? ఆంధ్రోద్యమంలో గ్రామపునర్నిర్మాణం మిళావు చేశావన్నమాట !

వాసు : నాప్రణాళిక సావకాశంగా వింటారా ? ఒకనాడు పాటలీపుత్రం మొదలు నేతుప్రవరకు వ్యాపించిన ఆంధ్రుల రాజ్యం చీలికలు పేలికలు అయి అంతరించింది. ఆంధ్రుడయిన చంద్రగిరిరాజు ఆంధ్రుల చెన్నపట్నాన్ని ఆంగ్లేయులు కప్పగించిన దినం ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మికి దౌర్భాగ్యదినం. నాటితో ఆంధ్రకుటుంబం భిన్నాభిన్నమయింది. ఆంధ్రుల విజ్ఞానం, తేజస్సు, ఐక్యత, ఆర్థికసంపత్తి అన్ని అడుగంట నారంభించాయి. ఆంధ్రులవ్యక్తిత్వం, జాతీయత, ఆదర్శం అన్నీ నశించాయి.

కృష్ణా : కనుక, కాబట్టి, ఆంధ్రరాష్ట్రం విడదీసి, సరిహద్దు లేర్పాటుచేసి, ప్రత్యేకం, గవర్నర్ని, హైకోర్టు, మరికొన్ని కాలేజీలు, శాసనసభ, ఆంధ్రులకి ఉద్యోగాలు ప్రసాదించాలంటావు. అంతేనా నీప్రణాళిక ?

వాసు : అంతేకాదు. ఆప్రకారం ఆంధ్రరాష్ట్రం విడదీయడం వల్ల ఆంధ్రులధనం ఆంధ్రులకే వినియోగమవుతుంది. ఆంధ్రుల శక్తిసామర్థ్యాలు వృద్ధికాడానికి అధికారం తోడ్పడుతుంది. కాని నాదృష్టిలో అదొకవిశేషంకాదు. ఆంధ్రోద్యమానికి పరమావధి ఉద్యోగలబ్ధియే కాదు. ఆంధ్రతత్వం పూర్తిగా

వికసించాలంటే, ఆంధ్రుల విజ్ఞానం, సంస్కృతి పెంపొందాలంటే; ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ఉన్న గ్రామాలన్నిటిని పునరుద్ధరించాలి. ఆంధ్రులు స్వయంసహాయంమీద పూర్తిగా ఆధారపడాలి. ఏ గ్రామానికాగ్రామం స్వయంపోషకం కావాలి. నూటికి ఎనభైమందిగా ఉన్న నైతికులాన్ని ఉద్ధరించే ప్రణాళికే లేకపోతే, ఆంధ్రులగ్రామాలలో స్వతంత్రతాదేవికి ఆలయాలే కట్టలేకపోతే, ఆంధ్రరాష్ట్రమేగాదు ఆంధ్రులకు సర్వ స్వతంత్రంవచ్చినా అది అంత ప్రయోజనకారికాదు.

వసంత : చాలా గొడవతెచ్చావే ! అయితే ఇన్నాళ్ళూ నువ్వెక్కడున్నట్లూ ?

వాసు : మూడుమాసాలపాటు, అమరావతీ, హంపీ, ధాన్యకటకం, లేపాక్షి మొదలయిన ఆంధ్రుల పూర్వాన్ని త్యాగాన్ని చాటే దివ్యస్థలాలన్నీ దర్శించాను. సంచారంనుండి తిరిగివచ్చిన ఈ అయిదారు నెలలనుండి నాపరిణాళిక అమలు పరుస్తున్నాను.

కృష్ణ : నీప్రణాళిక అప్పుడే అమలులోకే వచ్చిందీ ?

వాసు : ఆహా ఇక్కడే పదిమైళ్ళలో భాగ్యవరం అని మాదొక గ్రామం ఉంది. దానిని సర్వవిధాలా ఆదర్శమైన గ్రామం చేయడానికి పూనుకొన్నాను. కొత్తపద్ధతులలో వ్యవసాయం సాగిస్తున్నాను. రకరకాల చేతిపనులు తయారవుతున్నాయి. గ్రామపరిశ్రమలన్నీ అభివృద్ధి అవ్వతున్నాయి.

కృష్ణ : అయితే మీమిల్లులన్నీ కట్టివేస్తున్నారా ?

వాసు : ఇప్పుడు మానాన్నగారికీ నాకూ అదే తగువు.

మానూనెమరలు, బియ్యపుమరలు మూసివేయుటనే పట్టుబడు తున్నాను.

కృష్ణా : అక్కడే పప్పులో కాలువేస్తున్నావు. ఫాక్టరీలు మూసేస్తే వందలకొద్దీ కూలీలకి నిర్వ్యాపకం కాదూ ! ప్రతీ దేశమూ యంత్రాలలో మునిగి తేలుతూంటే, మీగ్రామ సంఘాలవారు బయలుదేరి అసలు యంత్రాలే వద్దంటూ రేమిటి ? వాళ్ళంతా విమానాలమీద అంతరిక్షానికి ఎగిరి పోతూంటే మనం కుమ్మరిపురుగుల్లాగ దొలుచుకొని దొలుచు కొని పాతాళం అడుగు చూస్తున్నాం.

వాసు : గ్రామసంఘాల ఉద్దేశాలు మీరు పూర్తిగా గ్రహించలేదు. యంత్రాలన్నీ మూసివేసి పల్లెటూళ్ళని కారాగారాలక్రింద తయారుచెయ్యడం మాఉద్దేశం ఎన్నటికీకాదు. గ్రామస్తులు చేతితో చేయగల పనుల కెన్నటికీయంత్రాలు వాడకూడదు. యంత్రమనేది మనిషికి సహాయకారిగా ఉండాలి కాని, మనిషి యంత్రానికి దాసుడుకాకూడదు. ఏభయియేళ్ళ క్రిందట గ్రామస్తులలో ఉండే చురుకుదనం, తెలివితేటలు ఇప్పుడు నీవు చూశారా ?

కృష్ణా : ఏమయి పోయాయంటావు ?

వాసు : గ్రామస్తులలో ఏమాత్రమయినా డొక్కశుద్ధి ఉన్నవాడిప్పుడు పట్నంచేరిపోతున్నాడు. సుఖాలనురుగు తున్నాడు. ఏ ఉద్యోగమో చేసుకొని పించను పుచ్చుకున్నా కయినా తిరిగి తన గ్రామం చేరుకొని దానిని బాగుచేదామనే అభిమానం లేదు.

కృష్ణా : లేకేమిలే ! ఇప్పుడు కొందరు మహాపురుషులు బయలుదేరి గ్రామాలలో పంచదార ఫాక్టరీలు పెట్టిస్తున్నారు కాకూ!

వాసు : మరేం ! అక్కడికావృత్తి పడగొట్టి రైతును మూలసుట్టం చేయడానికి ! బెల్లంపండించి ఎన్నోకుటుంబాలు బ్రతకకుండా పన్నిచ్చుకూటూ పంచదారెందుకూ మనకి ? ఇలాగే ఒక్కొక్క వృత్తే మనగ్రామస్తులు మరిచిపోతే మీ రన్నట్లు పాతాళమేగతి.

కృష్ణా : అయితే, నాగరిక ప్రపంచమంతా కొత్తకొత్త సాధనాలు కనిపెట్టి, వాయువేగమనోవేగంతో ముందుకు సాగుతూంటే, మనం ఒక్కొక్కశతాబ్దమే వెనక్కిపోయి ఇక్ష్వాకులలో చేరిపోవాలంటావేమిటయ్యా ?

వాసు : దేశంలో ఎన్నిపరిశ్రమలు నశించాయో మీకే మైనా చూశారా ? నీలిమందు పరిశ్రమ పోయిందా ? కమ్మరి వాళ్ళ పరిశ్రమ చచ్చిందా ? బిందెలుచేసే కమ్మరి జర్మనీ ఇత్తడిరేకు కొంటున్నాడా ? లక్కపరిశ్రమలు, లక్కగాజులు పోయి గాజుముక్కలువచ్చాయా ? కొండపల్లి బొమ్మలు, నక్కపల్లి లక్కసామానుకీ బదులుగా జపానుబొమ్మలు బొమ్మల కొలువులలో సింహాసనా లలంకరిస్తున్నాయా ? తివాసీనేత అడుగంటిందా ! అజంతాచిత్రాలకి వేసిన రంగులపాళ్ళు వేదొర కనుక్కోగలడో అడగండి ! చివరికి ఆడదాని కుంకంతయారు చేసుకోడం చేతగాక కిలకం విసర్జించడం నాగరికతకి చిహ్నమైంది.

కృష్ణా : మొత్తంమీద యంత్రాలు కూడా వృద్ధికావాలని అంగీకరిస్తావా ?

వాసు : ఆహా ! వేలకొలదీ ప్రజల జీవనం పడగొట్టే యంత్రాలు తప్ప తక్కినవన్నీ వృద్ధికావలసినదే ! అచ్చు యంత్రాలుండాలి. వసుతకి శత్రుసామ్రగి తయారుచేసే యంత్రాలుండాలి. మన చేతులతో తయారుకాని అత్యవసర మయిన వస్తువులకన్నిటికీ యంత్రాలు ఆవశ్యకమే! బట్టలమరలు, నూనెమరలు, ధాన్యపుమరలు ఎంతమాత్రమూ ఉండకూడదు.

కృష్ణా : ఇప్పుడింకేమీ ఫర్వా లేదోయి ! ప్రభుత్వమే పూనుకున్నారు. గ్రామ పునర్నిర్మాణానికి.

వాసు : నిజమే ! కాని ప్రభుత్వప్రణాళిక సమగ్రంగా లేదు. అది సమగ్రంగా ఉండాలంటే ప్రతీప్రభుత్వపు ఉద్యోగికీ ఫించను యిచ్చేటప్పుడు గ్రామాల్లో నివసించే పరతుమీద ఇవ్వాలి. జడ్జీలు, డాక్టర్లు, ఉపాధ్యాయులు, ఇంజనీర్లు పించను తీసికొని గ్రామాల్లో నివసిస్తే వారికావృద్ధాప్యంలో సుఖమైన గ్రామ జీవనం గ్రామకళ్యాణానికి ఒక సోపానం.

కృష్ణా : చాలా గొప్ప ఆలోచనే చేశావు.

వాసు : పోని ! గ్రామస్థులయినా ఉన్నభూములలో పంట వృద్ధిఅయే శాస్త్రీయమైన పద్ధతులు నేర్చుకోరు కదా ? ఇంకా మనదేశానికి జావానుండీ చక్కెర, ఆస్ట్రేలియానుండి గోధుమలు, నయాంనుండి బియ్యమూ దిగుమతికావాలా? జావాలో ఎకరానికి 65 టన్నులు చెరకు పండుతూంటే మన దేశంలో ఎకరానికి 35 టన్నులా? జపానులో ఎకరానికి 150 రూపాయలు

రాబడిఅయితే మనదేశంలో ఎకరానికి 25 రూపాయల ఆదాయమా?

కృష్ణా : ఏంచెయ్యమన్నావు? దరిద్రం, కారణంకి భూవసతి లేదు. సాధనసంపత్తిలేదు. యంత్రసామగ్రిలేదు.

వాసు : సోషలిస్టనంటావ్ యంత్రమేదైనా కనిపెడితే దరిద్రం వదలిపోతుంది. ఈ బియ్యాలు, ఎమ్మెల్యేలూ, పాసయి గోళ్ళు మీటుకుంటూ కూచునే నాయనమ్మలు గ్రామాల్లోకి రాకూడదూ?

కృష్ణా : వస్తేమాత్రం వీళ్ళేం నాగలిపట్టుకోవాలా, గొప్పతవ్వాలా, కలుపుతియ్యాలా?

వాసు : పోకులు, సరదాలు వదలిపోయి, శరీరకష్టం నీచమనే అభిప్రాయం పోతే అన్నిపనులూ చేస్తారు. పోసిండి! చదువుకొన్న ప్రతీమనిషి తనతోటి వాళ్లకి పదిమందికి చదువు చెప్పడానికి కంకణం కట్టుకొంటే ఒక్క ఏడాదిలో దేశంలో నిరక్షరత్వమంతా నశించిపోదూ?

కృష్ణా : సరే! నీప్రణాళిక బాగానేఉంది కాని, గుండుసూది మొదలు మరఫిరంగిదాకా చిత్రవిచిత్రమైన వస్తువులు గుట్టలుగుట్టలుగా యంత్రసహాయంవల్ల తయారయి అతి చవకగా లభిస్తూంటే, గ్రామాల్లో తయారయిన నీ మోటువస్తువులకి చలామణీ ఎలాగ?

వాసు : అక్కడే దేశభక్తికీ త్యాగానికీ కార్యక్షేత్రం. అతిసన్నని విదేశీవస్త్రాలు అతిచవకగా లభిస్తూంటే, మీరు మోటుఖద్దరు ధరించలేదూ? కేవలం, కాంగ్రెసులో పదవికి

అర్థతకోసమే కడుతున్నారా? దానిలో త్యాగం లేదూ? దేశాభిమానం లేదూ? అలాగే ప్రతిఆంధ్రుడూ ఆంధ్రదేశపు వస్తువు లని ప్రోత్సహించాలి. ఆంధ్రదేశంలో తయారయిన ఏవస్తువయినా ఎంత మోటుగా ఉన్నా ప్రాణపదంగా అభిమానించాలి. ఇది నా ఆంధ్రసోదరుని పరిశ్రమ, దీనికి వెలయిచ్చి పోషించాలి; అనే అభిమానం రగుల్కొనాలి. ఆంధ్రదేశపు వస్తువుండగా, ఆంధ్రేతరవస్తువు వాడేవాడికి ఆంధ్రుడనిపించుకోడానికి అర్హత లేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రపు ఎల్లలు దాటిన ప్రదేశమంతా మనకి పరదేశంకింద లెక్క.

కృష్ణా : ఏమిటీ! గుజరాతూ మాంచెస్టరు ఒకటేఅంటావా? నీదృష్టిలో?

వాసు : రమారమీ అంతే!

కృష్ణా : [ఆశ్చర్యంతో] హిందూదేశం అవిభాజ్యమనీ, ఆంధ్రమాత భరతమాత పుత్రికనీ నువ్వంగీకరించవన్నమాట! పొరబడుతున్నావనుకుంటా ఒక్కసారి సింహావలోకనం చేసుకో! ఆంధ్రులు పూజించే రాముడు కృష్ణుడూ ఆంధ్రులా? ఆంధ్రులు సేవించే కాశీరామేశ్వరాలు ఆంధ్రసొంతాలా? ఆంధ్రభాషకి తల్లిభాషయిన సంస్కృతం ఒక్క ఆంధ్రులసొత్తా? సంస్కృతంలో ఆదికావ్యాలు వ్రాసిన మహాకవులు ఆంధ్రదేశీయులా? దేశమంతా నిండిఉన్న హిందూమతం కేవలం ఆంధ్రులదేనా? నీ ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమం వంగీయుల వందేమాతర ఉద్యమానికి అనుకరణం కాదూ? పొరపడకు! భారతదేశంఅంతా ఒక్కటి; అవిభాజ్యం; భారతీయులంతా ఏకోదరులు. ముందు భారతీయుడవు, తరు

వాత ఆంధ్రుడవు అనుకో.

వాసు : (ఆలోచనాయత్తుడై ఉంటాడు) ఆగండి:- ఒరిస్సా నివాసులయిన ఆంధ్రుల అగచాట్లు విన్నారా ? ఏభయిసంవత్సరాల నివాసయోగ్యత ఉండి పరరాష్ట్రంలో ఆస్తిపాస్తులు లేనివారి సంతతికే ఉద్యోగాలకి నిన్యాయ లలకి ప్రవేశార్హతట! అమెరికాలో నీగ్రోలనీ, ఆఫ్రికాలో భారతీయులనీ ఇంతకంటె గౌరవంగాచూస్తున్నాము. ఇదే నాఏకోదరతత్వం ! సహోదరులయితే మాత్రం ఎవరికుటుంబాలు వారు చక్కబెట్టుకో వద్దా! మనప్రయత్నాన్ని నిరోధించి, మనముందు సానుభూతిలేని ఇతరభాషలవా రెవరైనా మనకువిరోధులే!

వసంత : నేనేదోపనుండి వాసుకి కబురంపిస్తే మీరీవాదానికి దిగేరేమిటి? నాన్నగారూ! మీకు వేళయింది భోజనం చేసిరండి!

కృష్ణా : వాసూ! నువ్వుకూడా లేవవోయి భోజనానికి.

వాసు : క్షమించాలి. మా రైతుసోదరులంతా మాయింటి వద్ద కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు. మానాన్నగారితో మాట్లాడి మళ్ళా కొంతసొమ్ము తీసుకొని పోవాలని వచ్చాను. మేనేజరు గారికి కబురుకూడా పంపాను.

కృష్ణా : సరే! వసంత ఏదో మాట్లాడుతానంటూంది కాస్త సేపు ఉంటావుకాదూ?

[కృష్ణారావు ఇంట్లోకివెళతాడు. వసంత విచారగ్రస్తురాలై ఉంటుంది]

వాసు : వసంతా ఎందుకూ? దుఃఖమెందుకూ?

వసంత : నువ్విలాగు పాడైపోయాక దుఃఖంకాక ఏముంది!

వాసు: [చిరునవ్వుతో] పాడైపోయానంటావా? మహత్తర

మైన దేశసేవకి నాజీవితం అర్పించాను. ఈనీవారధం ఉత్తమ పథంపట్టింది. ఆరథానికి నాజీవితం ఒకచక్రం. నీజీవిత మొక చక్రం. నా జీవితచక్రం బిగించాను. నీ జీవితచక్రాన్నికూడా అమర్చగలిగితే రథం చకచకా నడుస్తుంది!

వసంత : మనం ప్రతిరోజూ ఖులాసాగా కలుసుకుంటూ ఉంటామనీ ఊసుపోతుందనీ అనుకొన్నాను.

వాసు : చక్కా- చూ భాగ్యవరంవస్తే కావలసినంత కాల క్షేపం. ఆ రైతులు, వాళ్ల జీవనం, ఆ అమాయికత్వం, అజ్ఞానం, ఓహ్హూ! చేసిఁకొద్ది తరగని పనుంది.

వసం : మహారాజా అని మనవిచేసుకుంటే మరొకటి తన్ని మన్నాడట. నువ్వు అగ్రికల్చరిస్టువికనుక నీకది సరదా కాని, నావైద్యశాస్త్రమంతా అక్క-డేంచెయ్యను?

వాసు : పల్లెటూళ్లలో ఎంత అనారోగ్యం, ఎంతకుళ్ళు! వాటినన్నిటినీ ఆరోగ్యకుయిన గ్రామాలు చేయవచ్చును. ఆ ప్రజల ఆరోగ్యరక్షణకు తోడ్పడవచ్చును.

వసం : చూస్తూఉండగా నీకింత పల్లెటూరిపిచ్చి పట్టుకుందేం? అసూట్లూ హాట్లూ, ఫాషన్లూ ఎక్క-డికిపోయాయి? నవమన్మథుడిలాగు ముద్దొస్తూఉండే అందమంతా ఎక్క-డికిపోయింది? కూలివాడిలాగ, రైతువాడిలాగా ఆపాటలు, వేషం, నాకేం నచ్చలేదు సుమీ!

వాసు : ఆజీవనంలో నీకు రుచి తగలలేదు. పల్లెటూరంటే స్వర్గం. ఆ ప్రకృతిసౌందర్యం ఎంత మనోరంజకంగా ఉంటుంది. అక్క-డి ప్రజలజీవనం వాళ్ళదరిద్రమూ చూస్తేమాత్రం కళ్ళంట

రక్తపుచుక్కలు కారుతాయి. హృదయం బరువెక్కి పోతుంది

వసంత : మన అమెరికా ప్రయాణం?

వాసు : అది వెనకపడ్డట్టే!

వసంత : అబ్బా! ఇంక నిన్ను విలేజికి వెళ్ళనివ్వను. [వాసు చెయ్యిపట్టుకొని] నాకిక్కడేమీ తోచలేదు సుమీ! ఊళ్ళో అంతా ఏమనుకుంటున్నారో విన్నావా? మన ఇద్దరికీ మారేజి అయి పోయిందనే ఊళ్ళో రూమరు!

వాసు : పిచ్చిప్రపంచం!

వసంత : నువ్వింక ఏమనుకున్నా వెళ్ళనివ్వను. నువ్వు, నా వాసువి. నువ్వు పల్లెటూళ్ళో కూర్చుంటే నేనిక్కడ బ్రతకడమెలాగ? నేను వదలను. ఎలా వెళతావో చూస్తాను కాదూ! [వాసు చేయి పట్టుకుంటుంది]

వాసు : అందుకే రాకూడదూ అక్కడికి! గ్రామనిర్మాణ కార్యక్రమంలో నాకు చేదోడు వాదోడుగా నీవంటి విజ్ఞాన వంతురాలుంటే నాకెంత ఉత్సాహంగా ఉంటుంది!

శా॥ బాలార్కప్రభసోక నంబుజములన్ బాలేందుచే గల్వలే
లీలన్ బూర్ణవికాసముకొ గని జగచ్ఛ్రేయంబు గానిందు నా
లీలన్ దానకపాణిసంఘటితసుశ్రీలిచ్చి, ఈజన్మలాం
ధ్రాళీసేవకె యర్పితంబుగ నొనర్పంజెల్లదే! నెచ్చెలీ॥

[జాలిగా] మాగ్రామం వస్తావా?

వసంత : [పెడమొగం పెట్టి] నేనా! జన్మలో రాను.

వాసు : అయితే రథం ఒంటిచక్రంతో నడవవలసిందే?

వసంత : ఏమంత ఖర్మంవచ్చింది? హాయిగా మహాసౌఖ్యం అనుభవించడానికి పెట్టిపుట్టిన్నీ, సుఖాన్ని ఉన్నప్రాణం

దుఃఖాన్ని పెట్టుకోమని ఎవడు చెప్పాడు? ఆపిచ్చిపాటలు పాడుకుంటూ, ఈవేషంతో ఊరంతా తిరుగుతూంటే నాకు చాలా కష్టంగా ఉంది చూడడానికి !

వాసు : ఏంవిటో అభిప్రాయభేదం! ఎవడివెర్రి వాడి కానందం.

వసంత : నువ్వు మరి వెళ్ళొద్దు!

వాసు : అది నాజీవితం !

వసంత : నేనెంతచెప్పినా తృణీకారమే ? నన్నువిడిచి వెళ్ళిపోతానంటావు, నిన్ను నేనెలాగ విడిచిపెట్టగలనూ ! ఎలాగు మరచిపోగలనూ !

వాసు : ఇదిగో ! నాకతిప్రియమైనవస్తువు. నాజ్ఞాపకార్థం ఉంచుకో ! [కొయ్యదువ్వెనతీసి యిస్తాడు]

వసంత : ఇదేమిటి ?

వాసు : కొయ్యదువ్వెన. విలక్షణమయిన కాంతులు ప్రసరించే సీమృదువైన నీలాలకలు దీనిసంపర్కంచేత మరింత శోభిస్తాయి.

వసంత : ఛీ ! నాఖర్మం కాలిందా ఏమిటీ ? కొయ్యదువ్వెనట ! వీధిలో ముష్టెత్తుకొనే ముండకూడా ఇలాటిదువ్వెనతో దువ్వుకోదు. [దువ్వెన పరిశీలిస్తూ] నీమీద ఇంత ఆశపెట్టుకొన్నందుకు తగిన శాస్తిచేశావు. మాంచిగారవం చేశావు. ఇంత నికృష్టంగా చూసి అవమానిస్తావనుకోలేదు.

వాసు : నీ అజ్ఞానంచూచి జాలిపడడంతప్ప నే నేం చెయ్యగలను! ఈదువ్వెన నాకు ప్రాణప్రదం. [దువ్వెన ఆప్యాయంగా తీసుకొని] మరి వెళతాను.

వసంత : కోపంవచ్చింది కాబోలు, వెధవదువ్వెన నీకు ప్రాణపదమా ? నాకంటే ప్రాణపదమా ?

వాసు : [వసంత బల్లమీదనున్న విదేశీదువ్వెన తీసి దానిని కొయ్యదువ్వెనను రెండుచేతుల్లో పట్టుకొని పరకాయిస్తూ]

గీ॥ ఆంధ్రులధనంబు హరియించు నన్యదేశి
వస్తు వెంతటి నవరత్నభరితమైన,
ఆంధ్రకార్మికసోదరహస్తనిర్మి
తంబయిన కొయ్యదువ్వెన దరి తృణంబు ॥

(విదేశీదువ్వెనను వసంతబల్లమీదికి నిర్లక్ష్యంగా విసిరివేసి, తన ఆంధ్ర రాష్ట్రపటం తీసుకొని వాసు వెళ్ళిపోతాడు. వసంత నిర్విణ్ణురాలై చూస్తూ ఉండిపోతుంది.)

ఏడవ రంగము

శ్రీపురంలో వీధి, సమయము ఉ॥ గం॥ 10-30 లు.

(వసంత ఇంటినుండి వాసు తిరిగి వెళుతూండగా రామం ఎదురుగా వస్తాడు)

వాసు : గోపాలంగారు ఊళ్ళో ఉన్నారేమో కనుక్కున్నావా?

రామం : ఉన్నారు. రేపు ఉదయం వారు భాగ్యవరంవచ్చి, ఇదివరకు పెట్టిన ఖర్చుకు ఎంతపని జరిగిందో తనిఖీచేస్తారట.

వాసు : నాన్న గారితని చేతిలో వట్టికీలుబొమ్మ అయిపోయాడు. సరే ! నువ్వింత ఆలస్యం చేశావేమిటి ?

రామం : చాలా సేపయింది బయలుదేరి. దారిలో వెంకి కనబడి గోల పెట్టింది.

వాసు : ఏవెంకి ?

రామం : మనమిల్లులో పని చేస్తూంది. ఆమె పెనిమిటి ఎక్కడో తోటకూలిగా ఉన్నాడట. ఆ తోటయజమాని అతన్ని చావకొట్టేడట. మంచంపట్టి లేవలేకుండా ఉన్నాడు. అతని పనికూడా తిసేశారు. దానిగోల వింటూంటే ఆలస్యమయింది.

వాసు : దేశంలో బీదవాళ్ళకు దిక్కూ-మొక్కూ లేదు. ఇదే ధనికుడయితే వెంటనే సర్టిఫికేటుతీసి ఫిర్యాదుచేస్తాడు.

రామం : ఆమెగోల వింటూంటే మహాకష్టమనిపించింది. నేనేమి చెయ్యడానికీ అసమర్థుణ్ణి. ఆమె పెనిమిటి దెబ్బలుకూడా చూశాను. ఒళ్ళంతా కమిలిపోయి గాయాలు. ఆ మహానుభావుడెవరోకాని గొడ్డును బాదినట్లు బాదాడు. తమరు పూనుకొని సహాయం చెయ్యడం చాలా అవసరం.

వాసు : సరే! ఈరాత్రివరకూ ఉంటాంకాదూ! సాయంత్రం డాక్టరు వసంతాబాయిని తీసుకొనివెళ్ళి చూపించుదాం. చికిత్సా చేయించవచ్చును. సర్టిఫికెటు తీసుకొని కేసూ పెట్టించవచ్చును. రా ! పోదాం.

[కళకారు]

తెర

ఎనిమిదవరంగము

పగటివేళ

కర్మ : (వీధిసీను-కర్మవీరుని సంచారము)

పాట : మతభేదంబుల-స్థితభేదంబుల
గతమును మరచి-కన్నతల్లికై
ఆతులితమగు జీ-వితమర్పించి
అంధ్రరాష్ట్రమే-ఆశయమనరా॥ అంధ్రమాతృ

సీ॥ మగధసామ్రాజ్యసీమలు నీసితచ్ఛత్ర
ముక్తాఫలచ్ఛాయ మునుగనాడు,
ఆంకకళింగోపాంత మందు నీకంఖాణ
ఖురధూళి నెఱసందె గుటీయనాడు,
కర్ణాటరాజ్యరంగముల నీకపులను
బ్రహ్మరథంబులు పట్టనాడు,
తంజాపురోద్యానకుంజమ్ములందు నీ
సంగీతమధుధార పొంగనాడు,

ఆతిథ్యంకరశౌర్యధైర్యప్రసక్తి
రసవశంకరనాగరరాగశక్తి
ఏకమై, పాకమై, ప్రవహించినట్టి
ఆయఖండప్రభావ మేమాయెనమ్మ॥ [రాయప్రోలు]

[వెళతాడు]

తొమ్మిదవరంగము

సమయం సా॥ గం॥ 5:30 లు

(శ్రీపురం ఊరిబయట తోటమాలి ఆప్పన్న ఇంటిసమీపం మోటారుచప్పుడు. వసంత, వాసు రామం-ప్రవేశం.)

వసం : వాసూ ! పొద్దల్లాపోయి చీకటి పడుతూంటే ఇప్పుడెక్కడికింకా ఇలా తీసుకుపోతున్నావు ?

వాసు : రామం ! ఎక్కడుందోయి, అతని ఇల్లు ?

రామం : దగ్గరకు వచ్చాశాం. నేనువెళ్ళి చూచి వస్తాను. తమరిక్కడే ఉండండి.

వాసు : సరే ! వెళ్ళి వేగం రా ! (రామం వెళతాడు)

వసంత : పిల్లని చంక బెట్టుకొన్నట్లు ఇతను కూడా ఉండా లేమిటి ఎక్కడబడితే అక్కడ ?

వాసు : అతనిమీద నీకెందుకంత అగ్రహం ?

వసంత : అదేమిటో ! నాకంటికతడుడీసెంటుగా కనబడడు. అతనికి మాటనేర్పుకూడా ఉన్నట్లు కనబడదేం ? నిర్లక్ష్యం పెంకితనం కానలసినంత !

వాసు : అతన్నిగురించి నీ అభిప్రాయం మార్చుకోవాలి. మానవసేవ అతనికి ఉగ్గుపాలతో పట్టారు.

వసంత : ఇతడు నీకు బ్రదర్మంటాడేమిటి ?

వాసు : ఇతన్ని నేను సోదరునికంటె హెచ్చుగాచూస్తాను. మాఅమ్మ పోయినతరువాత ఇతనితల్లే నన్ను పెంచింది. ఆమె చనిపోయేటప్పుడు ఇతన్ని నా చేతుల్లో పెట్టి అప్పగించింది. సేవాదీక్షలో ఆంజనేయు డితనికి తీసికట్టు.

వసంత : నీదగ్గిర అతివినయంగాఉంటాడు గనుక ! అయినా అతనికంత చనువిచ్చి నెత్తిమీద పెట్టుకుంటావేం ? రాక రాక రానేవచ్చాంగదా ! హాయిగా మనముద్దరం చల్లగాలిలో తింగకుండా, ఈ కాస్తనేపైనా అతడు లేకుండా ఉండవ్రకాబోలు.

వాసు : అడుగో ! అతడు మెల్లిగా లాంతరు పట్టుకొని వస్తున్నాడు.

వసంత : వస్తున్నాడూ ? అప్పుడే ! నా వేపు చూడూ !

(వాసుభుజంమీద చెయ్యివేస్తుంది. వాసు తప్పించుకొని "రామా !" అని కేకవేస్తాడు)

వసంత : ఇంతేకాదూ ? నిగుణం చూస్తున్నానులే !

రామం : (ఒక గుడ్డిలాంతరుతో ప్రవేశించి) అతడే వస్తున్నాడు.

వాసు : మంచంమీదనుంచి లేవలేని స్థితిలో ఎందుకు వస్తున్నాడు ?

రామం : ఎంతచెప్పినా వినలేదు. బాబుగారి నిక్కడకి శ్రమపెడతానా అని తనేమెల్లిగా దేకుకుంటూ వస్తున్నాడు.

వసంత : అసలు కేసేమిటి చెప్పు ! వాసూ !

వాసు : ఇతడు నాకు ముఖ్యమైన స్నేహితుడు. ఇతన్ని పాపం ఎవరో గట్టిగా కొట్టారట. నువ్వు చికిత్సచేసి కేసుపెట్టడానికి సర్టిఫికేటు ఇవ్వాలి.

[అప్పన్న దేకుకుంటూ వచ్చి వాసుకి సాష్టాంగపడతాడు. వాసు అప్పన్నకి నమస్కరిస్తాడు]

అప్పన్న : బాబ్బాబ్బాబు రచ్చించాల, దిక్కుమాలినోణ్ణి. ఒట్టి పచ్చిని బాబూ ! తమరెంగిలిమెతుకులు తిని బతికేనోణ్ణి. [కాళ్ళు పట్టుకుంటాడు]

వాసు : లే ! తప్పు ! ఫర్వాలేదు, లే ! డాక్టరు అమ్మ గారు వచ్చారు. వారికాళ్ళు పట్టుకో !

అప్పన్న : (వసంతకాళ్ళమీదపడి) అమ్మ ! అమ్మ ! దయ చేసి నారా ? జరంతో ఒళ్లు పేలిపోతున్నాది. జెబ్బలు కదపనేను. ఇటుండటం ఒత్తిగిలితే పానాలుపోతాయి. కంటికి కునుకట్టదు. కాళ్ళకి దెబ్బలు తగలనేదేమో, ఇలాడేక్కుంటూ తమ పాదాలకాడి కొస్సినాను.

వాసు : నువ్వట్టే మాట్లాడకు. చాలాసీరసంగా ఉన్నావు. శ్రోష వస్తుంది.

అప్పన్న : అమ్మగ్గుమ్మ ! సచ్చిబోనాను. గుండెల్లోనొప్పి— (కొనక్కి పడిపోతూంటే వాసు వెళ్ళి అప్పన్న వీపుకి తనశరీరం ఆంచి పట్టుకొని కూర్చుంటాడు. రామం కొంటనేవెళ్ళి ఆసరా ఇవ్వగా వాసు తప్పుకొని లేస్తాడు.)

వసంత : వీడా నీ ఫ్రెండ్ వాసూ ?

వాసు : అవును. మానవజాతంతా ఒక కుటుంబమనే నాభావన.

వసంత : ఎవరో ఫ్రెండంటే, ఇంకా ఏజెంటిల్‌మనో, రిచ్ మానో (Rich man) మనకతగిన కేను కదా అనుకున్నాను.

వాసు : జీవితకాలంలో పరంతే ఎరగక, సోమరితనం వల్ల రోగాలు తెచ్చుకొనే ధనికులకేనా నువ్వు డాక్టరువి. విశ్రాంతి లేకుండా పాటుపడినా కడుపునిండా కూడుదొరక్క దరిద్రంవల్ల రోగపీడితులయే బీదలకి నువ్వు డాక్టరువి కావన్నమాట !

వసంత : ఎక్స్‌క్యూజ్ మి ! (Excuse me) ఇల్లాంటి

స్లమ్స్ (Slums) లోను గుడిసెలలోను నేను ట్రీట్ చెయ్యలేను సుమా !

వాసు : ధనాకర్షణతోబాటు దాక్షిణ్యం కూడా నీవృత్తి ధర్మంలో ఒక భాగమనుకొన్నాను. నీకు ధనమే ప్రధానమైతే నీ యిష్టంవచ్చిన ఛార్జీ చెయ్యవచ్చును.

వసంత : ఇది మరింత ఇన్సల్టూ ! ఇలాంటి డర్టీ ఫెల్లోస్‌కి ఈహాట్సులో ట్రీట్ చెయ్యమని నన్ను తీసుకొచ్చావుగదా ! నీకేమయినా మర్యాదగా ఉందా ? నన్ను ఫూల్ చెయ్యడానికి తీసుకొచ్చావా ? ఈగుడిసెలంట తిరగడం చూస్తే నేపు రెస్పక్టబుల్ పీపుల్ ఎవరేనా మళ్ళా నన్ను పిలుస్తారా ? నీకు మాత్రం ఇదేం గారవం ? ఎవడినో పట్టుకొని వాడు నీకు ఫ్రెండంటావు !

వాసు : ఇతనికి తిండిలేదు. గుడ్డలేదు. శరీరమంతా అస్వ్యంగా ఉంది. బాగా గాలి వెలుతురు వచ్చే ఇల్లులేదు. ఇంట్లో దుర్వాసన. కడుపులో ఆకలి మంటలు రేగుతున్నా జీవితమంతా చీకటి. ఈ దురవస్థకి నీహృదయం కరగలేదూ ? దరిద్రనారాయణుడు నీకళ్ళముందు తాండవం చెయ్యలేదూ ? స్త్రీసహజమైన కరుణరసం కాస్తయినా నీ హృదయంలో లేదూ ? స్వీయసుఖమే పరమోద్దేశమనీ జీవితాదర్శమనీ అనుకొనే వాళ్ళకి నే నేం చెప్పేది !

వసంత : వాడిని పట్టుకొని అతడు అతడు అని ఆమన్ని ఏ చడమేమిటి ? ఆనమస్కారాలు చెయ్యడమేమిటి ? పల్లెటూళ్లో పడిపోయి సెల్యూ రెస్పెక్టు కూడా చంపుకున్నావేమిటి ? నీ

హోదాకి తగిన డిగ్నిటీ ఏదీ ? ఆర్ యు రియలీ గెటింగ్ మాడ్ ? (Are you really getting mad?)

వాసు : నీదృష్టిలో నేనేకాదు ప్రపంచమంతా పిచ్చిగా కనబడవచ్చును. అయితే ఇతనికొక సర్టిఫికెటుకూడా ఇయ్యడానికి వీలులేదన్నమాట !

వసంత : సర్టిఫికెటూ ! ఇంపాసిబుల్ ! ఏడి వెనకాల కోర్టుకిపోయి సాక్ష్యాల కెవరుతిరుగుతారు? నీకు వాడికి విషయమై శ్రమ తీసికోవాలనుంటే చక్కా గవర్నమెంటు హాస్పటల్‌కు పంపు. అదీ నాసిఁసియర్ అడ్వైజ్. నామాటవిను. నీడిగ్నిటీ నిలబెట్టుకో !

అప్పన్న : అమ్మ ! అమ్మ ! పానాలు పోనాయి. సచ్చిపోనాను. మరి బతకనేను.

రామం : ప్రస్తుతం ఈబాధ తగ్గడానికి ఒక ఇంజక్షన్—

వసంత : (See that) సీదట్! చూశావా! అతను అలాగే మాట్లాడుతాడు.

వాసు : పోనీ ప్రస్తుతం బాధ తగ్గడానికి ఒక ఇంజక్షన్ ఇవ్వడానికి వీలులేదూ ?

వసంత : ఐసే ! (I say) వాసూ ! నువ్వునన్ను అల్లరి పెట్టడానికి తీసుకొచ్చావేమిటోయి? నన్ను అవమానించడమే పని పెట్టుకొన్నట్టుంది. మాలాళ్ళకీ మాదిగాళ్ళకీ ట్రీట్ చెయ్యడానికి నేనా దొరికాను నీకు ? న్యూసెన్సు ! ఇక్కడ నేనొక్కక్షణం ఉండలేను. కావలిస్తే అతన్ని తోడిచ్చి ఇమీడియట్‌గా వాడిని హాస్పటల్‌కి రిమువ్ చెయ్యి. నేను R. M. O. కి లెటర్ ఇస్తాను వెంటనే అడ్మిట్ చెయ్యమని.

వాసు : వసంతా ! నీకింత విపరీతపు టూహాలుంటాయని ఎన్నడూ అనుకోలేదు. మాలవాడు మనుష్యులలో లెక్క కాదూ ? ధనవంతుడయినా, కిరస్తాన లో చేరినా మాలవాడు గొప్పవాడవుతాడా ? బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యానికి ప్రధానమంత్రిగా ఉండిన లాయిడ్ జార్జిని పెంచిన మేనమామ చెప్పులుకుట్టుకు బతికాడు. సోవియట్ రాజ్యాన్ని పాలిస్తూన్న రష్యానియంత స్టాలిన్, జోళ్ళుకుట్టుకునే కుటుంబంలోపుట్టాడు. ఆదిపురాణం రామాయణం ప్రణేత వాల్మీకి హరిజనుడు. ఇక్ష్వాకువంశానికి పురోహితుడయిన వశిష్ఠుని భార్య అరుంధతి చూతంగి. నువ్వేదో పెద్ద కాంగ్రెసువాది కమార్తెవు గనుక ఇతన్ని సోదరుడిలాగ చూసుకుంటావని ఆశించాను. నీకు కనకరం కలగలేదు. మానవత్వం వికసించలేదు. సంతోషిస్తాం !

రామం : ఆకారులో మెల్లిగాపనుకోపెట్టేసి గనక్క మెంటు ఆసుపత్రికి వెంటనే తీసుకువా తే.....

వసంత : ఐసీ ! నీపేరెవరో నాకు తెలియదు కాని నీకీ ధోరణిలో మాట్లాడవద్దని మాత్రం హెచ్చరిస్తున్నాను వాటీజ్ దిస్ ? షియర్ ఇన్సల్టు ! (What is this ? sheer insult!) వాసూ ! మనం పోదాం రా !

వాసు : నీకు తొందరగాఉంటే నువ్వువెళ్ళవచ్చును. అనవసరంగా నిన్నిక్కడికి తీసుకొనివచ్చి శ్రమయిచ్చినందుకు క్షమించు. ఇతనికేదో దారిచూస్తేగాని నేను రాడానికి వీలు లేదు.

వసంత : వాడికేం ఫర్వాలేదు. హీ విల్ బి ఆల్‌రైట్ (He will be alright) నువ్వు రద్దూ!

వాసు : నువ్వు అతన్ని ముట్టుకోనేనా ముట్టుకోలేదు చేతితో ఒక్క-క్షణం నాడి అయినా చూడకుండా అతనికి వచ్చిన ఫర్వాలేదంటున్నావు, నీకున్న ధైర్యం మాకెలాగుంటుంది?

వసంత : ఈ లెఖని నువ్వెంతమందికి హేల్పు చెయ్యగలవోయి ? పెద్దకబుర్లు చెప్పుతావు కాని.

వాసు : ఏదో అవకాశం ఉన్నంతమట్టుకు.

వసంత : అయితే నువ్వు రావన్నమాట ! రావుకాదూ ! నీవుద్దేశం నాకు తెలిసింది. నన్ను నిజంగా ట్రీటుమెంటుకే తీసుకొచ్చావా ? ఈవిధంగా అమర్యాదా చెయ్యడానికికాని. బోధపడింది. ఇది రెండవసారి. (వెళుతుంది)

(వాసుకూడా అమె వెనుక వెళ్ళి టాక్సీడ్రైవరుతో మాట్లాడిపస్తాడు)

వాసు : రామం ! ఆటాక్సీడ్రైవరుతో చెప్పాను. వసంతని దిగబెట్టి వెంటనే వస్తానన్నాడు. ఆటాక్సీలో పడుకోబెట్టి ఇతన్ని హాస్పిటల్‌కి తీసుకు వెళదాం !

అప్పన్న : (కళ్ళుతెరచి) అయమ్మోటి బాబు ! అయమ్మని చూడగానే నాప్రాణాలు పోనాయి.

వాసు : ఏమీ ?

అప్పన్న : నన్ను సంపేసిన బుగతగారి కూతురేకాదండి అయమ్మ !

వాసు : ఏమిటి! కృష్ణారావుగారు! సాధ్యంవాడి! దేశంలోని దరిద్రంచూచి సహించలేని దయార్ద్రహృదయుడు ! హరిజన సేవకు కంకణం కట్టిన కార్మికుడు వాడి! అయనే! అయనేనా నిన్నుకొట్టారు!

అప్పన్న : ఆబాబేనండి. రేపు పండుగనగా ఆంటికెళ్ళి ఏవయినా ఇప్పించండి బాబూ అని అడుక్కొన్నాను. గుమ్మం తొక్కొద్దని కిందికిగెంటేసినాడు. పండుగనాడుపొద్దున్నే తోట్లో కొచ్చి ములంకాడలు నేవు, పువ్వులు నేవు, అ న్న దొంగతనాన్ని అమ్మకుంతావా అని కర్రట్టుకొని తెగబాదేసినాడు. కడుపు గడవకపోతే ఓ కానిడబ్బు అడుక్కుంతాం గాని దొంగతన మెందుకు బావ్ !

వాసు : ఆహా ! ఊహా కతీతంగాఉందే ఈకపటనాటకం ! ఈ వన్నె కాంగ్రెస్ వాది ! ఈదీనరక్షకి డాక్టరు !

రామం : స్వంతవిషయం గనుకనే అమ్మగారంత తొందరగా పారిపోయారు.

వాసు : రామా ! హాస్పిటల్‌లో ఇతనికారోగ్యం కలిగే వరకూ ఎవరినైనా తోడియ్యాలి. మన వెంకటరెడ్డి ఉంటే బాగుండును.

రామం : ఇక్కడికేవస్తారు మన రైతుసోదరులు. భోజనా లయాక ఇక్కడ కలుసుకోమని చెప్పేవచ్చాను.

వాసు : (అప్పన్నతో) నీవే రెవరమ్మా !

అప్పన్న : అప్పన్నగోడు బావ్ !

వాసు : చూడు అప్పన్నా ! నువ్వు బాగా ఆరోగ్యం కలిగేవరకూ ఆసుపత్రిలో ఉండు! మారైతు సోదరుడు వెంకట రెడ్డిని నీకు తోడిస్తాం ! ఆరోగ్యం కలిగిన తరువాత నువ్వూ నీ కుటుంబమూ మాభాగ్యవరం రండి! అక్కడే కాపురం ఉండవచ్చు. నీ జీవనానికి లోటులేకుండా నదుపాయం చేస్తాను.

అప్పన్న : సిత్తంబాబూ! బతికున్నన్నాళ్ళు తమ సెప్పులు మోసుకొస్రబతుకుతాం ! మీగులాపోళ్ళము.

(వెంకటరెడ్డి రైతులు వస్తారు,)

వాసు : వెంకటరెడ్డీ ! మనమీరాత్రే వెళ్ళాలి కాదూ !

వెంక : తెల్లారిఝామున కొత్త సెరుకుగానుగెత్తాలని సెల విచ్చినారు.

వాసు : అవును. అదీగాక ఉదయమే మేనేజరుగారు మన గ్రామం వచ్చి తనిఖీ చేస్తారట.

రామం : తమరు వీరిని తీసుకొని భాగ్యవరం వెళ్ళండి. నేనూ వెంకటరెడ్డి ఇతన్ని కార్లో తీసికొనివెళ్ళి ఆసుపత్రిలో చేర్చేస్తాము. వెంకటరెడ్డి ఇతనికి తోడుగా ఉంటాడు. నేను వెంటనే వచ్చి దారిలో తమరిని కలుసుకుంటాను.

వాసు : వెంకటరెడ్డీ ! ఏమంటావు ?

వెంక : తమ సెలవే ! నన్నడగాలా ?

వాసు : చూడూ ! ఈపదిరూపాయలూ సీవగ్గరుంచుకొని అతనితిండికీ, కొనవలసిన మందులకీ ఖర్చుపెట్టు. (రెడ్డికి నోటు ఇస్తాడు. కారు చప్పుడు వినబడుతుంది) కారు వచ్చినట్లుందే! నలుగురూ సాయంపట్టండి. (వాసు అప్పన్న కార్లో పట్టుకుంటాడు. అప్పన్న తప్పించుకొని)

అప్పన్న : ఒద్దు బాబూ ! తమరు పెబువులు. (వాసు పాదాలు కళ్ళకద్దుకొని) నానిలాగే మెల్లిగా డోక్కొస్తాను. గుండె నొప్పి కాస్తసద్దుకుంది. బాబూ ! ఉండుండి, యెన్నాళ్ళోకొక్కపోటు పొడిచేస్తాది; దీనితల్లిసిగ్గోసిన నొప్పి.

(అప్పన్న డోకుతూ వెళతాడు. అందరూ వెంట వెళతారు.)

రామం : నేనువెళ్ళి ఇతనిభార్యకి ధైర్యంచెప్పి వచ్చేస్తాను. పాపం ! జ్వరంతో లేవలేకుండా పడుకుంది.

వాసు : వెళ్ళువెళ్ళు! అవసరమయితే ఆమెనుకూడా హాస్పిటల్లో చేర్చుదాం.

(రామం వెనక్కి వెళతాడు.)

అప్పన్న : మాకరమ్మ మింతేబావ్ ! రెక్కాడితే కాని డొక్కాడదు. సూసినారా ! ఇంటిల్లిపాదిమీ పడిపోనాం, తఁవరుమాత్రం ఎంతకని సేస్తారు.

(వెళతారు)

తెర

పదవరంగము

సమయము రాత్రి గం॥ 8-30 లు.

(శ్రీపురంనుండి భాగ్యవరంవెళ్ళే దారి, కర్ణకఠీతాలతో వాసు, రైతులు, రామం ప్రవేశం. జానకి తలపరగబోసుకొని ఏడుస్తూ భయంతో వెనక వెనక చూస్తూ పరుగెత్తివచ్చి వాసు కాళ్ళమీద పడుతుంది.)

జానకి : నన్ను రక్షించరూ ! రాక్షసి ! నన్నుచంపేస్తుంది.

రామం : ఎవరమ్మా ? ఎవరు భయంలేదు. భయపడకు.

జానకి : అదిగో!ఆసానిది. నన్నుబలవంతంచేసి.....

నీలాచలం పరుగెత్తివచ్చి వీరినిచూచి ఆగిపోయి, జానకి చెయ్యిపట్టుకొని)

నీలా : ముండా ! ఇంకెక్కడికెళతావు ! రా !

వాసు : ఆ అమ్మాయి చెయ్యి విడిచిపెట్టండి !

నీలా : ఏటీ! మీఅభార్టీ యేటి ? (జానకితో) పద ! పద! ఇంటికిపద ! యీపు పెట్లకొట్టగలను.

వాసు : ఎందుకోసం కొట్టడం ?

నీలా : చెప్పినట్టినకుండా ఇట్లోంచి పారిపోస్తుందా ? దారుణం !

వాసు : అమ్మాయీ ! ఆమెచెప్పినట్లు వినకుండా ఎందుకు పరుగెత్తి వచ్చావు ?

జానకి : నన్ను బలవంతం చేస్తూంది చూడండీ ! ఎవరో ఒక రెడ్డిని తీసుకువచ్చి, అతనిదగ్గర ఆడమంటుంది. నన్ను బలవంతంగా గదిలోకి తోసేసి తలుపుగొళ్ళెం పెట్టేయడానికి చూస్తూంటే తప్పించుకొని, పారిపోచ్చానండీ !

వాసు : రామం ! ఇదేదో విచిత్రంగాఉంది. (నీలాచలంతో) ఈఅమ్మాయి మీకేమవుతుంది ?

నీలా : ఏమవుతుందా ? ఏమవుతుంది! ఎత్తేస్తే ఏడుసెక్కలవుతుంది. కూతురవుతుంది.

వాసు : మీ రెవరు ?

నీలా : మేమా ? మేమెవరిమైతే మీకేం ? మీపరిచ్చలేంటి మాకు ?

వాసు : మీరెవరో చెప్పకూడదూ ?

నీలా : మేము కళావంతులం!

రామ ? ఈ అమ్మాయి మీకడుపున పుట్టినదేనా ?

నీలా : మాకులంవాళ్ళకి కడుపునపుట్టడం ఎక్కడో ! ఇంత చిన్నపిల్లప్పటినుండీ పెంచి, దగ్గరుంచుకొని, ఆటూపాటూ

మప్పుతూ, ఇన్నాళ్ళూ పెంచి పెద్దదాన్ని చేశానుగదా, దీనికి అదాత్తుగా ఈయినాళకాలమేమిటి ?

జానకి : నన్ను చిన్నప్పటినుంచీ నువ్వు పెంచావా? (వాసుతో) ఇరవైరోజులక్రిందట మాయింటిల్లిపాదిమీద పదిరూపాయల టిక్కెట్టులో తిరపతియాత్ర వెళ్ళానండీ ! తిరపతి కేసన్‌లో మావాళ్ళంతా అడావిడిగా రైలెక్కిపోయారు. నేనెక్కకుండా రైలు వెళ్ళిపోయిందండీ ! నేను ఏడుస్తూ కూర్చుంటే, ఇదిస్టేషన్‌లోబ్రాహ్మడూ వచ్చి, మావాళ్ళని తెలుసునని, మాయింటికి దిగబెడతామని చెప్పి ఈఊరు తీసుకొచ్చారండీ! మావాళ్ళు ఇదిగో వస్తారు అదిగో వస్తారని చెప్పి ఎంతపనిచేసిందో! చూడండీ ! (ఏడుస్తుంది)

రామం : మీతల్లితండ్రు లేవూరిలో ఉంటారు ?

జానకి : కాకినాడదగ్గర రామయ్యపేట మాది. మానాన్న గారు పౌరోహిత్యాలు చేస్తారు.

వాసు : నీకు వివాహమయిందా, అమ్మా !

జానకి : లేదండీ ! ఈ మాఘమాసంలో చేదామని మావాళ్ళు అన్నిప్రయత్నాలు చేసుకున్నారు.

వాసు : వయస్సుకురాని శుభమైన బ్రాహ్మణకన్యను దొంగతనంగా తీసుకొనివచ్చి వ్యభిచారవృత్తిలో దింప బోతున్నావా ?

సీలా : చిన్నపిల్లేం? మాయింటిదగ్గర ఈ పిల్లదాని పెద్దమనిషి అయిందికాదూ ? ఏభయిరూపాయలు ఖర్చుచేసి సంబరం చేశాం గదా !

వాసు : రామం! నువ్విప్పుడే బయలుదేరి ఈ అమ్మాయిని వార్ధిగ్రామం తీసుకొనివెళ్ళి ఆమె తల్లితండ్రుల కప్పగించిరా !

నీలా : మద్దిని మీతగువేటియు కు? యేళాకోళాలేటి? మా గోన మీకెందుకు ? మాపిల్లని విడిచిపెట్టండి.

వాసు : రామం ! ముందుగా ఈ అమ్మాయిని తీసుకొని నువ్వు పోలీసుస్టేషనుకు వెళ్ళు ! కన్యాచౌర్యం చేసినందుకు, కులస్త్రీని కులటవృత్తిలో దింపుతున్నందుకు, ఆమెపై పోలీసు కేసు పెట్టించి, ఈమెచేత వాజ్మూలమిప్పించు ! (జానకితో) అమ్మా ! ఇతడు వచ్చి మీవాళ్ళకు నిన్ను అప్పచెపుతాడు. నిర్భయంగా ఇతనితో వెళ్ళు.

[జానకి నమస్కరిస్తుంది. జానకి రామం ఒకవైపు వెళ్తారు. వాసు రైతులు ఇంకొకవైపు వెళ్తారు. నీలాభరణిస్థాంతపోయి చూస్తూ నిలబడిపోతుంది.]

గోపా : (ప్రవేశం.)

నీలా : ఇంతసేపూ ఎక్కడ అణగారిపోయావు ? సమయానికి లేని బాకాఅన్నట్లు ఇప్పుడెందుకూ రావడం ?

గోపా : నేను చాలా సేపాయివచ్చాను. ఆమూలనిలబడి ఈ సంగతంతా చూస్తున్నాను.

నీలా : బాపనపిరికి ! మూల దాగోడమేమీ ? వాళ్ళు కొడతారని భయం !

గోపా : ధైర్యంలేక కాదే ! ఆతడెవరో తెలుసునా ? మా పోషకులుగారి కొమారుడు వాసుదేవరావు. అతనికంట పడడమే నేను !

నీలా : అవ్వ ! అవ్వ ! ఎంతపని జరిగిపోయిందీ ! నేనతని

కంట పడిపోయాను నాబతుక్కాల ! నువ్వెంతంటే నువ్వెంతని ఎదిరించాను కూడాను.

గోపా : నీ అమాయికత్వం ఏడిసినట్టే ఉంది. నీ మీద కేసుపెట్టి నిన్ను కైదులో పెట్టించేడానికి చూస్తున్నాడు.

నీలా : అమ్మో ! నన్ను కైదులో పెట్టేడానికే! మరెలాగ?

గోపా : దానికి తగిన పన్నాగం నేనూ పన్నుతాను. ఇంక ఇతడు ఆట ఎలాగ ఆడుతాడో చూస్తాను గాదూ ?

నీలా : నాకేమిటిదారి ? నాబతుకు నడివీధిలోపెట్టేస్తారా ?

గోపా : నేనున్నాను కానటే ? ఇలాంటి వాళ్ళనెంత మందినో లొంగదీసి కాళ్ళమీద పడేలాగు చేశాను. ఇతన్ని ముప్పుతిప్పలాపెట్టి మూడుచెరువులనీళ్లూ తాగించకపోతే నా పేరు గోపాలం కాదనుకో ?

నీలా : నిజంగానేనా ? (గోపాలం చేతిలోచెయ్యివేస్తాడు)

[వెళతారు.]

తెర

పదునొకండవరంగము

[కర్మవీరుని సంచారం, సమయము ఉదయం గం॥ 8 లు]

కర్మ : పాట : ఆంధ్రకార్యమూ, ఆంధ్రతేజమూ
ఆంధ్రరాజ్యమూ, ఆంధ్రశిల్పమూ
ఆంధ్రకవిత్వము, ఆంధ్రగానము
ఆంధ్రుడవయితే, నిలుపుము రా ॥ఆంధ్రమాతృ॥

సీ॥ కృష్ణాతరంగపంక్తిన్ దొక్కి- తుళ్ళింత
నాంధ్రనౌకలు నాట్యమాడునాడు,
ఘంటింటు దేశిసాహిత్యదీపములతో
నాంధ్రతేజస్సు రాపాడునాడు
సుకుమారశిల్పవస్తు ప్రపంచమునందు
ఆంధ్రసైన్యణి పంక్తమాడునాడు
సముదసేనావ్యూహ జయపతాకలకింద
నాంధ్రపౌరుషము చెండాడునాడు

చూచి, సంతోషమున తలలూచి, గర్వ
మూచి, ఆంధ్రపుత్రీపుత్రులందరగలరు
శాంతి; అందాక లేదు విశ్రాంతి మనకు
కంకణవిసర్జనల కిది కాలమగును॥

[రాయప్రోలు]
[వెళతాడు]

పండ్రెండవరంగము

(సమయము ఉదయము గం॥ 9 లు.)

(శ్రీపురంలో లక్ష్మీపతి ఇల్లు, గోపాలం కుర్చీమీదకూర్చొని టేబిలు మీద వ్రాసుకుంటూ ఉంటాడు. గోపాలం-కోటు, పాగా, కళ్ళజోడు, లక్ష్మీపతి ప్రవేశం. లాంగుకోటు, పాగా, సెరుస్తూన్నమీసం, కళ్ళజోడు, చేతికర్ర, వయస్సు రీసు సం॥ పైగా)

గోపా : (లేచి) మన వకీలుగారింట్లో బారసాలట, మంచి రకం, రెండు బెల్లపుదిమ్మలు పంపించమని వారి గుమాస్తా కబురంపాడు.

లక్ష్మీ : అయితే మంచిరకం ఏవో పంపించు. తప్పుతుందా ఏమిటి?

గోపా : అబ్బాయిగారు పంచిరకం బెల్లం తయారుచేయిస్తున్నారు. పంచదారరంగు, అమిశ తియ్యదనం, అందులోవి పంపిద్దాం !

లక్ష్మీ : అన్నట్టు నిన్న వెళ్ళి వాడిపని చూచి నచ్చావు కాబోలు, ఎలా ఉంది ?

గోపా : ఏమిటో దానిగురించి ఏమీ అడక్కండి.

లక్ష్మీ : ఏమీ ? ఏమిటి సంగతి ?

గోపా : ఆచెరువులో మూడువేలు పోసేశారు. నాకంటికి వెయ్యిరూపాయల పయినా కనిపించలేదు. ఈ పెద్దచదువులు చదువుకొన్న వాళ్ళకి పనిరాదిగా ఏం తెలుస్తుంది ? పెర్షియన్ వాటర్ వీల్ [Persian water wheel] అని కొత్తరకం ఏతాంబకటి తెప్పించారు. అదిమాత్రం కొంత ఉపయోగంగా ఉంది. కొత్తరకం నాగళ్ళు చాలాశేన్నాయి. మొత్తం వీటి క్రిందే అయిదువేలు అయింది.

లక్ష్మీ : మతిపోతూందా ఏమిటి చెప్మా వీడికి ?

గోపా : ఒక్కసారి తమరు వెళ్ళి చూడవలసింది.

లక్ష్మీ : ఎక్కడ తీరుబడి? తెల్లారిలేస్తే కోర్టులతో సరిపోనకి.

గోపా : ఎడ్లుమాత్రం బాగాబలుస్తున్నాయి. పదుహేను జతల ఎడ్లు.

లక్ష్మీ : మావాడికి ఉద్యోగమయితే పున ఇల్లు గుట్టాల శాలే అన్నాడట. అలా ఉందీచదువు ఇప్పటికంతా అయిదువేలు అయిందా ?

గోపా : ఇంకో అయిదుకూడా కలపండి.

లక్ష్మి : ఏమిటీ ! పదివేలు పెట్టేశాడూ ? ఒక్క గాజుమానికే ? అయితే భూములు నుళ్ళా కొనుక్కున్నట్లే అయింది.

గోపా - తమరు ఎండనక, వాననక తిండితిప్పలు లేక్కుండా నాబాందో అని కూడబెట్టినదంతా సద్వినియోగం కావద్దూ ? డబ్బుమాట కేమిగానండి, ఆ చైతువాళ్ళని వెనకేసుకొని వాళ్ళతో పాటలు పాడుకుంటూ వర, బాగిగె పట్టుకొని ఆయన పొలంపాటు పడుతూంటే నాకు సహాకష్టమనిపించిందండి చూడ్డానికి.

లక్ష్మి : పార బాగిగె పట్టుకొని పొలంపాటే ? నిజంగానే ?

గోపా : అక్షరాలా ! నేను కళ్ళారా చూస్తేనే ! రామ ! రామ ! రోజుకి రెండురూపాయలు పుచ్చుకొనే కూలివాడైనా అంతపాటు పడడు.

లక్ష్మి : నాపరువుప్రతిష్ఠా గంగలో కలపడానికి పుట్టాడు వీడు. ఇంతసొమ్మెందుకిచ్చావు వాడికి ?

గోపా : ఆయనికి కావలసిన సొమ్మిమ్మని తమరు ఆర్డరు వేశారు. తనకు కావలసినసొమ్ము అడిగి ఆయన పట్టుకువెళ్తున్నారు. తమరెంతో వారూ అంతేనాకు. మధ్యనినేనెవణ్ణి అడ్డుపెట్టడానికి ? నేనేమాటనాన్ని తండ్రికీ కొడుక్కీ మధ్యని పోరు పెట్టానని వాదు నాకా ?

లక్ష్మి : అయింది ఎలాగా అయింది: ఒక తలమాసినవాడు దివాలా తీసి ఎగేశాడనుకుందాం. ఇకముందుమాత్రం కాసీ ఇవ్వక ఇక్కడికిపని చాలని చెప్పా!

గోపా : తమనోట ఆమాట వస్తే నాకు ధైర్యమే! ఇక ముందు ఎర్రని యేగాని ఇస్తే ఒట్టు.

లక్ష్మీ : [దగ్గుతాడు]

గోపా : దగ్గుతున్నా రేమిటి ?

లక్ష్మీ : వారం రోజులాయి వేడిచేసి దగ్గుకూడా పట్టుకుంది. రాత్రులు తెల్లవార్లూ మేలుకోవడమే కదా!

గోపా : అజీర్ణం బాధ తగ్గినట్లేనా ?

లక్ష్మీ : అదే అలాగే ఉంది. అన్నహితవు బొత్తిగా తగ్గిపోయింది.

గోపా : ఆమధ్య తరుచుగా కోర్టుపనిమీద పట్నంవెళ్ళినప్పుడు తమకా అరవభోజనం పడిందికాదు.

లక్ష్మీ : ఏమితిండిపోనిద్దూ ! శుచా ? శుభ్రమా ? వుత్తి మాలకూడు !

గోపా : మాలకూడంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. అబ్బాయి గారక్కడ మాలకుటుంబం ఒకటి చేర్చారు. వాళ్ళనీయన కాగలించుకు తిరగడం; ఒకటేమిటి అక్కడిసంగతు లడక్కండి !

లక్ష్మీ : ఏడిసినట్లే ఉంది. ఆనరసింహశాస్త్రిగారు మళ్ళా ఉత్తరం వ్రాశారు.

గోపా : ఏమంటారు ?

లక్ష్మీ : పదహారువేల కట్నానికీ ఒప్పుకున్నారు. పిల్లకట్టు తప్పిపోతూందని, వెంటనే చేసెయ్యాలనీ తొందర ! శ్రోత్రియ కుటుంబం; అగ్రహారీకులు !

గోపా : వారికి అబ్బాయిగారి సంగతి తెలిస్తే చిక్కే! ఈయన పొలంపాటు, కూలిపని, మాలాళ్ళని కాగలించుకొని తిరగడం చూస్తే వారు పుంజాలు తెంపుకు పారేపోతారు.

ఇంతకీ ఇక్కడ కృష్ణారావుగారి అమ్మాయిని చేసుకోడానికి మాట ఇచ్చారట!

లక్ష్మీ : ఏకృష్ణారావు? నాన్‌కోపరేషనతనా? అతనిదగ్గ రేముంది? అంతా సున్నచుట్టేశాడే!

గోపా : ఆఅమ్మాయి ఇక్కడ డాక్టరు. ప్రాక్టీసుచేస్తూంది. ఇప్పుడు ఆవిడగడనే ఇంటికాలక్షేపం.

లక్ష్మీ : ఆ అమ్మాయిని మావాడు పెళ్ళాడుతాడూ? అదేం పెళ్ళయ్యా? ఆవిడ కెన్నేళ్ళుంటాయి?

గోపా : ఎంతికేళ్ళయినా లేకపోతే మెడికలు ఎలాప్యాసవు తుందీ?

లక్ష్మీ : బాగానే ఉంది ఇంకో పదేళ్ళు పోసీకూడదూ! ఇప్పుడేయింత తొందరొచ్చింది పెళ్ళికి? నేను బ్రతికుండగా మాత్రం రజస్వలానంతర వివాహం చెయ్యను. నా అనంతరం ఎవడెలాగపోతే నాకేంకావాలి. మావాడిని రేపో మొల్లుండో రమ్మని కబురుపెట్టు! పదహారువేలూ కట్నమిచ్చే బంగారు లాంటి సంబంధమొస్తే, గోచీపెట్టుకోడమూ లేని కృష్ణారావు కూతురినా చేసుకుంటాడు?

గోపా : ఈ పట్టున అబ్బాయిగారువచ్చి తమకు అనరాగా ఉండడం అనసక్తమే! తమకు శరీరంరుగ్మతలో చేరిపోయింది. ఇంకతిరగలేరు ఈ పాటికి ఆయనవచ్చి నాలుగువ్యవహారాలు చూసుకొని ఏ భూమి ఎక్కడుందో, ఏపత్రంఎవరిదో తెలుసు కొని పనిలోకి అందుకుంటే తమ ప్రాణాని కెంతసుఖం!

లక్ష్మి : ఈమాటు ఖుట్టిగా చెప్పేస్తాను. పదికేలూ తగలేసి మాలకూడు తింటూ, గొప్పతవ్వడం ఏతాం తొక్కడం నేర్చుకోడానికా ఈ కోయంబత్తూరు చదువు ? వద్దు వద్దని శత పోరితే విన్నాడా ! ఆ డొంగిగారితో వెళ్ళి ఆదేశమంతా తిరిగి వచ్చాడు.

గోపా : ఇదంతా ఆ రామం ముప్పుదలేనండి. అతగాడి ఊరికి ఛోటాగాంధీ.

లక్ష్మి : రామాన్ని నేనే వెళ్ళమన్నానులే. తోడుగా ఉంటాడని ! వెళ్లాడయ్యా ! దేశమంతా చూచివచ్చాడు. దానికేం ! వచ్చాక పోనీ, చదువుకొన్నవాడుగదా వ్యవసాయం బాగుచేస్తాడేమో అని నేనాశపడితే, డబ్బంతా తగలేసి ఇదా వీడు చేస్తున్న పని ?

గోపా : ఈపాటికి ఆ యన్నింటిదగ్గరుంచి తమరు కొన్నాళ్ళపాటు శ్రద్ధగా మందు పుచ్చుకొని విశ్రాంతి తీసుకుంటే బాగుండును. ఏముంది నాచేతిలో పడితే నాలుగువ్యవహారాలు ఒక్కపూటలో మప్పేస్తాను. జబ్బుగా ఉన్నప్పుడైనా తండ్రిని కసిపెట్టకపోతే మరి కొడుకెందుకు ?

లక్ష్మి : నీపాండిత్యం మావాడికుంటే ఇక కావలసిందేమిటి ? నీపాండిత్యం మావాడికి తల్లక్రిందులా తపస్సుచేసినా రాదు. ఏదావాకి ఎప్పుడు వాయిదావో, ఏనోటు ఎప్పుడు కాలదోషం పడుతుందో, ఏ ఆస్తి ఎప్పుడు వేలానికి వస్తుందో, ఇదంతా నీకు కరతలామలకం గదా !

గోపా : తమకు భోజనానికి వేళయింది, లేండి.

లక్ష్మీ : ఏంభోజనం ! ఒక్కమజ్జిగా అన్నంతప్ప ఇంకేదీ కడుపులోకి వెళ్ళదు.

గోపా : మంచిడాక్టరుని చూసి ఏర్పాటుచేస్తాను. శ్రద్ధగా మందుపుచ్చుకొండి.

లక్ష్మీ : ఈ పుష్యమాసం పోనీకూడదూ ? శూన్యమాసం!

గోపా : అయ్యొచ్చేదాకా అమావాశ్య ఆగుతుందా ? మునపటికీ ఇప్పటికీ చాలా నీరసపడిపోయారు. మాటకూడా లోయేట పడింది.

లక్ష్మీ : అయితే ఏదో మంచిరోజు చూడు ! పోతాను. కాస్త మజ్జిగాఅన్నం పినుక్కొని తాగి సాగోరాలి.

గోపా : అబ్బాయిగారిని రమ్మని కబురంపుతాను.

లక్ష్మీ : [ఇంట్లోకివెళుతూ] పంపు పంపు! కట్టుదిట్టంచేసుకొని ఆ సంబంధం స్థిరపరచుకోవాలి. ఆలస్యమయినకొద్దీ ఒక్కొక్క సంబంధమూ తేలిపోవడమే ! [వెళతాడు]

గోపా : అలాగేమరి ! అమ్మగారొస్తే అన్ని ఆటలూ కడతాయి. (వీధిలోకి వెళ్ళిపోతాడు)

తెర

పదుమూడవ రంగము

[సమయం ఉదయం 10 గంటలు]

(భాగ్యవరంలో వాసు పారిశ్రామిక శాల. రైతులు, ముఖ్యంగా వెంకటరెడ్డి, వీరన్న, అప్పన్న ఉంటారు. చాపలల్లడం కొబ్బరిపీచు పేనడం నూలు తీయడం మొదలగు చేతిపనులలో నిమగ్నులై సంభాషిస్తారు)

వెంక : మనం పాతికేళ్ళనుంచీ బాబుగారి బూములు కని పెట్టుకున్నాం గాని యీపాటిపంట ఎన్నడూ సూడలేదయ్యా. మాగొప్ప పని సేయించేసినారు పెబువులు.

వీరన్న : ఆరికేటి పట్టిందిరా ! లచ్చాదికార్లు ! కాలుమీద కాలేసుకు కూకోనేకేటి ? మనతోపాటు ఎండనక, వాననక పనిసేస్తున్నారుగందా, ఆరు పాడిమెట్టబట్టే బూదేవి పిలిస్తే పలికినాది.

వెంక : యీరన్నా ! బాబుగారు నేత్తో పారట్టుకుంటే నావొల్లు సచ్చిపోనాదిరా ! ఆరిపాదాలట్టుకొని బతిమలాడుకొన్నాను. బాబో తవరు పారట్టుకోవద్దంటే ఆమారాజింకేనా ? ఆరి ఊరెల్లాలంటే రానూబోనూ పదికోసులూ నడకే కదా మారాజు.

అప్పన్న : బాబుగారిది మాజాలిగుండె. ఆరికి ఈళ్లూ ఆళ్లూ అన్నమాటేనేదు. నన్ను బతికించినారుకారా పెబువులు ! రెండుపూటలకే నయమై పోనానే !

వెంక : ఆరు దేవుడులాటోరే ! దేవుడయితే యీరికంటె ఎక్కడనేటి! ఎన్నెన్ని యిసిత్రాలు నేర్పిస్తున్నారో సూసినారా!

వీరన్న : బట్టలు సూడవోయి ! ఎన్ని రకాలు నేయిస్తు

న్నారో ! మనఊళ్ళో యీరబసవన్నా ఆళ్ళూ మగ్గాలు తొంగుడున్నాయని పట్నాలంట పోనారా? ఆళ్ళంతా మళ్ళా ఇక్కడికే ఒచ్చేసినారు. ఇప్పుడొల్లమాలినపని.

వెంక : మాముత్తవ్వకాడనుంచీ మూలపడిపోయిన రాట్నాలన్నీ పైకి తీయించినారు కారా బాబయ్య !

వీర : బట్టలమాటకేంగాని తుంగసాపలు తివాసీలు సూసినావోయి ఏంసిత్రంగా ఉన్నాయో !

వెంక : ఆరు సేయించే పనుల కద్దూపద్దూ ఉందటోయి ! తాటినారెట్టి కుంచెలు సేయించడమేటోయి ! ఏనాడయినా యిన్నామోయి !

వీర : అన్నిటికంటె యిసిత్రం జనపనారతో తెల్లని కాగితాలు సేయించేస్తున్నారు ! కుంపినోడి మాయ మరిబాబు గారికాడ డెక్కాడదే !

వెంక : నాకు కాక్కాలు ఒచ్చేసినాయి. మాఅబ్బాయి గుణింతమే పట్టేసినాడు.

వీర : అప్పన్నా మరి నువ్వుకూడా సదువుకోవోయి.

అప్ప : ఏనాడు యింటావొంటా నేదు నన్నాసదుగులో నెట్టకండి బావ్ !

(వాసు చేతిలో ఉత్తరాలతో ప్రవేశం. అందరూ లేచి నమస్కరిస్తారు)

వాసు : అప్పన్నా ! అలా ఎడంగా కూర్చుంటావేం ? దగ్గరకి రా ! (అప్పన్న వాసు దగ్గరగా కూర్చుంటాడు)

వెంక : మాయిళ్ళల్లో మాసెడ్డ గోసగా ఉంది బాబు ! తమరెన్ని సెప్పినా మాయాడోళ్ళు మాపాణాలు తినేస్తున్నారు. ఈ మాలాడితో తిరుగుతున్నామని.

వాసు : ఈ కులభేదం అంతరిస్తేనేగాని దేశానికి ముక్తి లేదు. కులాలెంతచూత్రము సంఘాలుకావు. బ్రాహ్మలొక సంఘం, కోమట్లొకసంఘం, శూద్రులొకసంఘం, మాలలొక సంఘం అనుకొనే రోజులు పోవాలి. గ్రామమంతా ఒకటే సంఘం! ఒకటేకుటుంబం! గ్రామానికే వ్యక్తిత్వం! తెలిసిందా?

వెంక : నిజంవేనా ! నాను బేపిని పెంచుతున్నానుకానూ! బేపి పాటి సెయ్యడేటీడు ?

వాసు : మనకి ఇక ఇంజనీరు పశువులడాక్టరు వస్తున్నాగ.

వెంక : ఎవరుబాబు ఎక్కడనుంచొస్తున్నారు ?

వాసు : ఇప్పుడే ఉత్తరాలు వచ్చాయి ! పించను పుచ్చుకొని గ్రామసేవయం దభిమానమున్నవా రెవరయినా దయచేసి వస్తేమో తెలియజేయవలసిందని పత్రికలలో ప్రకటించాను. ఇద్దరు వస్తున్నట్లు వ్రాశాడు. మనమంతా శ్రమపడి వారికి శుభమైన ఇళ్ళు తయారు చెయ్యాలి.

వెంక : మనకి ఎదుళ్ళున్నాయండి. తాటాకు సెలవయితే కొట్టిస్తాను.

వాసు : ముందు దిట్టంగా బెందడితో గోడలుపెట్టించాలి. కిటికీలు బాగా పెద్దవి పెట్టాలి. గోడలు ఎత్తుగా ఉండాలి. ఇంటికీ ఇంటికీ మధ్య చాలా దూరముండాలి. అన్నట్లు మీ వీధుల్లో మురికంతా పొలాల్లోకి పోయేలాగ కాలువలు తవ్వించారా ?

వెంక : ఓ ! తవ్వేసినామే ! సూసుకొండి బాబూ !

వాసు : ఇళ్ళదగ్గర ఏమాత్రమూ నీరు నిలవకుండా చుట్టూ ఎత్తు చేసుకున్నారా ?

వెంక : ఓ! నేనుకున్నాంబాబూ! ఇప్పుడొక్కడా తమదయ వల్ల కంపునేదే ! ఒక్క దోమకూడా నేకుండా పోనాయి.

వాను : వీధులన్నీ శుభ్రంగా తుడుచుకుంటున్నారా ? చెత్త దూరంగా తీసుకుపోతున్నారా?

వెంక : బాబుగారికి మాసెడ్డ అనుమానంరా ! తమరు మా యింటికొచ్చి దరియాప్తు నేయించండిబాబూ ! మాకోసం సెపుతూంటే నేనుగోక మాకేం వొల్లు కొవ్వింది? వాను : మీరంతా మరబియ్యం పూర్తిగా మానేసి నట్లేనా ?

వీర : ఓ ! పెళ్ళియింట్లోనూ తెల్లారిలేస్తే రోళ్ళూరోకళ్ళూ కొయ్యతిరగళ్ళూ తెగసప్పుడే ! మాకూడ దీనూలు తీసింది సిత్తగిస్తారా ? [పడుకునూలు యిస్తాడు]

వాను : (మూలుచూస్తూ) భేష్ ! పొంమూరు సరుకులాగుంది. చేతిలో ఇంతపని పెట్టుకొని మనం అనవసరంగా దరిద్రమనుభవిస్తున్నాం ! రైతుకి వ్యవసాయపుపని తెనప్పుడు ఈ చేతిపనులు చేసికోవడంవల్ల ఎంతలాభమో బోధపడుతూందా ? ఈ కార్యక్రమం లేకుండా ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చినా నిరర్థకమని వాదిస్తాను.

వెంక : తమరేటి గారిడీ జేసినట్లుగా ఈ ఒక్కసాలులోనే మూడింతలు పంట పండించేసినారు. ఇలాగుంటే బాబుగారి సిస్తెప్పుడూ బకాయే పడదు.

వాను : బకాయిమాట మీరెత్తుకో నక్కరలేదు. మీరు కష్టపడి ఎక్కువపంట పండించినప్పుడు అది మీకు ముదరో యివ్వడం న్యాయం.

వెంక : దివ్వెట్టి మొక్కినా ఈ బొబ్బుకే మొక్కాల! నిజంగా రైతోళ్ళపాలిటి దేవుడే పోరా!

వాను : అప్పన్నా! నువ్వు తోళ్ళు పదునుచెయ్యడం, జోళ్ళుకుట్టడం నేర్చుకోరాదూ!

అప్ప : సిత్తం! తమదయవల్ల కాంత జవసేరింది గనక అలాగే సేతాం.

వెంక : అదేటి! సిన్న బాబొచ్చేస్తున్నారు. ఆయన్నుని కూడా తీసుకొచ్చేస్తున్నారేటి? (రామం, జానకిప్రవేశిస్తారు)

వాను : ఏంరామం! ఏమయింది? ఈఅమ్మాయిని తిరిగీ తీసుకొచ్చేశావేమీ?

రామం : ఈమె తల్లిదండ్రులు పరమచాందసులు. 'కులం చెడిపోయింది; వేశ్యాగృహంలో ఉంది; అక్కడే రజస్వలా అయింది' అని ఇంకా ఏమిటేమిటో అనుమానాలు పడి ఎంత నచ్చచెప్పినా చేరతీశారుకారు.

వాను : అయితే ఈమెచెప్పినది నిజమన్నమాట!

రామం : ఈమె చెప్పిన ప్రతిఅక్షరమూ నిజము. ఆఖరుకి ఈమె తల్లిగారు మెత్తపడి అంగీకరించి భర్తని ఒప్పించడానికి చూశారు. అయనకి నిప్పులు కడిగే ఆచారం. "కలంలో నెలి వేస్తారు; పనికిరాదు; ఈ పిల్ల ఎప్పుడు తప్పడిపోయిందో అప్పుడే చచ్చిపోయిందని నిశ్చయించుకున్నాం; ఇప్పుడెందుకు మళ్ళా మాకీచి త్తక్షోభ; మీ రేకులంవారో; మీరు ఈపిల్లకి ఏమినంబంధంకలిసిందో" అని నామీద కూడా అనుమాన

పడడం మొదలెట్టారు.

వాను : ఎంత కాఠిన్యం !.....మరి. గత్యంతరం ?

రామం : మనకి ఆలోచనక్కరలేదు. ఈమెనే మో శుల్కం పుచ్చుకొని అమ్మడానికే ఇంతకాలం పెళ్ళిచేయకుండా ఉంచారట. ఇప్పుడాదురాచారం తప్పింది. ఈ అమ్మాయిసంగతి చెపుతూంటే చుట్టూ జనంమూగి అందరికీ తెలిసిపోబట్టిగాని, రహస్యంవీలయితే చేరదీసేవారేమో ! ఈమెకూడా అంతకఠినులయిన తల్లిదండ్రులవద్ద ఉండేకంటె మానరక్షణచేసిన తమ సన్నిధానాన్ని ఉండడమే గౌరవప్రదంగా భావిస్తున్నది. అందుచేత మన కుటుంబంలో ఉంచుకోడమే కర్తవ్యం.

వాను : చాలా సంతోషం. రాఅమ్మా! నువ్వు స్వేచ్ఛగా నీయిష్టం వచ్చిన పని చేసుకో !

వెంక : ఈ యమ్మపేరేటి బాబూ ?

రామం : జానకీదేవి.

వెంక : సీతామ్మ వోరన్నమాట. మచం రాములవోర్ని నూడాలం

వీరన్న : సిన్న బాబుపేరు రాములోరే గందా !

వాను . రామం ! ఇవాళ రైలు అలస్యంగా వచ్చిందా ! ఇంతసేపయిందేం ?

రామం : రైలు వేళకేవచ్చింది. తోవలో కొంతపరాభవం జరిగింది.

వాను : అదేమిటి ?

రామం : రాత్రి రెండుగంటలకే కైలుదిగాం. అర్ధరాత్రి వేళ ఇక్కడికి యకాయకీనిరాడానికి వీలులేక డాక్టరు వసంతా బాయిగారింటికి వెళ్ళాం. అరగంటసేపు నోరు నొప్పిపెట్టేలాగ పిలిచినా తలుపు తీయలేదు. ఆఖరుకి తలుపు తీశారు కాని ఒక్క క్షణమైనా మేమక్కడుండడానికి వీలులేదని బొమ్మన్నాను.

వాసు : కారణం ?

రామం : నావంటివాడికి తనయింట్లో స్థలమివ్వడం పరువు తక్కువని కాబోలు.

వాసు : సోదరిక్కైనా స్థలం యిమ్మనలేకపోయారా ?

రామం : మాట్లాడడానికి అవకాశం లేకుండా వెంటనే తలుపువేసుకుని ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయారు. మళ్ళా స్టేషనుకిపోయి ఆచలిలో అక్కడే తెల్లవారేవరకూ ఉండి వచ్చాం.

వాసు : నువ్వక్కడకు వెళ్ళకుండా మాయింటికే వెళ్ళలేక పోయావా?

రామం : అర్ధరాత్రప్పుడు బాబయ్యగారికి నిద్రాభంగమని జంకాను. ఆడపిల్లగదాఅని ఈమెనయినా ఆదరిస్తారేమో అని ఆశపడ్డాను. పొరపాటే!

వాసు : సరే ! నువ్వు నాకు కొన్ని ఉత్తరాలు వ్రాసి పెట్టాలి రా ! వసంతతండ్రిగారు కృష్ణారావుగారు ఒకవిషయమై ఉత్తరంవ్రాశారు; దానికి జబాబిస్తాను; నువ్వు స్వయంగా అందించాలి.

రామం : చిత్తం !

వాసు : వెంకటరెడ్డీ ! మీరంతా రండి ! మనం వెళ్ళి

పశువులడాక్టరుగారికీ యింజనీరుగారికీ బసలవిషయమై ఆలోచించాలి! రాఅమ్మా. జానకీదేవి!

[తక్కినవాళ్ళంతా వెళ్ళిన తరువాత వాసు రామాన్ని చెనక్కిపిలిచి]

వాసు : ఆసానిమీద కేసుపెట్టించావా?

రామం : లేదు. ఆరాత్రిపూట పోలీసుస్టేషనులో ఫిర్యాదు తీసుకొనేవారెవరూ లేకపోయారు. నైలుకి వేళయిపోవడం చేత ఫిర్యాదుచేయకుండానే వెళ్ళిపోయాము.

వాసు : అర్ధరాత్రప్పుడు హత్యజరిగినా ఇంతేనా! కాంగ్రెసు వారి ప్రభుత్వంలో పోలీసుశాఖాపరిపాలన ఇలాఉందన్నమాట! పద! (వెళతారు)

తెర

పదునాలుగవరంగము.

సమయం సాయంత్రం 5 గంటలు

[కృష్ణారావుఇల్లు. కృష్ణారావు నాగిరెడ్డి మాట్లాడుకుంటూ వచ్చి కుర్చీలమీద కూర్చుంటారు. నాగిరెడ్డి బ్లేజర్‌కోటు, సిల్కుపంచ-షేజ్ టోపీధరించి ఉంటాడు.]

కృష్ణా : దీనికీ, చూశావా! ఏమీ కష్టంలేదు. వానరమూకలాగ కాంగ్రెసువాళ్ళంతా పనిచేస్తారు. భూనభోంత రాళ్ళాలు గింగురుమనేలాగ 'వోట్ ఫర్ కాంగ్రెస్' (Vote for Congress) అనే ధ్వని తప్ప మరొకటి వినబడదు. ఇంక ఓటింగంటావా, కళ్ళకి గంతలు కట్టేసినాసరే, మూలనున్న ముసిలి

గుడ్డిముండ కూడా పచ్చపెట్టి ఎక్కడుందా అని తడుముకుంటూ వెళ్ళి ఓటు దానిలో పడేస్తుంది. తిరపతి వెంకటేశ్వర్ల ముడుపు లాగ, కుంకమూ, పసుపూ, ఫలాలు పుష్పాలు పట్టుకొని వెళ్ళి చేతులు జోడించుకొని పచ్చపెట్టెల్లో ఓట్లు పడేస్తున్నాను. తెలుసునా ? నువ్వెంతకలా జడుస్తావు!

నాగి : ఇదివరలో తాలూకాబోర్డుకెళ్ళి తినిపడిపోయినాం కదండీ ? ఆదెబ్బ అదటు పదల్లేదండి.

[కామంవచ్చి చాటున నిలబడి వింటాడు]

కృష్ణా : తాలూకాబోర్డుకు పెట్టినట్లు దీనికి ఇరవై వేలూ పాతిక వేలూ ఖర్చు అక్కరలేదయ్యా ! ఒక్క అయిదు వేలు పట్టుకుంటేచాలు. ఇప్పుడంతా కాంగ్రెస్ హయాం. మంత్రులంతా మన స్నేహితులే ! ఎక్కడపడితే అక్కడ చూశావా కాంగ్రెసువిజయదుందుభులు ఎలా మోగుతున్నాయో!

నాగి : నేను నిలబడితే కాంగ్రెసువాళ్ళు అంగీకరిస్తారా అండి ?

కృష్ణా : ఆపని నాకు విడిచిపెట్టేయ్! ఇవాళనుంచీ ఈ విదేశీగుడ్డలు వదలీ ! వాటిని కాల్చేయక్కరలేదు. మీవాళ్ళెవరేనా కట్టుకునేవాళ్ళుంటే ఇచ్చేయ్ !

నాగి : మావాళ్ళెవరూ ఈ గుడ్డలు కట్టుకొనేపాటివాళ్ళు లేరండి.

కృష్ణా : అయితే మామేనల్లుడు కలక్టరుకచేరీలో గుమాస్తాగా ఉన్నాడు. వాడికిచ్చేయ్ ! కళ్ళకద్దుకొని మరీ కట్టుకొంటాడు. నువ్వుమాత్రం ఒక్క ఏభయిరూపాయల ఖద్దరు

కొను ! ఏం ! కాంగ్రెసుప్లెజ్జిమీద దస్కతు చేసేయ్ ! అంటే ప్రమాణం అన్నమాట !

నాగి : ప్రమాణికాలు కూడా సెయ్యాలేటండి ?

కృష్ణా : ప్రమాణమంటే, దేముడిగుళ్ళో దీపమార్పి, నెత్తి మీద రామాయణం పెట్టుకొని, గంగలోదిగి, ప్రమాణం చెయ్యక్కరలేదు. కాంగ్రెసులో చేరతున్నాను అని ఒక కాగితంమీద దస్కతు చెయ్యడమే ?

నాగి : దస్తావేజు కాదు కదాండి ?

కృష్ణా : అబ్బే! దరఖాస్తులాంటిదయ్యా! ఏముంది నాలుగు రోజుల్లో నామినేషను దాఖలయి పోతుంది. ఇంక ఎలక్షనంతా మామూలే !

నాగి : ఏటోనండి ! క్రిందటితూరి తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటుకీ ఇలాగే దగా అయింది డబ్బంతా తినేసి ఓట్లుపైగా ఇచ్చేసినారండి.

కృష్ణా : అయితే నాసంగతింకా నీకు తెలియలేదన్నమాట! నాకున్న పలుకుబడి, పెత్తనం, అధికారం, నీకు బోధపడలేదు. ఈ జిల్లాలో కాంగ్రెసుఅంతా నేను 'నిలబడు' అంటే నిలబడుతుంది. 'కూర్చో' అంటే కూర్చుంటుంది. ఏమంటావు ? నిన్ను జిల్లాబోర్డుకు ప్రెసిడెంటుగా చేసే పూచీ నాది.

నాగి : అయెనకనుండి మళ్ళీమా కాంగ్రెసులో నువ్వు పనికి రావు; జైలుకువెళ్ళినవాళ్ళే ఉండాలి; అని ఎవరేనా అడ్డుపెడితే మంచిమాట కాదండి.

కృష్ణా : నాలుకా తాటిపట్టా ! ఏభయిమంది బోర్డుమెం

బల్లూ జయలుకి వెళ్ళిన వాళ్ళే ఉంటారా ? నిన్న మొన్నటి దాకా జస్టిస్ పార్టీలోఉన్న మొనగాళ్లంతా రావుబహద్దర్ దివాన్‌బహద్దర్ బిరుదులు కూడా వదులుకొని ఆగోజు కాంగోజు క్రొత్తగా ఖద్దరు దీక్ష పుచ్చుకొని ఎన్నికలలో అఖండవిజయం పొందినవాళ్ళు అనేకమంది ఉన్నారు. ఏం?... రేపట్నైనా లెక్క జాగ్రత్త చేస్తావా ?

నాగి : నాభార్యపేర నూరెకరాల మడిసెక్కా మిగిలిందండి. దానివిూదే తంటాలుపడాల.

కృష్ణా : ఇంతేనటయ్యా ! వెయ్యిఎకరాల భూమీ నూరు ఎకరాలలోకి వచ్చిందీ ?

నాగి : ఆముద్దిని సినిమాలు తీయించినాను కానండీ ! మరి, ఆయెనక బస్సులుపెట్టానా ! నాటకాలు టోలుగేటు కంట్రాక్టులు కొన్నాళ్ళు చేశామండి. అంతా యాభై అరవై వేలు దెబ్బండి.

కృష్ణా : అలాగటయ్యా ! ఏముంది ! ఒక్క ఏడాదిలో జిల్లాబోర్డులో లాగేస్తావు. ఈ సంవత్సరం, ఇస్కూళ్ళు, ఆను పత్రులు కట్టించడపుపని చాలాఉంది. ఏటిబ్రిడ్జి ఒకటి పెద్దపని.

నాగి : కాంగ్రెసువాళ్ళకీ కంట్రాక్టులలో రావిూ ఉంటుందాండి?

కృష్ణా : కాంగ్రెసువాళ్ళుపుట్టుకు మనుష్యులుకారటయ్యా! దానికిమార్గాలు నేనుచెపతానుకాదూ ! ఇస్కూళ్ళలోపెట్టించే పుస్తకాలలోనే నాలుగైదువేలు కస్సీ ! మరేమంటావు ?

నాగి : అందాకా రెండువేలకి రైటు చేయించండి.

కృష్ణా : ఏమిటయ్యా బేరాలాడుతావు ? నిలువెత్తు ధనం పోసినా నీకు పచ్చపెట్టివస్తుందా ? నేనావిషయంలో ఎంతశ్రమ పడాలో తెలుసునా !

నాగి : నిజమేకానండి, మరినాకంతకంకె సాగలేనే!

కృష్ణా : నరే ! రేపు కాంగ్రెసుపెళ్లిలో దస్కత్తుచేసీ ! ఇవాళనుంచీ ఈ గుడ్డలు విప్పేసి ఖద్దరు కట్టాలి

నాగి : ఉన్నకాడికిలా పోసేండి. ఈసారి కొత్తవి కొన్నప్పుడు కద్దరేకొందాం !

కృష్ణా : చంపేశావు ! ఇలాగయితే చాలాప్రమాదం ! నాకు కూడా మాటొస్తుంది. చూడూ! ఇంట్లో ఉన్నప్పుడిలాగున్నా, వీధిలోకి వచ్చినప్పుడయినా కాస్త ఖద్దరుతో కనబడాలి. (రామం, కృష్ణారావు ఎదుటికివస్తాడు. కృష్ణారావు నిశ్చాంతపోయి, సర్దుబాయించుకొని, నాగిరెడ్డితో) దేశంలోనుంచి కోట్లకొద్దీ విదేశీ బట్టలకి ధనప్రవాహం వెళిపోతూంటే, నీవంటిరైతులు స్వయంగా తయారుచెయ్యడం పోయింది సరికదా, ఖద్దరు కట్టడమేనా లేకపోతే ఎలాగ ? నాదేశం, నాబట్ట, నాతిండి, అనే భావం ప్రతి భారతీయుడికీ కలగాలి. మేము నోరు నొప్పేట్టేలాగ ఇంకా ఎన్నాళ్ళీప్రబోధం ? చచ్చేదాకా ప్రబోధమే అయితే ఆచరణ ఎప్పుడు ? మరి వెళ్ళు ! రేపు ఉదయమే కలుసుకుందాం!

నాగి : చిత్తం ! సెలవండి !

కృష్ణా : (రామాన్ని చూచి) ఇదిగో ! భాగ్యవరం నుంచేనా ? రా ! కూర్చో ! వాను బాగున్నాడా ?

రామం : (నిలబడి) చిత్తం!

కృష్ణా : పూర్తిగా వ్యవసాయంలో ములిగిపోయాడు కాబోలు ! ఇతరప్రపంచమంతా మరచిపోయి.....

రామం : వారి ఉత్సాహానికీ కార్యదీక్షకీ పరిమితి లేదు.

కృష్ణా : ఒకసారి అక్కడి రైతులందరినీ ఆచుట్టుపట్ల వాళ్ళనీ పోగుచెయ్యకూడదూ ? సామ్యవాదం గురించి నేనొక లెక్చరిస్తాను.

రామం : అక్కడ రైతులకి ఉపన్యాసం అక్కరలేదండి. అన్నయ్యగారే ప్రత్యక్షంగా వారికి సామ్యవాదం ప్రదర్శిస్తున్నారు.

కృష్ణా : అదేమిటి ? అతనికంతా గ్రామసంఘాలూ పరిశ్రమలేకాదూ ! వాను సామ్యవాదంకూడా బోధిస్తున్నాడూ?

రామం : వారు ఉపన్యాసం ఇవ్వరండి తమ ఆధ్యాత్మిక జీవనంవల్ల జ్ఞానసౌరభం వెదజల్లుతారు.

కృష్ణా : అంటే ?

రామం : గులాబీపువ్వు వాసన నాలుగు దిక్కులకీ ప్రసరించడానికి ఉపన్యాసమెందుకండి ? ఆలోచన ప్రకటించడానికే భాష కాని అనుభవం ప్రకటించడానికి జీవితమే సాధనం.

కృష్ణా : ఏమిటంతా వేదాంతంచెప్పుకొస్తున్నావు.

రామం : విశ్వప్రేమ, స్వార్థరాహిత్యం, ఆత్మనిరోధం అన్నయ్యగారు తమ జీవితంద్వారా ప్రకటిస్తున్నారు. వారు చేసే ప్రతికార్యంలోనూ ప్రేమ ప్రవహిస్తుంది. ప్రజలు ఆ ప్రేమామృతంలో ముగ్ధులౌతున్నారు.

కృష్ణా: నీ ఉపన్యాసం ఒక పెద్ద అడ్వర్టయిజుమెంటులాగుందే!

రామం : ప్రతిమానవుడు తన అనుభవప్రమాణాన్ని బట్టే ప్రపంచాన్ని చూస్తూ ఉంటాడు. మీరలాగ అనుకోడం సహజమే!

కృష్ణా : నువ్వు చెప్పదలచుకొన్నదేదో నాకు తెలిసేలాగ టూకీగా రెండుమాటల్లో చెప్పు ! ఊరికే గొడవ పెట్టక !

రామం : ఆత్మసాక్షాత్కారం, సత్యప్రతిష్ఠా, కలవారు మాట్లాడసక్కర లేదండీ. అరవిందయోగి ప్రపంచానికి దర్శన మివ్వడమే సంవత్సరానికి రెండుసార్లు. అట్టివాని మహత్వమే జీవకోటి నాకర్షిస్తుంది. గాంధీజీవంటి మహాపురుషుల దర్శనార్థం లక్షలకొద్దీ జనం గుమికూడడాని కిదే కారణం. శ్రీకృష్ణుని వేణుగానంలో స్త్రీలు, పురుషులు, జంతుజాలము ముగ్ధులై పోడానికి ఇదేకారణం. పూర్వం మహారణ్యాలలో క్రూర మృగాలు ఋషీశ్వరులకి వశమవడానికి ఇదే కారణం. జీవితాని కున్న మహత్తు ఉపన్యాసానికి లేదండి.

కృష్ణా : అయితే మీవాను అంతవాడని దండోరా వేయ డానికి వచ్చావా ?

రామం : దయాసత్యధర్మాలఫలితం మానవసేవ. వారి సేవాపరత్వమే ప్రజలనాకర్షిస్తుంది.

కృష్ణా : మీగ్రామంలో ఉపన్యాసం ఏర్పాటుచెయ్యకుంటే ఈ పురాణం అంతా ఎందుకు ?

రామం : ఆచరణశుద్ధిలేని ఉపన్యాసానికి ఫలితం మిరియాల దండుగ. కార్యకారణవిమర్శ లేని ఉపన్యాసాలిస్తే నోటి తుంపరలే మిగులు.

కృష్ణా : నాఉపన్యాసం సభ్రమయోజకమనీ వస్తి కాలశోపనీ సిలభిప్రాయమయినట్లుంది. నామీద దుష్ప్రచారానికి బయలు దేరావా ?

రామం : తోటమాలీగా ఉన్న మూలముండావాడిని ఇంటి గుమ్మం తొక్కడానికి అర్హత లేదని గొడ్డును బాదినట్లు బాది పనిలోనుండి తొలగించారు. అతనికి చికిత్సచేయమంటే ఆనుడ దూరంనుంచే కన్నెత్తి చూడకుండా పారిపోయారు మీ అమ్మాయిగారు.

కృష్ణా : ఎవరికారణాలు వారికుంటాయి. తగుమనిషి మొహం ఎదుట నిర్భయంగా దుష్ప్రచారానికి వచ్చినట్లుందే !

రామం : మీకు కోపం వస్తే తోటమాలీని కొట్టినట్లు కొడతారు అంతేనా ? నేను వచ్చిన పనుంది. అన్నయ్యగారు మీకోసం ఉత్తరం ఇమ్మన్నారు. ఇంకొక్కమాట చెప్పేసి.....

కృష్ణా : చెప్పక్కర లేదు. ఆ ఉత్తరం అక్కడ పడేసివెళ్ళు.

రామం : ముఖ్యంగా చెప్పవలసిన మాటే ఇది. ఇటీదొం గను ఈశ్వరుడైనాపట్టలేడన్నారు. మీవంటివారు గొందరు కాంగ్రెసుసంస్థలో చేరి దానికి కళంకం తెస్తున్నారు. దానివేరు మీదుగా మీవేరు ప్రతిష్ఠలు చెలామణి చేసుకుంటున్నారు. దానిని నడిపిస్తూన్న మహాపురుషులు ధ్రువతారల్లాగ యశఃకాం తులు వెదజల్లుతూంటే వారితేజస్సుకూడా మరుగుపరచే మబ్బులు మీరు. కాంగ్రెసుధనంకైంకర్యంచేసేవారు, స్వలాభా వలాశం తప్పితే పరపట్టంలో చేరేవారు, స్వదేశీప్రదర్శ నాలతో స్వంతపోషణచేసుకొనేవారు, దేశసేవికలతో దాంప త్యానికి దారిచూసుకునేవారు, కాంగ్రెసు ధ్వజంక్రింద తల

దాచుకుంటున్నారు. ఆటువంటి మీరంతా పవిత్రమయిన ఆసుహాసంస్థనుండి సాధ్యమయినంత త్వరలో తప్పుకుంటే మంచిది. పవిత్రమయిన ఆఖద్దరు వస్త్రాలు గాంధీటోపీ ధరించడానికి మీకు అర్హత లేదు. కాంగ్రెసు గోత్రికులలో మీవంటి విభీషణాయలున్నారని తెలిస్తే గాంధీమహాత్ముడు ప్రాయోపవేశం చేసి ప్రాణత్యాగం చేస్తాడు. ఇదిగో ఉత్తరం; ఆరెడ్డిదగ్గర రెండువేలు తొందరగా సంపాదించండి. మీ అమ్మాయి పెళ్ళి ఖర్చుల కేనా పనికివస్తుంది. (ఉత్తరంపడేసిపెళ్ళిపోతాడు. కృష్ణారావు వణుకుతూ ఉత్తరంతీసి చదువుకొని కోపం పరాకాష్ఠయూ చూపిస్తూ) వసంతా ! వసంతా ! (వసంత వస్తుంది.)

కృష్ణా : వాను మనసంబంధం అక్కరలేదని జవాబు వ్రాశాడు.

వసం : అక్కరలేదనే ? కారణం ఏంచెప్పాడు ?

కృష్ణా : మీయిద్దరికీ ఆదర్శాలు భేదించాయట ! అసలు కారణం అదికాదేమోలే! అప్పన్నగాడికి నువ్వు మందివ్వలేదనీ నిన్న రాత్రి వచ్చినవాళ్ళకింట్లో బస ఇవ్వలేదనీ, ఇలాటివేవో ఉంటాయి.

వసం - దానికీ దీనికీ సంబంధమేమిటి ? చదువుకున్నవాడు గదా ! ఏవిషయానికావిషయం ఆలోచించాలి గాని అన్నిటికీ ముడిపెడితే ఇతని చదువెందుకూ ?

కృష్ణా . అతడు చాలాగొప్ప వాడట ! అరవిందయోగి అంతవాడట ! గాంధీఅంతవాడట !

వసం : ఆ మాటెవరన్నారు ?

కృష్ణా : అతని తమ్ముడినంటూ ఒకడున్నాడు కాదూ ?

వాడే తెచ్చా డీడు త్తరం. నాదంతా ఆచరణలేని దొంగసాహ్య వాదమట ! ఇంకా ఏమిలేమిటో వేలాడు.

వసం : ఫూల్ ! వాడే చేశాడీ పని ! ఊగొండేలు వాడే చెప్పి ఉంటాడు. రోగ్ అండీ వాడు. మొట్టమొదటిరోజున వాడిని చూసినప్పుడే గర్హించాను. ఆపిల్లనెవర్నైనో వెంట బెట్టుకొని వచ్చాడు కాదూ ! ఆసంబంధంలో ఏవో చాడీలు చెప్పి మనస్సు విరిచేసిఉంటాడు.

కృష్ణా : ఇతడు చెప్పినంత మాత్రాన చెప్పుడుమాటలు విని నమ్మేస్తాడా వాసు ?

వసం : నమ్మేస్తే నమ్మేసే ఉంటాడు. అతని కీవ్యవసాయంలో పడినదగ్గరనుండీ బుద్ధి మన్నయి పోయిందండీ ! ఓదర్జా, మర్యాదా, డీసెన్సీ అన్నీ పోయి ఉత్తి మొరడైపోయాడు.

కృష్ణా : ఇప్పుడారంభించి ఇంకోప్రయత్నం ఎలాగ చేసుకోడం ! నీకు పాతికేళ్ళ వయస్సు వచ్చిన తరువాత తగిన సంబంధం లభించాలంటే మీదమీదుందా ?

వసం : ఎంత తెలివయినవాడయితే ఏంలాభం! ఎంతచుంచి మనస్సయితే ఏంలాభం ! బూడిదలోపోసిన పన్నీరయింది.

కృష్ణా : ఇతన్ని ఇలా ఊరుకుంటే కాదమ్మా ! బాగా ఏడిపించి కాళ్ళబీద పడేలాగ చెయ్యాలి.

వసం : పదిపన్నెండేళ్ళ స్నేహం ఒక్క-సారి తుంచేశాడు. ఎంతమెత్తని మనస్సు పాషాణమై పోయింది ?

కృష్ణా : చిన్నప్పటినుంచీ అతనిమీద మనమింత ఆశపెట్టుకొని ఉన్నాం గదా ! తడిగుడ్డతో పీక ఉత్తరించాశాడే ! నీజీవితం పాడుచేసి గంగలో కలిపాడే !

వసం : ఎంతటిలో వెన్నెల చీకటయి పోయిందీ ?

కృష్ణా : నువ్వు నిన్నిరిస్తే లాభంలేదు. నీకు శాశ్వతమైన అపకారం చేశాడా ? ఇతన్ని ఏంచేసినా పాపముంది ?

వసం : మీరొక్కసారి అఖరు ప్రయత్నంచేసి చూడరాదూ నాన్నగారూ !

కృష్ణా : నేనా! ఈపరిస్థితులలో నేనతని ఎదుటికి వెళ్ళడమే! రామమే అనేశాడు మొహం వాచీలాగ నాలుగు మాటలూను. అతని ఎదుటపడితే ఇంకా నాభవిష్యం ఉంచుతాడా ?

వసం : పోసిండి, రేపు ఉదయం నేనే వెళ్ళివస్తాను. ఆఖరు ప్రయత్నం చేసి చూస్తాను.

కృష్ణా : నీయిష్టం; వెళితేవెళ్ళు ! అంగీకరిస్తేసంతోషమే ! కాని నాకుమాత్రం ఏమీ నమ్మకం లేదు. (రోడ్డువైపు చూచి) అదుగోనమ్మా ! వాళ్ళ మేనేజరు ! అలా వెళుతున్నాడు. అతనితో బుజం కలిపామంటే వాసునేడిపించడం క్షణంలోపని. పిలిచి కదిపి చూస్తాను. నువ్వింట్లోకి వెళ్ళు !

[వసంత దుఃఖంతో ఇంట్లోకి వెళుతుంది. కృష్ణారావు వీధిలోకి వెళ్ళి గోపాలంతో కలిసి వస్తాడు.]

కృష్ణా : నాదగ్గర దాచకండి. మీచాకచక్యం తెలివితేటలూ నేను వింటున్నానుకానూ ! సిద్ధసంకల్పులు. తలచుకుంటే పని జరిగిందన్నమాటే ! మా.. అమ్మాయిని—ఎప్పుడేనా చూశారా ?

గోపా : చూడకేం ! ప్రాక్టీసుకూడా చాలా వాడుకగా ఉందని వింటున్నాం.

కృష్ణా : లక్ష్మీపతిగారికి మీరు అన్నిరకాలవైద్యాలుచూశా

రుగదా ! ఒక్క నెల్లాళ్ళపాటు మాఅమ్మాయి చేత మందిప్పించి చూడండి !

గోపా : మాఅమ్మాయి వారికోడలేనని ఊరంతా రూమరుగా ఉంది.

కృష్ణా : అబ్బే పుట్టిస్తుకారు. ఇదిగో పులి అంటే అదుగో తోక అంటారు. కొన్నాళ్ళు ఆడుద్దేశముండేది కాని, ఈమధ్య అతను బొత్తిగా గౌరవం మర్యాదా లేకుండా ఆరైతుబిడ్డతో పాటలుపాడుకుంటూ తిరగడం చూసి మాఅమ్మాయికి అసహ్యంవేసి విడిచి పెట్టేసింది.

గోపా : అలాగుటండీ ! ఇహ అయింది లెండి. వారినాన్న గారికి కూడా అసహ్యం పుట్టింది. ఇంక కాసి ఇస్వారు.

కృష్ణా : అతన్ని బాగుచేసిన వారవుతారు...అన్నట్లు మీకీమధ్యని కళ్ళతలోపం జరిందనివిన్నాను.

గోపా : అవునండి. అంతా అయిసెల్లయింది.

కృష్ణా : పాపం ! మొన్న మొన్నటివరకూ నాకు తెలియనే లేదు సుమండీ ! ఇంత అధికారం చేతిలో పెట్టి సంసారసౌఖ్యం లేకుండా చేసిన ఆ భగవంతుడి ననాలి...మళ్ళా ఏదయినా ప్రయత్నం...

గోపా : కట్నాలిచ్చి పిల్లనిస్తామని ఎంతోమంది వస్తున్నారు. అయితేనేం నచ్చినవాళ్ళెవరూ లేరు.

కృష్ణా : అలాగేమరి ! పెద్ద ఏస్టేటు చేతులమీద నడుస్తూన్నప్పుడు లాకలూకాయి సంబంధం ఎలాచేసుకుంటారు ?

గోపా : ఏమిటోనండి ! ఈప్రాణి సుఖానికి నోచుకోలేదు. తమరు సెలవిచ్చినట్లు ఈ ఒక్క చిటికెనవేలు సంజ్ఞతో ఇంత

ఎన్నేటు ఎలాపడితే అలా ఆడించగలను. ఈమధ్య మాప్రొప్రయిటరు గారికి వారభ్బాయిమీద కోపంవచ్చి అతనికి ఆస్తిలో హక్కులేకుండా చేయడమే కాకుండా ఆస్తి అంతా నాకు దానపట్టాగా కూడా వ్రాసియిచ్చేస్తానన్నారు. ఎందుకు మహాప్రభో ! నేను భరించలేనన్నాను. ఏనగు వచ్చిందనగానే దొడ్లో కట్టెయ్యమంటే సరా! యోగంపట్టినప్పుడు అనుభవించే వాళ్ళు ఉండొద్దూ !

కృష్ణా : ఆపని చేయిద్దురూ ! అతని తెగులణుగుతుంది. అపనే నిజంగా మీరు చెయ్యగలిగితే ఇదిగో ! (చెవిలోరహస్యం చెప్పి) ఇదే భాగ్యం. మీరీమాట పిట్టమాషితో అనకూడదు. నేనెంతో ప్రయత్నంచేసి మాఅమ్మాయిని ఒప్పించాలి.

గోపా : తమవాక్యం అమోఘం.

కృష్ణా : మీరారెండుముక్కలూ, అతనికి ఆస్తిలో హక్కులేనట్లూ, మీపేర దానపత్రా, ఒక్క స్టాంపుమీద వ్రాయించేసి మాఅమ్మాయికి చూపెట్టండి. తక్కినదంతా నేనుచేస్తాను.

గోపా : ఓ! నిమిషాలమీద చేస్తాను. దానికీలకం నాచేతిలో వుంది. తమదర్శనం అవడం ఈ శుభమొకటి; ఇవాళ చాలా అదృష్టం.

కృష్ణా : మంచిది, నేనుంటాను బాబూ ! వైద్యం మాట కూడా మరచిపోకండి.

గోపా : చిత్తం—విధిగాను. మళ్లా మరచిపోవడమేమి? శలవు.

(కృష్ణారావు దిగబడతాడు)

తెర

పదునైదవరంగము

సమయము-ఉదయము 8 గంటలు.

కర్మ : పాట:- కర్మవీరుని సంచారప్రదేశము.

తెలుగుపాలములో బంగరుపంట,
తెలుగుశక్తిలో మునుపటిపదును
తెలుగుపల్లెలో తరగనిపనులు
నిలకొల్పును నీ వాంధ్రుడవయితే ॥ఆంధ్రనాథ్య॥

సీ॥ తమిళకర్ణాటబంధములూడ్చి తెల్లునీ
మను స్వతంత్రమ్ముగా మార్చువరకు,
రాష్ట్రనిర్మాణకార్యము, నివార్యమటందు
మప్పువారికి బుద్ధి చెప్పువరకు
ఒడ్డెమాగాణమందొదిగి పేర్వాసిన
తెలుగుఖండము నిల్ల దెచ్చువరకు
బళ్ళారిలో నాంధ్రభాగమంతయు జేర్చి
తెలుగురాజ్యమ్ములో గలుపువరకు

ఇదియుననీయని లెక్కింపనేల, యావ
దాంధ్రవిషయమ్ము నొక్కరాజ్యమ్ము జేసి
పట్టి జయభేరిపై దెబ్బ గొట్టువరకు
తెలుగు పసిపాపనైన నిద్రింప దగునె॥ (తుమ్మల)

పదునారవరంగము

సమయము—ఉదయము 9 గంటలు

(భాగ్యవరంలో వాసు పారిశ్రామికశాల. పనివారు పలువిధాల చేతిపనులు చేస్తూ ఉంటారు. రామం తక్లీమీద దారంతీస్తూ ఉంటాడు. ఆంధ్రరాష్ట్రపటం, ఆంధ్రనాయకులపటాలు, ఆంధ్రమాతపటం ఉంటాయి. కోఆపరేటివు ఇన్‌స్పెక్టరు అయ్యంగారు ప్రవేశం. కోటు, నెక్‌టయి, గూడకట్టు, పంగనామాలు.)

రామం : (లేచి) ఓహో! కోఆపరేటివు ఇన్స్పెక్టరుగారా! నమస్కారం! దయచేయండి.

అయ్యం : (కూర్చుంటూ!) వాసుదేవరావు గారెక్కడ?

రామం : వస్తారు. వారు ఇక్కడ పరపతిసంఘమొకటి స్థాపించాలనుకుంటున్నారు. ఆ విషయంలో మీ సలహా కోరి మీకు శ్రమయిచ్చారు.

అయ్యం : ఏమండీ! మీరంతా దండిగా పనులుచేయిస్తున్నారే!

రామం : ఇదంతా ఆంధ్రోద్యమం. (పత్రికలు చూపిస్తూ)

అయ్యం : ఏమిసార్! ఎక్కడచూస్తే ఆంధ్రరాష్ట్రందాసెప్తారే! తిరుపతి మీరాది సెప్తారు. మదరాసు మీరాది సెప్తారు. ఇండియా అంతా మీదేసెప్పండిమీరూ ఒకేసారి! తంటాదాతీరిపోనే!

రామం : (సగర్వంగా) ఇండియా అంతా మాదే అనే రోజులు ఒకప్పుడుండేవి. ఆంధ్రులు అవతల పాటలీపుత్రం

వరకూ యివతల కన్యాకుమారివరకూ రాజ్యాలు చేశారు తెలుసునా ?

అయ్యం : ఎప్పుడో చేసినారోవేమో ! మీతాతకి తాతకి తాత, మాతాతకి తాతకి తాత, పుట్టినదానికి ముందుగా ; ఇప్పుడేమిప్రయోజనం అదంతా చెప్పి ? ఇప్పుడు చూస్తే మీకే ముండాది ? అయిదారు జిల్లాలు దానే ?

రామం : మాకున్నజిల్లాలు అయిదారేనా ? నూరేళ్ళ క్రిందట మీతమిళులకి కుంభకోణం మాయువర పాంతాలు దాటితే స్థానమేలేదు. కావలస్తే ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో లోకల్ రికార్డులు చూసుకొండి.

అయ్యం : అంతదానా ? తిరుచునాపల్లి, తంజావూరు, ఆర్కాడు, మధుర, కోయంబత్తూరు, చెంగల్పట్టు, సేలమ్, ఇదంతా మీఆంధ్రవాడు దుడ్డుపెట్టి కొనిఉండాడా ఏమి ?

రామం : ఆ పాంతాలలో లక్షలకొద్దీ ఆంధ్రులు నివసించారు. ఒక్కసారి ఇది చిత్తగించండి తెలుస్తుంది. (ఆంధ్ర రాష్ట్రపటం చూపిస్తూ) ఇదిగో ఇవతల ఉత్తరాన్ని ఒరిస్సాలో చిలకాసుస్సువరకూ, మధ్యరాష్ట్రంలో బస్తరురాజ్యం చాందా జిల్లా, నైజాంలో నగానికి పైగాఉన్న తెలింగానా అంతాను, దక్షిణాన్ని మైసూరులో, కోలారు, తుమ్కూరు, చిత్రదుర్గ జిల్లాలు, బెంగుళూరునూన్ని, నేలిజిల్లాలో హూసూరు, కృష్ణగిరి ధర్మపురి తాలూకాలు, చెంగల్పట్టుజిల్లాలో పాలేరునదికి ఉత్తరంగా ఉన్నవంతాను, ఇదంతా సమగ్రమయిన ఆంధ్ర రాష్ట్రం; లక్ష పదివేల చదరపుమైళ్ళ వైశాల్యం; ఇరవై రెండు జిల్లాలు; రెండుకోట్ల డెబ్భయిలక్షల జనసంఖ్య; హిందూ

దేశంలో భాషాబాహుళ్యానికి ఆంధ్రులది మూడవస్థానం; డెన్మార్క్, గ్రీను, అయిర్లాండు, సిలోను కంటె ఎన్నో రెట్లు పెద్దది మా ఆంధ్రరాష్ట్రం.

అయ్యం : అదిదాసార్ నాన్‌చెప్పేది ! ఇండియా అంతా ఆంధ్రరాష్ట్రం చెప్పండిమీ ! ఎక్కడెక్కడ జర్మనీ వాడుంటే ఆ దేశమంతా రీచ్‌లో చేరిపోవాలిదా చెప్తాడే హిట్లరు. ఆ మాదిరిదా ఉంది.

రామం : మీకు మాత్రం సప్తసముద్రాలు సాంబారయిపోవాలి కాబోలు. సిమ్లానుంచి రంగూన్‌వరకూ, నేతువు నుంచి హిమాచలంవరకు సీసునేపాళంలాగ మీరు వ్యాపించిపోవాలి? జావా సుమిత్ర, సింగపూర్ దక్షిణాఫ్రికాలలోకూడా మీవిత్తనం పాకిపోవాలి ?

అయ్యం : మేము ఉండేదంతా తమిళరాష్ట్రం చెయ్యవలసిందిదా చెప్పలేదే మీ మాదిరి.

రామం : మీకు వేరేరాష్ట్రమెందుకు ? అన్నిరాష్ట్రాలూ మీవే ! అమెరికా కనుక్కోడానికి కొలంబసు బయలుదేరితే అక్కడ ఒక అరవకాఫీహోటలు కనబడిందట !

అయ్యం : ఆంధ్రవాళ్ళు కాఫీహోటలు ఎందుకు పెట్టరు సార్ ! మనం ఇంట్లోదా కూచుకోవలె ! ఇల్లు కదిలిపోయే దానికి రొంబబయం ! మాది ఆమాదిరి లేదు. ఒకరూపాయి జాస్తీ వచ్చిందంటే పాలఘాట్‌నుండి రంగూన్ పోతాం.

రామం : ఆంధ్రులడబ్బంతా అరవదేశంలో మెట్టూరు పయకారా పోర్‌జెక్టులకి పెట్టేసి దోచుకోడమే కాకుండా ఇడ్లీ సాంబారుక్రింద వేలకొద్దీ డబ్బు లాగేస్తున్నారు. ఆ సాంబా

రులో వశీకరణౌషధ మే మయినా కలుపుతున్నారో ఏమో! సాంబారురుచి మరిగాక మా వాళ్ళు వదలలేక పోతున్నారు.

అయ్యం : మీరు కూపస్థమండూకం! ఇంటిలోదా కూచు కోవలె! దుడ్డువచ్చి పడవలె! సాపాటు నాన్‌చేసేసేది, కడుపు నీకు నండేది. మీఆంధ్రవాడికి కాఫీహోటల్ పెట్టేదికూడా తెలియదు.

రామం : అది మాత్రం నిజం! కాఫీహోటళ్ళు వ్యాపార దృష్టితో మీవాళ్ళు సాగించినట్లు మావాళ్ళకి చేతకాలేదు. అధవా మావాడు కాఫీహోటలుపెడితే ఇద్దరు ముండలు బ్యాండ్‌బుడ్లు, ఊరంతా జప్పులు, మూడురోజులకి దివాలా!

అయ్యం : చూస్తిరా! ఏమిసార్! మనంమనం ఒకటిదా! తెలుగు తమిళం ఏమిబేదం? మనమంతా హిందువులు; మన కంతా రాముడు కృష్ణుడు దేవుడు; భరతమాత తల్లి.

రామం : పాపం! మేము విడిపోయి మూడారి మేము చూసుకుంటామంటే కణ్ణమహర్షి పడినంత బాధ పడితూన్న ట్లుంది మీరు.

అయ్యం : అట్లనా! మీరాయలసీమవారుదా మీతో హోట్లాడుతారే! ఆంధ్రరాష్ట్రం వద్దని చెప్పి వారు మదరాసు యూనివర్సిటీలో చేరిపోయినారుకదా!

రామం : అవి మీవంటివారి పోరిత్సాహంవల్ల వచ్చిన విభేదాలు. ఇప్పుడు వారూ మేమూ కళ్ళు తెరచి సఖ్యపడి పోయాము. మీపుణ్యం ఉంటుంది. మళ్ళా నారదాంశనటించ కండి! అనంతపురంలో వారికొక విశ్వవిద్యాలయం పెట్టి మద రాసు ఆంధ్రరాష్ట్రానికి రాజధానిగా చేస్తే వారికి కలహా

కారణమే లేదు. తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు తయారయితే రాయల సీమ సోదరులు రాళ్ళుకొట్టుకు బ్రతకక్కరలేదు.

అయ్యం : ఓహో ! మదరాసువా శావలె మీకు ! పెద్ద ప్లానుదా వేస్తుంటారే ! మదాసును మీకు ఎట్లుదావచ్చునుసార్?

రామం : మూడువందల ఏండ్లకిందట చంద్రగిరిరాజు ఆంధ్రులచెన్నపట్నాన్ని ఈస్టుఇండియాకంపెనీకి ఇచ్చాడు. ఆ కంపెనీవారు చంద్రగిరిరాజుకు కప్పంగట్టినట్లు దస్తావేజులున్నాయి. చెన్నపట్నం తమరు తయారుచేయలేదు. ఆంధ్రులనేకులు తమస్వస్వమూధారపోస్తే నేటి చెన్నపట్నమైంది.

అయ్యం : మరి, ఇప్పుడు చూడండియీ ! మదరాసంతా ఏఆఫీసులో చూసినా తమిళవాడుదా ! మదరాసులో తమిళవాండ్లుదా నెంబరుజాస్తి !

రామం : శుద్ధ అబద్ధం ! రాముడని పేరుచెప్పినా, రామక అని మీరు జనాభాలెక్కల్లో వ్రాసినే స్తే, నెంబరు జాస్తీకాదూ? సరియైనజనాభాతీస్తే చెన్నపట్నంలో ఇప్పటికీ తెలుగువాళ్ళే ఎక్కువుంటారని రుజువుచేస్తాను. మద్రాసుకుదక్షిణంగా ముందుగా శైలుపడింది గనక మీవాళ్ళు గబగబా పరుగెత్తుకువచ్చి యింగ్లీషువారి దాస్యానికి పూనుకొని ఉద్యోగాలన్ని ముందుగా ఆక్రమించారు. ఆంధ్రులు ఆరోజుల్లో చెన్నపట్నం వెళ్ళాలంటే స్టీమరువిూద మూడురోజుల ప్రయాణం పట్టేది.

అయ్యం : ఎందుకుసార్ ! ఊరికే గడబిడచేస్తూఉండారు. అంతా కలిసి ఉంటేదా బలం ! విడివిడిగా పోతే ఏముంది ? ఎప్పుడో అయిదువందలు ఆరువందల ఏండ్లక్రింద మీ వాండ్లు

పెద్దయుద్ధాలు రాజ్యాలు చేసినారు చెప్తారు. మనమేమి చూసి నామా ఏమి ? నేటిసంగతిదా చెప్పుకోవలె !

రామం: మంచి వేదాంతమే! ఆంధ్రుల పూర్వప్రతిభ మీకు నమ్మకం లేదా ? వింధ్యపర్వతాలకి దక్షిణంగాఉన్న యావత్తు దేశంలోను మొట్టమొదట రాజ్యం చేసినవా రాంధ్రులు. దక్షిణాపథంలో నాగరికతకీ, కళలకీ, వ్యవహారక్షణకీ విదేశీవాణిజ్యానికి పునాది వేసినవారు ఆంధ్రులు. మహారాష్ట్రులకు రాజనీతి గరపినవారు ఆంధ్రులని తిలక్ గారన్నారు. మీ మధురలో తిరుమలనాయకుని రాజభవనం లేదూ? మీ తమిళుల సంగీతానికి భిక్షపెట్టిన త్యాగరాజు ఆంధ్రుడుగాడూ ? శివకంచిని విష్ణుకంచిగాను, విష్ణుకంచిని శివకంచిగాను మార్చిన మహాతపశ్శాలి అప్పయ్యదీక్షితులు ఆంధ్రుడుగాడూ ? మా రఘునాథనాయకులు స్థాపించిన ఆంధ్రసరస్వతీ పుస్తకభాండాగారము ఇప్పటికీ అశోకవనంలో సీతలాగ తంజావూరిలో మూలపడి మూలుగుతూంది. ఈ నాడు మా గోజులు తిరగబడి నాయి; మీరు దోచుకుంటున్నారు. పాలకులు పాతులయారు పాలితులు పాలకులయారు.

అయ్యం : ఏమిసార్—అట్లచెప్తారు ? దోచుకొనేదేమి ? నాఖరీ చేస్తాం ! నంబళం తీస్తాం ! అంతదానే !

రామం : ఆంధ్రులడబ్బంతా ఆంధ్రులకే ఖర్చుపెట్టకూడదూ ? ఆంధ్రులకి అన్నిశాఖలలోనూ అవలతో సరినమానంగా ఉద్యోగాలివ్వకూడదూ ? ఆంధ్రులవల్ల వచ్చే ఆదాయంలో ఆంధ్రులకోసమే పెట్టే ఖర్చుపోగా ఏటా కోటి పైచిలుకు రూపాయలు మిగులుతున్నాయి. అది మీరు కాజే

స్తున్నారు. ఈలెఖని మీరు ఏనోన్నకోట్లు బాకీపడ్డారు తెలుసునా! ఆంధ్రరాష్ట్రం రాసేండి. ముక్కు-నులిపి పుచ్చుకుంటాం!

అయ్యం : సరేదా పోచ్చి! ఆ నాటికి నాకు పించన్ దా అయిపూడ్చును.

వాను : (ప్రవేశం. అయ్యంగారు, రామం లేస్తారు అయ్యంగారు వాను ఒకరికొకరు నమస్కారాలు) ఇన్ స్పెక్టరుగారు దయచేశారా! ఇక్కడ గ్రామపరిశ్రమలు స్థాపించాం. రకరకాల పంటలు పండిస్తున్నాం. ఈ పరిశ్రమలకు పంటలకు పెట్టుబడి పెట్టి, తయారైనదినుసు, వస్తువులు చలామణీ కాడానికి పూనుకొనే పరపతిసంఘం స్థాపించాలి. ఈ విషయంలో మీ సహాయం చాలా అవసరం.

అయ్యం : రిజిస్ట్రారుకి దరఖాస్తు పెట్టించండిమీ! మీ పంటలు చేతిపనులు వివరంగా వ్రాసిపెట్టాలి.

రామం : డాక్టరు వసంతా బాయిగారు వస్తున్నారు.

వాను : (చూచి) సరే! రామం! నువ్వు వీరితో వెళ్ళి కావలసిన వివరాలిచ్చి దరఖాస్తుకి మనోయిదా వ్రాయించు నేనూ ఇప్పుడే వచ్చేస్తాను!

[రామం అయ్యంగారు వెళతారు వసంత ప్రవేశం]

వాను : ఏమి వసంతా! మా భాగ్యరంమీద అపూర్వమైన కరుణాకటాక్షం కలిగింది!

వసంత : నాన్నగారికి లెటర్ పంపావు కాదూ?

వాను : ఆ విషయంలో నీ మనస్సు నొప్పించినందుకు క్షమించాలి.

వసంత : పోసీ ! నువ్వంత కఠినంగా వ్రాయడానికి తగిన కారణం చూపించ గలవా ?

వాసు : నేనా ఉత్తరంలో వ్రాశానే ! మనదృక్పథము మన స్తత్వాలు, ఆదర్శాలు పూర్తిగా భేదించాయని. ఈ పరస్పర మైన అవిశ్వాసంతో శాశ్వితమైన దాంపత్యబంధనం ఏమిసుఖం?

వసంత : చిరకాలంనుండీ, మనబాల్యావస్థనుండీ, పెరుగు తూన్న ప్రేమలతను మొవలటా నరకడానికి నీకు చేతు లెలాగ వచ్చాయో నాకు తెలియకుండా ఉంది. మన చిన్న నాటి రోజులు జ్ఞాపకం తెచ్చుకో ! విద్యార్థి దశ తలచుకో ! ప్రతియేడు సెలవులలో మనం మహానందసాగరంలో ఈది గడిపిన దినాలు స్మరించుకో ! మొన్న మొన్న నువ్వు వచ్చిన తరువాత ఈసముద్రతీరాన్ని చల్లగాలిలో మనం తిరిగిన సాయంకాలాలు అప్పుడే మ పుకు వచ్చాయా ! ఎన్నిసార్లు నన్ను నువ్వు, నన్ను నేను స్పృశించలేదు ఎన్నిసార్లు శృంగార సల్లాపాలు చేసుకోలేదు. సితారాములాగ భార్యాభర్తలం అవుదామని ఎన్నిసార్లు అనుకోలేదు.

వాసు : సీత మహాపతివ్రత.

వసంత : అవును. నేనుమాత్రంసేమాట కెదురు చెప్పాను. కాదూ? నీతో ఈపల్లెటూరిలో నివసించడానికి నిరాకరించాను. నువ్వు ఇచ్చినకొయ్యదువ్వెన తృణీకరించాను. ఇదేనా నాఅపరాధం? విధివశంవల్ల ఆపదలు కాని వస్తే నేను సీతకంటె ఆదర్శంగా నిన్ను అనుసరించే దాననేమో ! ఊరికే ఉత్త పుణ్యానికి, తీరికూర్చుని, ఈకష్టజీవనం కోరితెచ్చుకోవడం ఎందుకూ అంటున్నాను. లేక అనుభవించలేనివారు కొందరు,

ఉండి అనుభవించలేనివారు కొందరూను. హాయిగా మహారాజభోగం అనుభవిస్తూ సుఖజీవనం చెయ్యమని ప్రార్థించాను. ఇదేనా నావల్ల తప్పు?

వాసు : మానసిక వికాసమే పెడదారి త్రొక్కింది.

వసంత : అవును. పెడదారి తొక్కిందికామా? లేకపోతే ఈ ఏకాంతం తొక్కుడం, గొప్పతవ్వడం, నాగలిదున్నడం, ఎందుకొస్తాయి? ఈ ముతకగుడ్డలు, పిచ్చిపాటలు, కూలివేషం ఎందుకొస్తాయి? ఏదోమహాదర్శం సాధిస్తానని పట్టపగలు కలలు కనడం ఎందుకొస్తుంది?

వాసు : ఈ పిచ్చి నాకు మహానందమిస్తూంది. ఇది నాజీవితానికి ఆధారం అయిపోయింది. అహింసావ్రతం కోసం బుద్ధభగవానుడు, హిందూధర్మస్థాపనకోసం శివాజీ మహారాజు, దేశస్వాతంత్ర్యంకోసం రాణాప్రతాపసింహుడు ఇలాగే పిచ్చికలలు కని సఫలులయారు. స్వరాజ్యం కోసం గాంధీమహాత్ముడు ఇలాగే పిచ్చికలలు కంటున్నాడు. ప్రజల విమర్శలకు లక్ష్యంపెట్టకుండా, వేరుకోసం తాపత్రయపడకుండా తాము పట్టిన దీక్ష సాగించారు ఆమహాసీయులు. నేనుమాత్రం వారు చూపిన మార్గం త్రికరణశుద్ధిగా అనుసరించగల శక్తికోసం పరమేశ్వరుని నిత్యమూ ప్రార్థిస్తున్నాను.

వసంత : నాకింక నిరాశేనా? నాజీవితం భగ్నమైనట్లేనా?

వాసు : నిన్ను భాగ్యవతికి రమ్మని మనసారా ప్రార్థించలేదూ? ఈ సేవారాధనకి నీజీవితాన్ని రెండోచక్రంగా అనుగ్రహించమని కోరలేదూ? (గాజుపరిశ్రమలు చూపిస్తూ) ఈలెక్క

లేని పరిశ్రమలతో అలంకృతమయిన గ్రామ సౌభాగ్యలక్ష్మి ఆహ్వానం అందుకోరాదూ ? ఆంధ్రదేశచరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో మెరుస్తూన్న వనితారత్నాలకీర్తి నువ్వభిలషించకూడదూ ?

సీ॥ విరిగివచ్చిన ప్రాణవిభునకు బసుపిచ్చి,
వేడినీళ్ళను తోడె కోడలొకతె
కత్తులతిరునాళ్ళ గవయ వచ్చిన నాథు
గొరకచ్చు నుడి దోలె కూతురొకతె,
కులకక్షల గృశించి కూలనున్న విశాల
రాజ్యచక్రము త్రిప్పె రాణి యొర్తు
కవికోకిలమృదూక్తి సవదరించెను తేనె
నుడి కారమున నాడుపడుచొకర్తె

విమలసాహససౌకుమార్యములు వెలయ
దజ్ఞితంబంబులందు చిత్రించినారు
తమచరిత్రల నాంధ్రరత్నములు నాడు
తలపబెట్టులాజాతిచైతన్య మతివ ! (రాయప్రోలు)

(జానకి రాట్నంతెచ్చి వాసు ఎదుట పెట్టి వెళుతుంది. వాసు నూలువడకడం ప్రారంభిస్తాడు. వసంత జానకివెంట దృష్టిసారించి)

వసం : ఈవిడెవరు ? ఓహో ! ఆవేళ అర్ధరాత్రప్పుడు మాతలుపు బద్దలు కొట్టిందీవిడేనా ? మరేం ! ఈవి డిక్కడ దాపురించిందీ ? ఇప్పుడు బోధపడింది. నీ ఉత్తరమిప్పుడు పూర్తిగా అర్థమయింది. ఈవిడ నీకు కాబోయే రాణీకాబోలు?

వాసు : చాలా పొరబడుతున్నావు. గ్రామజీవనమంతా

అతి ఆప్యాయంగా అలవర్చుకొని మాభాగ్యవరానికి నూతన శోభ తెచ్చిన జానపదకన్యక.

వసం : ఈపిల్ల దొరికిందని నన్ను నిరాకరిస్తావా? ఇంకొకరిని వివాహమాడమని నాకు నలహా ఇచ్చావు కదా ! ఏనాటినుండో నిన్ను ప్రేమించి, నామానప్రాణాలు నీకర్పించిన తరువాత నన్నిప్పుడింకొకరిని వివాహమాడమనడం నీకు న్యాయమేనా ? ఇదేనా నీధర్మం ? నాకు శాశ్వితమైన అపకారం చేశావు సుమా !

వాను : వసంతా ! చాలా విపరీతంగా అర్థం చేసుకొని అనవసరంగా ఆయాసపడుతున్నావు.

వసంత : ఇంక నేనేమిూవాదించి లాభం లేదా? నాప్రేమ, నిశ్చలమయిన నా ప్రేమ, అవ్యాజమయిన నా ప్రేమ గడ్డిపరకకయినా మూరలేదా ? నా ప్రేమ దొంగిలించావు; నా ఉత్సాహమంతా పీల్చి తాగావు ! నన్ను జీవచ్ఛవాన్ని చేశావు; నన్నుచంపు ! పీక నులుము ! నన్ను హత్యచేసి మీరిద్దరూ సుఖంగా ఉండండి! (అవేశంతో వాను కౌగిలించుకొనబోతుంది)

వాను : (తప్పించుకొని) వసంతా ! నీ అజ్ఞానానికి తోడు సంభాషణకూడా నిందాస్పదంగా ఉంది.

వసంత : (రోషంతో లేచి) సరే ! నన్నవమానించడానికే కంకణం కట్టుకున్నావు కాదూ ! నా అంతట నేను వలచి రావడంచేత కదా నీకు చులకనయ్యాను. నాప్రతుకు శాశ్వితంగా పాడుచేసిన ఫలితం అనుభవిస్తావు సుమా ! ఆడది తెగించిందంటే అంతు లేదు.

వాను : అవును. స్త్రీకి ప్రేమతప్పితే ప్రతీకారమే శరణ్యం.

వసంత : మరొక్కసారి ఆలోచించుకో ! ఆఖరుమాట చెప్పు !

వాసు : జేబులోనుండి కొయ్యదువ్వెన తీసి అందిస్తాడు. వసంత కొయ్యదువ్వెన విసరికొట్టి తారాజువ్వలాగ వెళిపోతుంది. వాసు చిరునవ్వుతో రాట్నం త్రిప్పుతూ)

పాట— వెలుగుము, వెలుగుము విరామ మెరుగక
ఆంధ్రజ్యోతీ ! అమరజ్యోతీ ॥ వెలుగు॥

1. మూఢగాఢవిశ్వాసము కాల్చీ, ప్రౌఢహృదయముల బలిగావించి,
చీకటిండ్లలో జ్వాలరగిల్చి, వెలుగును వెలుగుము విశ్వమంతట॥

2. కిరణమెరుంగని నరకహృదులలో,
చదువుకొన్న శిథిలాలయాలలో
పాతుకుపోయిన బండచీకటిని
వెదకివెదకి వేటాడుము నేడే॥ (హనుమదింద్రకంటి)

తెర

పదునేడవరంగము

(సమయము ఉదయం గం॥ 9 లు)

[లక్ష్మీపతిఇల్లు, లక్ష్మీపతి పడకకుర్చీలో కూర్చుంటాడు పంచ, చొక్కా చత్వారపుజోడు ధరించి దస్తావేజులుచూస్తూ]

[గోపాలం వసంత ప్రవేశం. వసంతచేతిలో స్టెతోస్కోపు]

గోపా : డాక్డరుగారు వచ్చారు.

లక్ష్మీ : (లేవబోతూ) కృష్ణారావుగారి కుమార్తేనా?

వసంత : లేవకండి, కూర్చోండి ! అలాకూర్చోండి ఫర్వాలేదు.

లక్ష్మీ : మీరావస్తారని, పరగడుపున చూస్తే మంచిదని ఏమీ పుచ్చుకోకుండా ఉండిపోయాను. గోపాలం ! మొదటి నుంచీ చెప్పనాయనా జబ్బుస్థితి.

గోపా : ఏముందీ ! అంతా ఆర్నెల్లయింది. అజీర్ణం, ఏమయినా తింటే పడకపోవడం, నీరసం, నిస్సత్తువా ...

వసంత : మీకు తేనుపులు, కడుపుబ్బరింపు, నొప్పి, ఆకలి లేకపోవడం ఉన్నాయా ?

లక్ష్మీ ఆహా ! ఉన్న రోగమే అది.

వసంత : నిద్దర పడుతుందా ?

లక్ష్మీ : కన్ను పొడుచుకొన్నా నిద్దరపట్టదు. ఎప్పుడు కన్నుమూసినా, తెరచినా, దస్తావేజులు, కోర్టులు, కైతులు, జప్తులు, అమళ్ళు కళ్ళముందు తాండవనూడుతూ ఉంటాయి.

వసంత : మీకు మనోవ్యాధి ఎక్కువ ! (స్టెతోస్కోపుతో వీపు గుండెలు పరిశీలిస్తుంది.)

లక్ష్మీ : (కడుపు చూపించి) ఆగొట్టంపెట్టి ఇక్కడ చూడరూ?

వసంత : అక్కడ చూడక్కరలేదు.

లక్ష్మీ : అసలు అజీర్ణంకదా ! కడుపు చూడడం మానేసి పీపెందుకూ చూడడం ? చెయ్యి చూడండి ! (చెయ్యిస్తాడు)

వసంత : (నాడిచూసి) చేతిలో బాగానే ఉంది.

లక్ష్మీ : చేతిలో బాగాఉంటే జబ్బేమిటి ? నాడి గమనం హంస లాగుందా ? కప్ప లాగుందా ? పాము లాగుందా ?

వసంత : అదేమో ! ఆకప్పా పాము మాకు తెలియదు.

లక్ష్మీ : ఆఁ ! మరేమిటి తేలుస్తుంది?

వసంత : ఫోటో తీయించి జబ్బు కనిపెడతాం.

లక్ష్మీ : అయితే మన ఊళ్ళో పొట్టిగాపులు తీస్తాడు, ఆనాగేశం ఉన్నాడు కాబోలు పిలిపించూ గోపాలం !

వసంత : అదికాదు, పెద్దానుపత్రిలో ఎక్సుచేంజి అని ఫోటో తీస్తారు.

లక్ష్మీ : అలాగా ? ఇంతకంకె బాగా తీస్తారేమిటి ?

వసంత : మీరు వ్యవహార తాపత్రియం తగ్గించుకుంటే గాని మనశ్శాంతి ఉండదు. ఇవాళ మీకు నాలుగు మోతాదులు మందిస్తాను. ఆరేసిగంటలకొక మోతాదు పుచ్చుకొండి.

లక్ష్మీ : నిద్దరపట్టేలాగ చేస్తారా ?

వసంత : దానికి వేరేసుందు పంపిస్తాను. దానిని ఉపయోగించే విధానం మీమేనేజరు గారితో చెపతాను. ఈ పూటకి మీరు లఘువుగా భోజనంచేసి రెస్టుతీసుకొండి. నేను శలవు తీసుకుంటాను !

లక్ష్మీ : మంచిదమ్మా ! (వసంత వెళుతూండగా, గోపాలం దిగబెడుతూ)

గోపా : కాస్త గుణమిచ్చేవరకూ రెండుపూటలా వచ్చి చూస్తారుకాదూ ! (వసంత-అంగీకారసూచన)

లక్ష్మీ : గోపాలం ! ఈమెను కుదిర్చావేమీ ? ఈ విడ సంబంధం వదులుకోమనీ నరసింహశాస్త్రిగారి సంబంధం చేసుకోమనీ మావాడితో చెపదాం అనుకుంటున్నాంగదా ! ఆలాటప్పుడు ఈ విడ మనకేమి అనుకూలంగా ఉంటుందీ ?

గోపా : ఆ సంశయం అక్కర లేదు. ఇద్దరికీ రంగంచెడింది. అబ్బాయిగారి పొలంపాటు కూలిపనిచూసి ఈవిడ కసవ్యాం పుట్టి విడిచి పెట్టేసింది.

లక్ష్మీ : అయిందీ శృంగభంగం! నుంచిపనేచేసింది. మరేం చేస్తుంది ! ఇంక ఆ నరసింహశాస్త్రిగారి సంబంధానికి ఒప్పుకుంటాడన్నమాటే !

గోపా : వట్టిభ్రమ ! ఒకంతట ఒప్పుకుంటాండీ ఆయన ? చూస్తూఉండండి నేనన్నమాట ఊరికే పోతుందేమో !

లక్ష్మీ : ఒప్పుకోడూ ? ఒప్పుకోకపోతే ఏం చేస్తాడు? తన ఇష్టమే నేమిటంతాను ?

గోపా : ఒప్పుకుంటే సంతోషమే ! నాఅభిప్రాయం ఒప్పుకోరని !

లక్ష్మీ : ఒప్పుకోకపోతే ఇంట్లోంచి పొమ్మంటాను. ఇది వరకు చెప్పానుకానూ ! ఆ స్థితిలో వాడికి హక్కులేకుండా చేసి ఆస్తంతా నీ పేర రాసిస్తానని చెప్పేస్తాను. దానితో తెగులణుగుతుంది.

గోపా : అబ్బాయిగారు జయం చేస్తున్నారు.

వాసు : (ప్రవేశించి) నాన్నగారూ !

లక్ష్మీ : వచ్చావా !

వాసు . నన్ను రమ్మని కబురంపారు కాదూ ?

లక్ష్మీ : అవును (కాగితాలకట్ట విప్పి ఒక ఉత్తరం తీసి వాసు కిస్తాడు. వాసు చదువుకొని తిరిగి ఇచ్చేస్తాడు.)

లక్ష్మీ ? ఏమంటావు ?

వాసు : నరసింహశాస్త్రిగారి సంబంధం అక్కరలేదని వ్రాసేదాం

లక్ష్మీ : ఏమీ ?

వాసు : ఆ పిల్లను నేను చూడలేదు. నాకు అనుకూలిస్తుందో లేదో నేనెరగను.

లక్ష్మీ : పదహారువేలు కట్నమిస్తామని వాళ్ళంత ఆప్యాయంగా వస్తూంటే.....

వాసు : ఆ కారణంచేత నాకసలే యిష్టం లేదు. కట్నమనే పేరు పొతపాటు. అది శుల్కం.

లక్ష్మీ : కోరికట్నమిస్తూంటే ఎంతగౌరవం! అలాంటి అనవసరప్రసంగం చెయ్యకు. మర్యాదగా ఉండదు.

వాసు : అవి ఛాందస్వుల అభిప్రాయాలు.

లక్ష్మీ : ఇందుకే నేను నీకు కబురంపాను తెలుసునా? అక్కడ ఆ మాలాళ్ళతో పార బారిగె పట్టుకొని గొప్ప తవ్వుతున్నావట! డబ్బు తగలేస్తున్నావని ఒకబాధాను, ఈ అప్రతిష్ఠ కొంతానా? నాజీవనం ఇలా వెళ్ళకుండా నువ్వీ అపుచ్ఛపు పనులు చేస్తూంటే నలుగురూ ఏమంటారు? లోకులకి వెరవక్కర లేదూ?

వాసు : నేను చేసే పనులలో మంచీ చెడ్డా లోకమే నిర్ణయిస్తుంది.

లక్ష్మీ : ఎప్పుడో కాదు. ఇప్పుడే నిర్ణయించింది. నీకు పిచ్చి అనీ మతిభ్రమసీ అంటున్నారు.

వాసు : స్వార్థపరులకు నాపనులు పిచ్చిగానే కనబడతాయి.

లక్ష్మీ : ఆ కృష్ణారావుగారి అమ్మాయిని పెళ్ళాడుతానన్నావట!

వాసు : అవును. గ్రామజీవనానికి అంగీకరించి నేను చేసే ప్రతీకార్యంలోను తోడ్పడితే ఆమెనే వివాహమాడుదామను

కొన్నాను. ఆమె అందలంమీద కూర్చోడంచేత ఆమెకూ నాకూ పొసగలేదు.

లక్ష్మీ : ఏమి అందలంమీద కూర్చుంది ?

వాసు : నాకు సహధర్మచారిణిగా ఉండేస్త్రీ గార్హస్థ్యజీవనానికి అంగీకరించాలి. ముతకగుడ్డ కట్టుకొని రైతుల స్త్రీలతో కలసి కలుపుగోరుగా మసలాలి. టూత్ పేస్టులూ బ్రష్‌లూ మాని, తుమ్మపుల్లతో పళ్ళు తోముకోవాలి. తలకు వాసన నూనెలు మాని, కొబ్బరినూనె రాసుకోవాలి. సబ్బులుమాని, శీకాయి కుంకుడుకాయి ఉపయోగించాలి. కాఫీలు టీ మాని, చద్దన్నం తినాలి. కారెక్కడం మాని, కాలినడకను గ్రామాలంట వెళ్ళి ప్రబోధం చెయ్యాలి.

లక్ష్మీ : ఆ మాలాళ్ళతో నెత్తిమీద పెంటతట్టలూ పేడ తట్టలూ పెట్టుకొని మొయ్యక్కరలేదూ ? ఊరుపులకీ దంపులకీ వెళ్ళక్కరలేదూ ? ఇదీ, మతిభ్రమ అనడానికింకా అనుమాన మేమిటికి ! ఈ అడ్డమయిన చాకిరీ చెయ్యడానికి ఏపెళ్ళాం వస్తుందిరా నాయనా ! చదవేస్తే ఉన్నమతి పోయినట్లుంది. చక్కా నామాట విని వాళ్ళ సంబంధం చేసుకో ! గొప్ప శ్రోత్రియకుటుంబం ! మంచి సాంప్రదాయం.

వాసు : వివాహవిషయం నాకు మీరు పూర్తిగా విడిచి పెట్టేయాలి.

లక్ష్మీ : ఇంక నాపాపిసక్తి ఏమీ అక్కరలేదూ ? నామాట వినవన్నమాట !

వాసు : ఈ విషయంలో తప్ప ఇంకేవిషయమయినా చేతులు కట్టుకొని బద్ధుడనై వింటాను.

లక్ష్మి : పదివేలు పట్టుకు వెళ్ళి అక్కడపోస్తావట !

వాసు : ఆగ్రామం చాలా వృద్ధిచేశానని వాళ్ళంతా సంతోషిస్తున్నారు. భాగ్యనగరం ఇప్పుడు ఆదర్శమయిన గ్రామం అయింది. అనేక పరిశ్రమలు అమలులో ఉన్నాయి.

లక్ష్మి : బాగానే ఉందేమిటి ? వాళ్ళెంతపెడితే వద్దంటారు ? ఆ రైతువాళ్ళతో పాటలు పాడుకుంటూ భుజం, భుజం కలిపి, వాడి నోట్లోచుట్ట నువ్వు! నీ నోట్లోచుట్ట వాడూ కాలుస్తూ...

వాసు : ఈ అభిప్రాయాలు మీ మనసు కెక్కించి ఎవరో బాగా దుష్ప్రచారం చేసి ఉండాలి.

లక్ష్మి : ఒకరు చెప్పేదేమిటి ? నాకు జ్ఞానం లేదూ ? చిన్నప్పుడు తల్లి పోయినప్పటినుండీ సంరక్షణచేసి, చదువుచెప్పించి డబ్బు ఎలాగ తగలేసినా ఊరుకొని, పెంచి పెద్దవాడిని చేస్తే నేనేమి విషంపెట్టానా ? శుభ్రమైనసంబంధం కుదిర్చి పెళ్ళిచేసుకోమంటే తెగులా ? నా పెద్దరికం ఏంవుంచావు ? ఈ సంబంధం చేసుకోకపోతే నీకు నా ఆస్తిలో కాసిఇవ్వను. ఇదంతా నా స్వార్జితం తెలుసునా ?

వాసు : నా వివాహవిషయంలో కష్టసుఖాలూ బాధ్యతలూ నిర్ణయించుకోవలసిన ధర్మం నాదే ! ఈ విషయంలో పట్టుదల వహించి మీరు ఆస్తి ఇవ్వకపోతే, ఆస్తికోసం అంతరాత్మను చంపుకోలేను.

లక్ష్మి : ఆస్తి ఇవ్వకపోతే నీకు లక్ష్యం లేదన్నమాట ! ఇదిగో ఆఖరుమాట చెప్పేస్తున్నాను. ఆ పల్లెటూరు విడిచి

పెట్టి ఈ సంబంధం చేసుకొని ఇక్కడ ఉంటావో, నీ యిష్టమే
ఎదని ఆస్తి వదులుకొని దేశదిమ్మరివై పోతావో, ఆలోచించు
కొని ఒక్కమాట చెప్పు!

వాసు : నా అభిప్రాయాన్నిబట్టి రూపాయిలు అణాలు
పైసల్లో లెక్కపెట్టగలిగినదే ఆస్తి కాదు. దేశసేవకుడికి త్యాగము,
సేవ, శరీరబలం, విజ్ఞానము, ధైర్యసాహసాలు, ఇవన్నీ ఆస్తికిందే
లెక్కి! ఇటువంటి ఆస్తి ఉంటే ధనరూపమయిన ఆస్తి లేక
పోయినా నాకు చింతలేదు.

లక్ష్మీ : అమ్మకుక్కతిని పోతావు సుమా!

వాసు : దేశంకోసం అమ్మకుక్కలూ, నాళ్ళలో, గాంధీ
మాలవ్యాలవంటి మహాపురుషులున్నారు.

లక్ష్మీ : మరి దయచేయి! వెళ్ళు! నేను చచ్చినా నాగుమ్మం
తొక్కొద్దు. నా అనంతరం నీకు కాసి మట్టకుండా ఆస్తంతా
ఇదిగో ఈ గోపాలానికి వ్రాసి యిచ్చేస్తాను. తెలిసిందా? అతనే
నాకు కొడుకు. నువ్వు నాకు కొడుకువు కావు. వెళ్ళు!

వాసు : ఆస్తి ఏదయినా సంస్థకిస్తే దేశానికి ఉపకారం!

లక్ష్మీ : నీ సలహా అక్కరలేదోయి! మహా దేశభక్తుడివి
బయలుదేరావు.

వాసు : పోసేండి. మీరు చాలా సీరసంగా ఉన్నారు.
మీకు ఆరోగ్యం కలిగేవరకూ ఇక్కడే ఉండి ఉపచారం
చేస్తాను.

లక్ష్మీ : నామొహం చూడకోయి! నేను తండ్రిసీ కాను,
నువ్వు కొడుకువీ కావు, వెళ్ళుచుర! నువ్వు ఉన్నకొద్దీ నాకు
బాధే! ఏ పాపం చేసికొని పుట్టేనోయి భగవంతుడా!

వాను : ఈ అభిప్రాయాలు కాలగర్భంలో ఎంతంతం పొందాలి. నేను ఉన్నకొద్దీ మీకు మనోవ్యాధి ఎక్కువవుతుంది. అది మీ ఆరోగ్యానికి భంగకరం' క్రమంగా ఈశ్వరుడే మీహృదయంలో ప్రవేశించి సత్యనిరూపణ చేస్తాడు. శలవు.

(వాసు వెళ్తాడు)

గోపా : ఎంత సాహసం! చిలక్కి చెప్పినట్లు ఎంత ఓపికగా చెప్పారూ!

లక్ష్మీ : వెళ్ళిపోయాడూ?

గోపా : ఆ! నేనిదివరకే చెప్పాను. ఇది ఇంతవరకు వస్తుందని.

లక్ష్మీ : ప్రారబ్ధకర్మం! అనుభవించక తప్పుతుందా?

గోపా : ఆయన యెదట ఆస్తి అంతా నాకిచ్చేస్తానన్నా లక్ష్యపెట్టారుకారు చూశారా! మీరు నిజంగా నాపేర దానపట్టా రాసిచ్చేస్తే ఏంచేస్తారో!

లక్ష్మీ - అన్నాను గానీ...ఏలాగ చెప్పూ! అలాగయినా లొంగుతాడేమో అని చూశాను. పేగుకదా! ఎలాగ తీసిపారెయ్యడం! రేపు ప్రాణం కాస్తా హరీమన్నాక పరాని కిన్ని నీళ్ళు పొయ్యడానికి వాడు పనికిరావాలిగానీ.....

గోపా : అలాగే? కన్నకడుపయిన తరువాత ఆబంధం వదిలిపోతుందా? జీడిమచ్చ! అయితే ప్రస్తుతం ఒక పని చెయ్యండి. ఒక దస్తావేజుమీద బెదిరింపుకోసం, వుత్తి బెదిరింపు కోసమే! ఆస్తిలో హక్కు లేకుండా డిజిన్‌హెరిట్ (Disinherit) చేస్తున్నట్లు వ్రాయించిచూపించండి. ఈ లోగా ఆయనకీ బుద్ధి మారవచ్చును. ఇది చూసేసరికి నిజమేమో అను

కొని చక్కా పసుగెత్తి వస్తారు. ఏమంటారా ! లక్షలకి విలువైన ఆస్తి రేపాయన చేతిలోకి వస్తే దేశమంతటా విరజల్లి ఆ కీర్తి తానే పొందవచ్చునని ఆశపడతారు.

లక్ష్మీ : అయితే ! కాని ! పోతాను. సీరసంగా ఉంది.

గోపా : నేను సెలవు తీసుకొని వెళతాను. మందుకోసం పంపిస్తాను !

[ఇద్దరూ చెరోదారి వెళతారు.]

తెర.

పదునెనిమిదవరంగము

(కర్మవీరుని సంచారప్రదేశం)

కర్మ : పాట- అంధ్రరక్తమే నీలోనుంటే,
ఆర్యదాస్యమే పోపలెనంటే,
అంధ్రపతాకం బెగరాలంటే
ఆంధ్రరాష్ట్రస్థాపనకై పూనరా ॥అంధ్రవీరా॥

గీ॥ తెలుగు నదులెల్ల పొంగెత్తి ప్రళయమారి
కెరలుపడి తెల్లునేల ముంచవిమ్మ్ము !
నేటితో నస్వతంత్రతానియతమైన
ఈబ్రతుకు తెమ్మువారు భరించలేరు.

(విశ్వనాథ)

పందొమ్మిదవరంగము

సమయము - ఉదయము 10 గంటలు

భాగ్యవాం, వాసు కుటీరము

పాట : వతభేదముమాని ఆంధ్రమాతృసేవ సేయరండు
శ్రుతకీర్తులు ఆంధ్రవీరసుతులు సుతలు నడుముకట్టి,
పల్లెలందె కలదు తెలుగుతల్లికి ఆయువుపట్టు
పల్లెల నభివృద్ధిపరుప పట్నములను విడ దిరండు॥

(జానకి రాట్నంమీద నూలుతీస్తూ పైపాట పాడుకుంటూ ఉండగా రామం వెనకపాటునవచ్చి జానకికళ్లు మూస్తాడు)

జానకి : [చేతులు విప్పుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూ] నాకళ్ళుమూసిన వారికి నేను నూలువడకడం ఇష్టం లేనట్లే!

రామం : (చేతులుతీసి ఎదురుగా వచ్చి) అయితే క్షమించాలి! ఇంతశ్రద్ధగా ప్రతీ భారతీయస్త్రీ నూలు వడికితే స్వరాజ్యం రాడాని కిన్నాళ్ళు కావాలా?

వాసు : (ప్రవేశించి) జానకీదేవి మన ఆశ్రమానికి ప్రాణ ప్రతిష్ఠ. వనదేవతలాగ కలకలలాడుతూ ఆశ్రమమంతటికీ శోభ తెచ్చింది.

రామం : ఏమీ అరమర లేకుండా కులాభిమానం వదలి కలుపుగోరుగా మన జట్టులో కలిసిపోయింది.

వాసు : ఏ ఉద్యమమయినా స్త్రీలు పూనుకుంటేనే చక చకా సాగుతుంది.

[నాగిరెడ్డి ప్రవేశం. బ్లాజరుకోటు, మల్లుచొక్కా; పంచ కండువా మాత్రం ఖద్దరు.]

నాగి : దండాలండి !

వాసు : రండి ! మిమ్మల్ని నే నెక్కడయినా చూశానా ?

నాగి : మాది కోనసీమండి !

వాసు : చాలాసంతోషం ! మాభాగ్యవరం చూశారా ? దీన్ని ఆదర్శమైనగ్రామం చేస్తున్నాం. రైతులకు సకలసౌకర్యాలు కలిగిస్తున్నాం. మీ రేదయినా పనిమీద వచ్చారా ?

నాగి : తమతో సిన్న మనవి నేసుకుందామని ..తమ మేనేజరుగారు...గోపాలుగారు...నావోక అయిదువంటలు ఎగేళారండి. తమతో మనవి నేసుకుంటే ఇప్పించేస్తా.. ర...ని...

వాసు : అప్పిచ్చారా ?

నాగి : అప్పుకాదండి ! ఒక యవ్వారంలో ఇరుక్కుపోయానండి !

వాసు : ఏదయినా దళారీబేరమా ?

నాగి : ఏం సెప్పనండి ! సముకానికొచ్చి రాయబారమెందుకండి ! ఆయన కోసానుంది కాదండి నీలాశలం !

వాసు : సానికూడా ఉందా ? నాకు తెలియదు.

నాగి : ఆసానికోపిల్లుంటే కన్నెరికానికి కుదిర్చినారండి. బుద్ధిగడ్డితిని అయిదువంటలు ఆరినేతుల్లో పోశానండి ! ఆపిల్ల నేనూ తమరు తప్పించి ఎక్కడికోపంపేశారని యిన్నాను.

వాసు : ఆసాని మా మేనేజరు తాలూకేనా ? ఆపిల్ల ఒక బ్రాహ్మణపిల్ల ; ఆమెనపహరించి బలవంతంగా వ్యభిచారం లోకి దింపడానికి ప్రయత్నించడంచేత నేను రక్షించవలసి వచ్చింది.

నాగి : బొమ్మనపిల్లే ! అయ్యబాబూ ! ఎంతపని నేశాడు.

వాసు : ఆ అమ్మాయి ఇక్కడే ఉంది. అదుగో !

నాగి : ఏటీ ! ఈ యమ్మే ! (లెంపలువాయించుకొని) తల్లీ ! దండం ! ఎంతపనికి తలపెట్టాను. ఆయమ్మ తప్పించుకు పారిపోబట్టి గాని ఆయాళ ఎంతపొరపాటు జరిగిపోను. తమరు దేముడులాగ ఆ యమ్మను కాపాడారు. (జానికి వెళుతుంది)

వాసు : మీ విషయంలో నా కేమీ సానుభూతి లేదు. ఆ ధనం మీరు దుష్కార్యానికి వినియోగించబోయారు. అది మీకు జరిమానా అనుకొండి.

వెంక : (ప్రవేశించి, నాగిరెడ్డినిచూచి) ఇతగాడెందుకు వచ్చాడిక్కడికీ ?

నాగి : ఏంమాఁవా !

వాసు : ఈయన్ని నువ్వెరుగుదువా ?

వెంక : నాకు మేనల్లుడవతాడండి !

వాసు : అలాగా ? ఏం ! ఇలా విడిచిపెట్టాశా వితన్ని ?

వెంక : ఏంసెయ్యమంటారండి ? తల్లిమాట, తండ్రిమాట లచ్చెం లేదండి. ఆళ్ళూరికి పెద్దరైతుకొడుకండి. వెయ్యి ఎకరాల బూమి. బంగారులా మూడుపంటలుపండేదండి. అంతా తగలేసినాడండి.

(పోలీసు సబుఇన్స్పెక్టరు ప్రవేశం.)

పోలీ : నాగిరెడ్డి ఇక్కడున్నాడండీ ?

వెంక : ఏంబాబూ !

పోలీ : అతనికి ఎరస్టువారంటుంది. నిన్నరాత్రి వాళ్ళ గ్రామంలో జరిగిన కూనీలో అతని కుమ్మక్కు బాగాఉందని అనుమానం బలంగాఉంది.

వెంక : ఇదుగోండి. తీసుకుపోండిబాబూ! ఏసెయ్యండి, నాలుగేళ్ళో అయిదేళ్ళో! ఇక్కడేమీ తినడానికి లేదులెండి. అంబలీ తోపా యెట్టండిఇంత. బాగా బుద్ధొస్తాది. యెదవ తెగులసి! యేసాలు, సోకులూ; సరదా తీరిందా?

నాగి : (వెంకటరెడ్డికి దండం పెట్టి) నేనేమీ ఎరగను మాఁవా! సీపాదాలసాచ్చిగా చెపుతున్నా! ఈ మద్దిని నేను మా వూళ్ళోకే ఎల్లలేదు. ఆకరణం కాయేషిగొద్దీ నామీద కేసెట్టించాడు.

వెంక : ఎల్లవోయి సన్నాసిమొకమా! మీబాబు పాలోళ్ళతోపాటు గోచీపెట్టుకొని పొలంలో పాటుపడి గడించాము కదా! మీ యమ్మ పిడకలకాడనుంచీ అమ్మి సంపాయించింది కదా! నువ్వెన్నడయినా పొలంకాసి సూసినావూ! నీ పొలమెక్కడుందో, దానిపొనిమేర ఎక్కడుందో నీకెరికేనా? [వాసుతో] బాబుగారు! రోజుకి నాలుగునుట్లు కాపీవొకేలండి! మాపులు పొద్దుగూకేతలికి బోగమీదిలో తానకమండి. నాట కాల కంటార్కిట్టలండి; టోలుగేటు కంటార్కిట్టలండి; బస్సులు కొన్నాళ్ళండి. ఆ మద్దిల కలకత్తాయెల్లి అయేటండి ఆబొమ్మలు తెరవీద అమ్మతాయి—

వాసు : సినిమా

వెంక : అయి తీయించినాడండి. ఆ పాళంగా యేట్టుందండి, పొలమంతా సున్నసుట్టేసినాడండి. మాఁవంతా మద్దెపడి ఇతని భార్యాపేర నూరెకరాలు మిగిలితే రాయించేశామండి.

రామం : ఆ రోజున కృష్ణారావుగారు మీతో లేనా మాట్లాడుతున్నారు. జిల్లాబోర్డుకు నిలబడ్డారా ?

నాగి : లేదండి ! ఆరిపైయదికార్లు నేను కాంగ్రెసులో పనికిరానని తోసేశారండి. లేకపోతే అయోరెండువేలు దండుగైపోనండి.

పోలీ : ఏమయ్యా ! వేగం రావాలి !

నాగి : మాఁవా ! నన్ను రచ్చించవూ ! బుద్ధి గడ్డితిని ఇన్నాళ్ళు డబ్బుతగలేసుకున్నా పెద్దోళ్ళలో తలెత్తుకు తిరిగాను. నువ్వు రచ్చించకపోతే పీకకి ఉరెట్టుకు సచ్చిపోవాల.

వెంక : నన్నేటిసెయ్యమంటావోయి ! నీ యేసాలు, సోకులు, తాలూకాబోర్డులు, బొమ్మలాటలు, ఇన్నాళ్ళు మేము సచ్చామనుకొన్నావేటి ? మా మా టెప్పుడేనా యిన్నావూ ?

వాసు : ఇప్పుడయినా హృదయపూర్వకమైన పశ్చాత్తాపం కలిగితే కొంతమేలే !

వెంక : ఆరికాళ్ళట్టుకో ! ఆరు దేముడు. నీ పాపాలు పోతాయి.

నాగి : (వాసుకి నమస్కరించి) బాబుగారూ ! తమరు రచ్చించరూ ?

వాసు : అయ్యా ! రాజ్యాధికారంవహించి స్వర్ణాభిషేకాలతో కవులను పోషించిన రెడ్డికులంలో పుట్టావు. నీ కుల మర్యాద నిలబెట్టుకోవద్దయ్యా ? రైతుబిడ్డవుకదా ! నీ వృత్తి ధర్మం చూసుకో వద్దయ్యా ? రైతుబిడ్డ చదువుకోవాలి. తన పొలం చూచుకోవాలి. చేతనయినంత దేశసేవ చెయ్యాలి. మీరుకూడా జమీందార్లలాగ పొలం ఎక్కడుందో చూడ

కుండా దుర్వ్యయంచేస్తే అధోగతికి అభ్యంతరం ఉందా ? మనదేశానికి వెన్నెముకగదా రైతు ! వెన్నెముక కుళ్ళితే శరీరం నిలుస్తుందా !

నాగి : బుద్ధొచ్చిందండి. దైవసాచ్చిగా చెపుతున్నాను. ఈ కేసులో నేనేమీ ఎరగనండి !

వాసు : వెంకటరెడ్డీ! పాపం, కన్నీటితో పాదాలు తడుపుతున్నాడయ్యా ! పతితుడికి పశ్చాత్తాపమే శిక్ష ! (నాగిరెడ్డితో) ఏమయ్యా ! మీరు ఊరూరా వెళ్ళి ఇంకా ఈ విధంగా పాడవుతున్న రైతుసోదరులకి ప్రబోధంచేస్తారూ ? వృత్తిధర్మం నిలబెట్టుకో మని మీ చరిత్రవల్ల గుణపాఠం నేర్చుకోమనీ ప్రచారం చేస్తారు ?

నాగి : చిత్తం ! తమరేమి సెయ్యమన్నా సేస్తానండి.

వాసు : ఇక్కడ రైతుమహాసభ జరిపిస్తాం. దానిలో మిమ్మలిని నిలబెట్టి మీచరిత్ర చెపతాం ! అంగీకరిస్తారా ?

నాగి : బుద్ధిమారిపోయాక సిగ్గుపడటం ఎందుకండి ?

వాసు : (పోలీసుతో) తమరు ఇతన్ని తీసుకొనివెళ్ళండి. (నాగిరెడ్డితో) వెళ్ళండి మీరు ! నేను తహసీలుదారుగారితో మాట్లాడి జామీను ఏర్పాటుచేయిస్తాను.

నాగి : ఈ పూటకి కొట్లో కూకోవాలాండి ?

వాసు : ఆహా ! ఈరోజుకు తప్పదు.

(నాగిరెడ్డి పోలీసునబిన్సెపెక్టరుతో వెళతాడు)

వాసు : రెడ్డీ ! మనకింకేమిటి గత్యంతరం ? నాన్నగారు ఇటుపైని కానీకూడా ఇవ్వనన్నారు. పెద్ద యజ్ఞమంతయుత్నం చేస్తున్నాం మనం ! ఈ ఉద్యమానికి విఘాతంరావలసిందే ?

రామం : ఈవిషయంలో మేనేజరుగారి అగ్నిలో కృష్ణా రావుగారు డాక్టరు వసంతాబాయిగారు ఆజ్యధార పోసి ఉంటారు.

వెంక : తమవంతు ఆస్తి పంచిపెట్టేనుని నాన్నగారితో చెప్పండి బాబూ !

వాసు : అది సాధ్యంకాదు. ఆస్తి అంతా వారి స్వార్జితం! ఆ ప్రయత్నం చాలా అవివేకికరం !

వెంక : మరయితే బాబుగారికి మాంకట్టే సిస్తులు తమకే ఇచ్చేస్తాం.

వాసు : అది కేవలం దొంగతనం; నాకధికారంలేని సిస్తులు నే నెలాగ వసూలు చెయ్యను ?

వెంక : సరిరా ! తమరేటి సెప్పినా ఒప్పుకోరేటి ?

రామం : మనదగ్గర ప్రస్తుతం నిలవవున్న చేతిపనులు, దంపుడుబియ్యం, ఖద్దరు, బళ్ళమీద గ్రామాలంటా, పట్నాలంటా తీసుకువెళ్ళి విక్రయిద్దాం ! ఆడబ్బు పెట్టుబడికి పనికి వస్తుంది.

వాసు : అదే మంచి ఆలోచన, దానివల్ల మనఉద్యమానికి ప్రచారం కూడా జరుగుతుంది. ఈ లోగా మనకి పెట్టుబడి పెట్టి తయారయిన వస్తువులు అమ్మిపెట్టే పరపతిసంఘం స్థాపించడానికి ప్రయత్నం చేదాం!

వెంక : ఆ కాడికీలొట్టూస్తే మాం లేమట బాబూ ! యీ మాయిళ్ళేటి, వోకళ్ళేటి, ఆస్తులేటి, మాపాణాలే మీ పాదాలకాడ పడేస్తాంగాని తమరు దేవుడిలాగ సేయించే పని కడ్డు రానిస్తామా ? (వీరన్న రోజుకంటూ పరుగెత్తివచ్చి)

వీర : బాబయ్య ! బాబయ్య ! కొంప మునిగిపోయింది.

వాసు : ఏమిటది ?

వీర : అయ్యగారికి పాపం సాలొచ్చింది.

వాసు : ఏ అయ్యగారికి ?

వీర : ఇంకే అయ్యగోరికిట్టే! తమ నాన్నగారికి !

వాసు : ఏమీ ?

వీర : అదేటో నోటంట మాటనేదు, పిలిస్తే పలకనేదు.

రామ : నీ కెలా తెలిసింది వీరన్న ?

వీర : ఇంజనీరుగారు డాక్టరుదొరగారితో కలిసి తెల్లారి జామున మనవూరెల్లినామండి. బుగతగారినోపాలిసూదామని ఎల్లినామండి. అక్క-డెవరో అమ్మగారు, మేనేజరుగారుఉన్నా రండి. అంతా ఏక కంగారు పడుతున్నారండి. తమకి కబురు సెప్పాలని నేనిలా అడ్డుదారిని పారొచ్చినానండి.

వాసు : ఇదేదో విపరీతంగా ఉంది, నిన్న ఉదయం చూసిన నాన్నగారికి ఇంతత్వరలో ప్రమాదించవలసిన అగత్య మేముందీ? .....ఎంత అనూయకులయ్యా నాన్నగారు...ఎంతశ్రమ .....ఎంత తాపత్రయం !

రామం : మనం వెంటనే బయలుదేరి వెళదాం రండి !

వాసు : నాన్నగారి అమాయకత్వం తలుచుకొన్నకొద్దీ జాలికలిగి దానిలో కరిగిపోతున్నానయ్యా నేను !

రామం : ఈ పాటికేదో చికిత్స జరుగుతూనే ఉంటుంది. మనం వెళ్ళేసరికి తేరుకోవచ్చును.

వాసు : ఏమో ఈశ్వరేచ్ఛ ! నా అంతోపచారానికేనా అవకాశం ఉంటుందో ఉండదో !

(వెళ్ళాడు)

తెర

ఇరువదవరంగము

(సమయము మధ్యాహ్నం గం॥ 1 కు)

[లక్ష్మీపతిఇల్లు. లక్ష్మీపతి పడుకొన్నగదికి పక్కగదిలో గోపాలం అందోళనగా ఇటుఅటు తిరుగుతూ వసంతను పైగదిని పిలుస్తాడు]

వసం : (వచ్చి) ఏమండీ ! ఎందుకు పిలిచారు ?

గోపా : కాస్త తెలివివస్తూన్నట్లుందే !

వసంత : వచ్చిందెలాగో బ్రహ్మాండంమీద విరుగుడికి నాలుగు ఇంజక్షనులిస్తేను. నిద్దరకిచ్చినమాత్రలు రోజుకొకటి కంటె ఎక్కువ వేయకూడదని నేనింతా చెబితే అన్నిమాత్రలు ఒకేసారి ఎందుకిచ్చేశారు ?

గోపా : మత్తుబాగాచేస్తే మంచిదని.

వసంత : ఎరతమత్తు చెయ్యాలో నాకు తెలియదూ? మీరీ స్వంతవైద్యం ఎందుకు చెయ్యాలి ? దానితో అతని ప్రాణం పోతే నాకు మాటరాదూ ?

గోపా : అలాగ పోయినా బాగుండును. మళ్ళా తెలివి వచ్చిందంటే నాగుండెల్లో రాయిపడింది.

వసంత : అయితే ఈ పని మీరు కోరి చేసినట్లుందే !

గోపా : ఎందుకుచేశానో తెలుసునా ! ఇదిగో ఇందుకు !
(జేబులోనుంచి తీసి దస్తావేజు చూపిస్తాడు)

వసంత : ఏమిటది ?

గోపా : నా పేర తనఆస్తి అంతా దానపట్టాగా యిచ్చేసినట్లు వ్రాయించి సంతకం చేయించేశాను. బాగా మత్తుగా ఉంటే చదువుకోకుండా సంతకంపెట్టేస్తాడనీ .....

వసంత : బాగానే ఉందే ! ఇదంతా నా మీదకి తేడానికి చేసినట్టుంది.

గోపా : న్యాయమా ! నీ ప్రాణానికి నాప్రాణం అడ్డువెయ్యనూ ! ఇదంతా ఎవరికోసం ! ఈ లక్షలకి విలువైన ఆస్తి ఇప్పుడు మనది. మనం వెంటనే బయలుదేరి కలకత్తా వెళ్ళి పెళ్ళిచేసుకుందాం ! రా ! కారు రెడీగా ఉంది.

వసంత : ఇప్పుడన్నారు గాని ఈ పత్రాస్తావన ఇంకెప్పుడూ చేయకండి. మనిషి తాహతు తెలియకుండా మాట్లాడుతున్నారు.

గోపా : ఏమిటీమోసం ! మీనాన్నగారేమీ చెప్పలేదూ!

వసంత : మానాన్నగారు చెప్పడమేమిటి ?

గోపా : ఈ దానపట్టా వ్రాయించి మీకుచూపిస్తే మీకూ నాకూ వివాహంచేసి.....

వసంత : ఏదీ ఆ కాగితం ?

గోపా : (దస్తావేజు ఇవ్వగా వసంత దానిని తన జాకెట్టులో దాచేస్తుంది.)

వసంత : ఇక వెళ్ళండి! మీరేదో తగుమనిషీ అనుకొన్నానే.

గోపా : ఆ దస్తావేజు తీసుకుంటావేమిటి ? ఇలా ఇచ్చేయ్.

వసంత : ఇవ్వను.

గోపా : ఇవ్వకపోతే బలవంతాన్ని లాక్కొంటాను.

వసంత : షటప్ — (Shut-up)

గోపా : ఏమిటీ జులుమ్ ! వద్దుసుమా ! నేను మహా కాని వాణ్ని. నువ్వు రవికెలో దాచుకుంటే ఊరుకుంటానను కున్నావా ?

వసంత : నిన్ను పోలీసుకి హేండోవర్ చేస్తాను.

(అని లోపలికి వెళిపోబోతుంది. గోపాలం ఆమెను అడ్డగించి దస్తావేజు లాక్కోడానికి పెనుగులాడుతాడు. వసంత తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. వాసు, రామం, వెంకటరెడ్డి, వీరన్న చటాలున ప్రవేశిస్తారు. వాసు ఆశ్చర్యంతో చూసి గోపాలం వెనుకనుండి ఛంగున వెళ్ళి అతన్ని కదలకుండా పట్టుకుంటాడు. గోపాలం తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నించి మొలలోనుండి బాకు తీసి పొడవబోతాడు. రామం ఆ చేయి పట్టుకుంటాడు. వెంకటరెడ్డి వీరన్న చెరొకజబ్బా పట్టుకోగా గోపాలం వణుకుతూ తల వంచుకొని నిలబడిపోతాడు అతని చేతిలోనుండి బాకుజారి పడిపోతుంది. సిగ్గుతో భయంతో దూరంగాపోయి పైటసర్దుకుంటూ వణుకుతూనిలబడిన వసంతను వాసు సమీపించి)

వాసు : అసలు సంగతేమిటి చెప్పు వసంతా !

వసంత : మీ నాన్నగారికి నేను వైద్యం చేస్తున్నాను. నిద్ర పట్టడానికి రోజుకొకమాత్రచొప్పున వెయ్యమని పదిమాత్రల సీసా ఇచ్చాను. ఈ మేనేజరు పదిమాత్రలు ఒక్కసారే యిచ్చేసి బాగా మత్తులో ఉండగా ఆయన ఆస్తి అంతా తనపేర దాన పట్టాగా వ్రాయించుకొని సంతకం పెట్టించాడు. నన్ను తనతో రమ్మని బలవంతం చేస్తున్నాడు. ఇదిగో దస్తావేజు. (తీసిఇస్తుంది

వాసు : నాన్నగారెలాగున్నారు ?

వసంత : ఇప్పుడే కొంచంతత్తువిరిగి తెలివివస్తూంది.

వాసు : (గోపాలంతో) నిన్ను పామునుపెంచినట్లు పెంచారు నాన్నగారు. విషమంతా బోగుచేసి ఒక పెద్దకాటు వేశావు. నీ చరిత్రంతా నాకు తెలిసింది. సానిలో ఏకీభవించి ఒక బ్రాహ్మణపిల్లని వ్యభిచారంలోకి దింపబోయావు కాదూ ? ఒక రెడ్డిపద్ద అయిమువంద లపహరించలేదూ ? నాన్నగారిని మోసగించడానికీ ప్రాణం తియ్యడానికీ తలపెట్టావన్నమాట ! స్వామిద్రోహీ ! (వెంకటరెడ్డి వీరన్నలతో) మీరిద్దరూ ఇతన్ని పోలీసుస్టేషనుకి తీసుకువెళ్ళండి. నేనిప్పుడే వచ్చి ఫిర్యాదు ఇస్తాను. [వీరన్న వెంకటరెడ్డి గోపాలాన్ని తీసుకొని వెళతారు]

వాసు : రామం ! రా ! నాన్నగారిని ముందుచూడాలి.

రామం : ఇకమీద వారినిక్షణంచకుండా మనభాగ్యవరం తీసుకొనివెళ్ళడమే శ్రేయస్కరం !

(వాసు రామం వెళతారు. వసంత కూడా వారిపెనక వెళుతుంది.)

తెర

ఇరువదిఒకటవరంగము

[సమయం మధ్యాహ్నం గం॥ 2 లు]

(కృష్ణారావు ఇల్లు. కృష్ణారావు తలవంచుకొని దిగులుగా చాప మీద కూర్చుంటాడు. వసంత చేతిలో ఆంధ్రపత్రిక పట్టుకొని వారపంచికతో ప్రవేశం)

కృష్ణా : (వసంతనుచూసి) అయిపోయిందమ్మా ! మనపని ఇవాళ అయిపోయింది.

వసంత : ఏమిూ ! చాపమీద కూర్చున్నారేమిూ? ఇక్కడ కుర్చీలు టేబిలు ఏవీ ?

కృష్ణా : అన్నీ పోయాయి. కో-ఆపరేటివు బ్యాంకువాళ్ళు వూతికపుల్లనుండీ బయటపడేసి జప్తుచేశారు.

వసంత : నా మందులబీరువాలూనా? మందులసీసాలూనా? ఆపరేషను సామాన్లూనా ?

కృష్ణా : అన్నీ జప్తుచేసి తీసుకుపోయారు.

వసంత : ఇంక నే నెలా బతకనిక్కడ ? యింక వీధిలోకి వెళ్ళగలనా ? తలెత్తుకొని తిరగగలనా ? నా కేమిటి దారి ?

కృష్ణా : నాకడుపున పుట్టినందుకు నీకు నేను చేసిన ఉపకార మిది !

వసంత : మీరు ఆ మేనేజరుతో వాసు ఆస్తిఅంతా దానపట్టాగా వ్రాయించుకోమని చెప్పారా ?

కృష్ణా : (తొణకుతూ) అవును. వ్రాయించుకొన్నాడా?

వసంత : ఆ ! వ్రాయించుకొన్నాడు !

కృష్ణా : అయితే వాసుని ఏడిపించామన్నమాటే !

వసంత : ఆ మేనేజరుతో యింకా ఏమయినా చెప్పారా ?

కృష్ణా : ఏమమ్మా ! అలా అడుగుతున్నావు ?

వసంత : నన్ను మేనేజరుకిచ్చి పెళ్ళిచేస్తానని కూడా చెప్పారా ?

కృష్ణా : అవును. వాసుసంబంధం తప్పిపోయాక దానితో సమానమయిన సంబంధం యింతకంటె మరొకటి దొరుకుతుందా మనకి ?

వసంత : అయితే, నా ఆలోచనా అభిప్రాయం ఏమిూ

అక్కరలేదన్నమాట ! మీ యిష్టంవచ్చినట్లూ పెళ్ళినంబంధాలు కుదిర్చి నన్ను అమ్మచూపుతున్నారన్నమాట ! మీ ఉద్దేశాలు ఆశయాలు నెరవేరడానికి నన్ను అడ్డంపెట్టుకొని, నన్ను, నా జీవితాన్ని, నా వ్యక్తిత్వాన్ని బలిస్తున్నారా ?

కృష్ణా : ఎందుకమ్మా అంతతీవ్రంగా మాట్లాడుతావు ? యింకా నీతో ఈ విషయం సావకాశంగా చెపదామనుకొంటున్నాను. నేను చేసినప్రయత్నం నీ మేలుకోసమే చేశానా ?

వసంత : ఏంజేశారు? నన్ను ఆటబొమ్మనిచేశారు. చిన్నప్పటినుంచీ పెంచి, చదువుచెప్పించి పెద్దదాన్ని చేసినందుకు మీలో ఎన్నిలోపాలున్నా, మీరు తండ్రి అనే భక్తిభావంతో చూశాను. మీ ప్రతిష్ఠ కాపాడడానికీ మీ ఆశయాలు నెరవేర్చడానికీ నా ప్రేమకూడా చంపుకొని వానితో వైరం తెచ్చుకొన్నాను. అటువంటి నన్నే మీరు వంచించారు. ఈరోజున మీ కొమార్తె నని పించుకోడానికి కూడా నేను సిగ్గుపడవలసి వచ్చింది.

కృష్ణా : దౌర్భాగ్యపు జన్మ ఎత్తాను.

వసంత : ఆ మేనేజరు నన్ను బలాత్కారం చెయ్యబోయాడు. వాను దేవుడిలాగ వచ్చి నా మానం రక్షించాడు. మేనేజరు కైదులోకి వెళ్ళాడు. వానుకీర్తి దేశమంతటా మారు మ్రోగుతూంది. యిదిగోవినండి.

[ఆంధ్రపత్రిక సచిత్రవారపంచిక తీసి చదువుతుంది]

ఆంధ్రాభ్యుదయం—శ్రీ వాసుదేవరావు.

భాగ్యవరం అనే గ్రామాన్ని లెక్కలేని గ్రామపరిశ్రమల నెలకొల్పి స్వయంపోషకంగా చేసిన ఆంధ్రమూర్తి. లక్షాధి

కారియయ్యు కృత్రిమమయిన భోగవిలాసముల కాలదన్ని సహజసుందరమయిన గ్రామజీవనము చేపట్టిన ఆదర్శవ్యక్తి. ఆంధ్రులకు దాస్యతిమిరము బాపి ప్రకాశమానమగు స్వతంత్రతా మార్గము చూపిన ఆంధ్రజ్యోతి చచ్చిన ఆంధ్రజాతీయతకు ప్రాణముపోసిన స జీవి. ఆంధ్రత్వము మూర్తీభవించిన ఈ మహాత్ముడు చూపిన మార్గము ననుసరించి ఆంధ్రులు ధన్యులయ్యెదరుగాక !

కృష్ణా : క్షమించు ! నన్ను క్షమించు !

వసంత : క్షమించవలసినది నేను కాను; వెళ్ళి ఆ వాసు కాళ్ళమీదపడి క్షమాపణకోరుకొండి. అతడు మహాత్ముడు. ఎంత ఔదార్యం ! ఎంత నిరాడంబరం ! ఎంత సేవాపరత్వం! నిజంగా అతని పాదరేణువుగా అంటుకొని ఉండడానికేనా మనకి అర్హత లేదు.

కృష్ణా : కన్నకూతురికి కూడా పగవాడినయిపోయాను.

వసంత : నా జీవితం భగ్నంచేసినది వాసు కాదు, మీరు. వాసు నన్ను భాగ్యవరం రమ్మని చేతులుపట్టుకొని ప్రార్థించాడు. నన్ను తామసం గర్వం ఆవహించాయి. మీ వల్లే ఆవహించాయి. మీ ఆడంబరజీవనం మీ కపటజీవనం నాకు అలవడినాయి. ఈ రోజున వాసు ఆదర్శపురుషుడని వార్తాపత్రికలన్నీ కీర్తిస్తూంటే, అతని పాదసేవచేస్తూ ఉండే అదృష్టం కూడా నాకు లేకుండా చేశారు. నాకు పశ్చాత్తాపం వచ్చింది. నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. నా జీవితం గ్రామసేవ కర్పిస్తున్నాను. పాదచారినై గ్రామాలంటతిరిగి అందరికీ ఉచితంగా వైద్యం చేసుకుంటూ భాగ్యవరం వెళ్ళి వాసు కాళ్ళమీదపడతాను.

కన్నీటితో అతని పాదాభిషేకంచేస్తాను. తుమించమని ప్రార్థిస్తాను. తుమించకపోతే అతని పాదాలముందు ప్రాణాలు విసుస్తాను. [తొందరగా వెళుతుంది]

కృష్ణా : ఆఁ ! ఆఁ ! ఆఁ ! (మని నిశ్చాంతపోయి వెంటపడతాడు)

తెర

ఇరువదిరెండవరంగము

(సమయము సాయంత్రము 5 గంటలు)

(భాగ్యనగరంలో బాసుకటీరం, జానకి అంధ్రీమాత పటం ఉంచిన వేదికను పుష్పలతో అలంకరిస్తూ ఉంటుంది. లక్ష్మీపతి పడక కుర్చీలో కూర్చుని ఉంటాడు. చాలా నీరసంగా ఉంటాడు. వాసు, రైతులు, అప్పన్నా అందరూ ఉంటారు.)

వాసు : నాన్నగారికి ఆరోగ్యం కలిగినందుకు నేడు మన పందరము ఆంధ్రీమాతను ఆరాధించాలి.

రామం : అదిగో జానకీదేవి అప్పుడే వేదిక అలంకరిస్తూంది.

లక్ష్మీ : ఈ పిల్ల—ఎవరని...చెప్పావు.

వాసు : ఈమె ఒక బ్రాహ్మణపిల్ల; మన మేనేజరుకి ఒక సాని ఉందట. వాళ్ళిద్దరు కలిసి తిరుపతి యాత్రకి వెళ్ళారట. ఈ పిల్ల అక్కడ తల్లిదండ్రులనుంచి తప్పిపోతే తీసుకొచ్చి వ్యభిచారంలో దింపబోయారు.

లక్ష్మీ : ఎవరు ? గోపాలమే !. నక్కజిత్తులనుండాకొడుకు ఇన్ని వేషాలు వేశాడూ ?

వాసు : ఈమె ఆ సానియింట్లోంచి తప్పించుకొని రోడ్డు మీద పరుగెడుతూ నాకంటబడితే నేను తప్పించి ఈ వూరు తీసుకొనివచ్చాను.

లక్ష్మీ : వాళ్ళింటికి పంపేయలేక పోయావా ?

వాసు : పంపించి చూశాను. రామం తీసుకొని వెళ్ళాను. ఆ తలిదండ్రులు పిల్ల కులంచెడిందని అనుమానించి నిరాకరించారు.

లక్ష్మీ : కులంకోసం కూతురిని వదలుకొన్నారూ?.....

వాసు : ఈ రోజుల్లోకూడా బ్రాహ్మణసంఘం ఇంత దుస్థితిలో ఉందంటే ఆశ్చర్య పడవలసిందే!

లక్ష్మీ : ఆ గోపాలాన్ని క్లైదులో పెట్టించడం మహా మంచిపని చేశావు. నిన్నుగూడిచేడానికి కత్తికూడా తీశాడేం ? నమ్మిన స్వామిద్రోహం ! చూడూ ! ...వాళ్ళమాటలని వేదో అన్నానని మనస్సులో ఉంచుకోకు. ఇదంతా చాలా కష్టపడి గడించాను. డబ్బుపాడుచెయ్యకు ! డబ్బులేకపోతే ఎవ్వడూ పలకడు. ఏగౌరవం ఉన్నా డబ్బుతోనే !

వాసు : దుర్వినియోగం ఎంతమాత్రమూ జరగదు.

వెంక : ఎవ్వరో అమ్మగారు వస్తున్నారండి ఈ యమ్మే కాభోలండి ఒక తోపుడుబండిలో మంచులెట్టుకొని ఈ చుట్టు పట్ల ఊళ్ళలో రెండుమూడురోజులనుంచీ మందులిస్తూ తిరుగుతున్నారట. కాంగ్రెసు మనిసిలాగే ఉంది.

వాసు : అటువంటి దేశసేవాపరురాలు మనకు లభ్యమైతే బాగుండును.

[వసంత ఖద్దరుచీరతో ప్రవేశించి వాసుపాదాలమీద పడుతుంది]

వాసు : ఎవరిది ? వసంతా ? ఏమిటీ పరివర్తనం !

వసంత : నన్ను క్షమించు.

వాసు : నిన్ను నేను క్షమించడమేమిటి ?

వసంత : నీ మనస్సు కనుక్కోలేకపోయాను. నిన్ను పిచ్చి వాడిక్రింద కట్టి తూలనాడాను. నివురుగప్పిన నిప్పులాగ నీలో వెలుగుతూన్న మహత్తు కనిపెట్టలేక పోయాను.

వాసు : నువ్వు నాకు ఏమీ అపచారం చెయ్యలేదు. నా మీద ఆశపెట్టుకొన్న నిన్ను నిరాకరించి నీకు ఆశాభంగం కలిగించిన అపచారం నేనేచేశాను.

వసంత : ఆ తప్పంతా నాదే ! నీ యెదుట నిలబడడానికీ నీ పాదాలు ముట్టుకోడానికీ నాకు అర్హత లేదు. నీ మీద పగ సాధిద్దామనే పాపపు తలంపుకూడా నాకు కలిగింది. ఏకో పమూ లేకుండా నాకు మానరక్షణ చేశావు. నీ ఔదార్యంలో నా పాపాలు కడుక్కున్నాను. నాకు పశ్చాత్తాపం వచ్చింది.

వాసు : వాస్తవికమయిన పశ్చాత్తాపానికి ఫలితం సంపూర్ణ మయిన హృదయపరివర్తనం.

వసంత : నాకు నిజంగా పశ్చాత్తాపం కలిగింది వాసూ ! జ్ఞానోదయమయింది. గ్రామసేవకు నా జీవితం అర్పించాను. ఆచరణలో పెట్టాను. నీ సేవ చేయడానికి నాకు అనుజ్ఞ ఇప్పించు ! నీ దాసిగా నన్ను స్వీకరించు !

వాసు : రామం ! ఈశ్వరవిలాసం చూశావా ?

వసంత : (రామంతో) మీరుకూడా నన్ను క్షమించరూ ? పల్లెత్తు అవమానమంటే సహించలేని నేను మిమ్మలిని ఎంతో

అవమానించాను. వాసు ఉత్తమగుణాలు అలవరుచుకొని అతని సేవచేస్తూ మీరు ధన్యులయారు. నా గర్వం, తామసం, అహంభావం, అన్నీ వాసు తపోగ్నిలో భస్మమయాయి. తులసివనంలో గంజాయిమొక్క అనుకొని నన్ను మీ కుటుంబంలో ఉండనీయండి.

రామం : అన్నయ్యగారు క్షమించడమే మీకు వరం.

వసంత : వాసు చైపు స్రార్థనాపూర్వకంగా తిరుగుతుంది. వాసు జేబులోనుండి కొయ్యదువ్వెన పైకి తీస్తాడు. వసంత దానిని ఆత్రుతగా తీసుకొని కళ్ళకి అద్దుకొని నమస్కారం చేసి తలదువ్వుకొని)

గీ॥ బాహ్యవేషమే ఘనమని భ్రాంతిచెంది
ఆత్మసౌందర్యమెరుగని యట్టినాను
ఆంధ్రమాతృసేవాభాగ్య మమరజేయు
కొయ్యదువ్వెన ! నతు లందుకొనగదమ్మ !

వాసు : వసంతా ! నా జీవితం ధన్యమయింది. ఈ పరివర్తనం నన్ను సంతుష్టిపరచడానికి కాదు. దేశానికి అమూల్యమయిన సేవచెయ్యడానికి ఈశ్వరుడు నీకీఆత్మశక్తి ప్రసాదించాడు. (తండ్రివద్దకు వసంతను తీసుకొనివెళ్ళి) నాన్నగారూ ! డాక్టరు వసంతాబాయి.

లక్ష్మీ : (పరకాయించి చూసి) కృష్ణారావుగారి కొమార్తా ?

వసంత : నమస్కారం !

వాసు : ఈమెకు పూర్తిగా హృదయపరివర్తనం కలిగింది. నేటినుండి ఈమె మీ కోడలు.

లక్ష్మీ : దీర్ఘసుమంగలీభవ ! అమ్మా ! నాకు చాలా చాకిరీ చేశావు. ఇంకంతా మావాడిఇష్టమే ! మీ రిద్దరూ నన్నిలాటప్పుడు కనిపెట్టి ఉంటే అంతేచాలు. (జానకి రామం

పూలహారాలు అందియ్యగా వసంత, వాసు, ఒకరిమెడలో ఒకరు వేసుకుంటారు)

చూడూ ! ఆ రామానికి కూడా ఎవరినో చూసి ముడిపెట్టే ! పాపం ! చిన్నప్పటినుంచీ కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము.

వాసు : జానకీదేవికీ రామానికీ ఇష్టమయితే సంబంధం సిద్ధంగానేఉంది. ఏమమ్మా జానకీదేవి ? (జానకి సిగ్గుతో కలవంచుకొంటుంది.) ఏమి రామం ?

రామం : మీ అభీష్టమే కాని నాకు వేరే అభిప్రాయం లేదు.

రామం జానకి లక్ష్మీపతికి నమస్కరిస్తారు. వాసు వసంత పూలహారాలు అందియ్యగా రామం జానకి ఒకరి మెడలో ఒకరు వేసుకుంటారు.

లక్ష్మీ : (దీవిస్తూ) శుభం ! మా వాడిని విడిచిపెట్టకేం ! నాఅన్న వాళ్ళించెవ్వరూ లేరు.

(కృష్ణారావుప్రవేశం. వసంతతొందరగా వెళ్ళి చెయ్యి పట్టుకొని తీసుకొని వస్తూ)

వసంత : రండి! రండి! వాసు నన్ను తుమించాడు. అనుగ్రహించాడు. అతన్ని తుమాపణ కోరుకోండి.

కృష్ణా : వాసూ ! వయస్సులో చిన్నవాడివయినా బుద్ధి వికాసంలోనూ గుణాలలోనూ నాకన్న నువ్వు ఎన్నో రెట్లు పెద్ద ! నిజంగా నీ యెదుట నిలబడడానికీ, నిన్ను కన్నెత్తిచూడడానికీ నాకు అర్హతలేదు. మీ రామం నన్ను అన్నమాటలు పరమసత్యాలు. నాదుశ్చరిత్ర నాకు తెలుసును. దేవాలయంలోకి పరమపాపీ వెళతాడు, మహాభక్తుడూ వెళతాడు. కారుణ్యానుసంస్థ అతి పవిత్రమైనది గనుకనే ఇన్నాళ్ళూ నన్ను భరించింది. ఇప్పుడు నీ చరిత్ర, మహత్తు; నాకు జ్ఞానమార్గం

చూపించాయి. దేశాన్ని నిద్రలోనుంచి మేలుకొలిపే వైతాళికులు మీరంతా! నిన్నుచూసి సిగ్గుతో, పశ్చాత్తాపంతో క్రుంగిపోతున్నాను.

వాసు : మీది చాలా ఒడిదుడుకుల జీవితమైపోయింది. మా భాగ్యవరంలో వయోజనపాఠశాల ఉంది. ఇక్కడ రైతులకి కాన్త చదువు చెపుతూంటే మీకు విశ్రాంతి, కాలక్షేపం.

కృష్ణా : వద్దు! నేనుతగను; నా మనస్సులో ఎంతపరివర్తనం కలిగినా, నువ్వెంత మనస్ఫూర్తిగా నన్ను క్షమించినా, లోకం మాత్రం నన్ను క్షమించదు. 'వృద్ధనారీపతివ్రతా' అని లోకం సులభంగా అనేస్తుంది. ఈ క్షుద్రజీవి ఇక్కడుంటే నీ ఉద్యమానికి కూడా కళంకమే! నేనేదో యాత్రలు చేసుకుంటూ దేశాలంటపోతాను. అజ్ఞాతంగా ప్రపంచ నాటకరంగంలోనుంచివిరమిస్తాను. మా అమ్మాయిని అనుగ్రహించావు. చాలు. (గద్గదికతో) నీ కొక్క నమస్కారం చెయ్యనియ్యవూ! హృదయపూర్వకంగా ....

వాసు : శాంతించండి! శాంతించండి. మనమంతా కలిసి ఆంధ్రమాతను స్తవంచేదాం!

శ॥ "ఆచాళుక్యనృపాలరత్నముల వియ్యంమ్మంది శ్రీకాకతి
క్ష్మాచక్రేశుల లాలనల్ వడసి కృష్ణప్రాజ్యసామ్రాజ్య పీ
ఠీచంచజ్జయకన్యతో సరసగోష్ఠిన్ ప్రొద్దువోబుద్ధు ని
ప్రాచీనాభ్యుదయంబు నెన్నెదము గర్వస్ఫూర్తి; ఆంధ్రావనీ"॥
(రాయప్రోలు)

[కర్మవీరుడు ప్రవేశం; అందరూ నమస్కరిస్తారు.]

అందరూ : జే ! ఆంధ్రిమాతకు జే !

కర్మ : ఆనందం ! పరమానందం ! నాహృదయాకాశంలో అమావాశ్య చీకట్లు తొలగి నేడు చిన్న ఆశాచంద్రకాంతి గోచరించినది.

సీ॥ తనగీతి ఆరవజాతిని పాటకులనుగా
దిద్ది కర్దిల్లిన తెనుగువాణి
తనపోటులు విరోధితండంబులకు సహిం
పనివిగా మెరసిన తెనుగుకత్తి
తనయుందములు పాంథజనుల కభియచివా
సన సేర్చ నలరిన తెనుగురేఖ
తనవేణిగలు వసుంధరను నస్యశ్యామ
మను చేయజెలగిన తెనుగుభూమి
అస్మదార్ద్రిమనోవీథి నావహింప
జ్ఞప్తిపచ్చె నేడిదిచూడ; చాలదేమ,
చావలేదాంధ్రమహోజ్వలచరిత్ర;
హృదయములు చీల్చి చూడుడో సదయులారా॥[కాయపోగలు]

వీడీ ! నా వాసు ?

[వాసు సమీపించి నమస్కరిస్తాడు]

కర్మ : నాయనా! ఆంధ్రదేశాన్ని ఆవరించిన దాస్య తిమిరాలను తొలగించే ఆంధ్రిజ్యోతిని వెలిగించావు. ఈ జ్యోతి స్వతంత్రకాంతులు ప్రసరింపచేస్తూ గ్రామగ్రామానికీ వ్యాపించి ప్రజ్వరిల్లాలి. ప్రతిగ్రామానికీ ఒక్కొక్క వాసు ఉదయిస్తే ఆంధ్రిరాష్ట్రమే కాదు, భారతదేశానికి స్వరాజ్యంకూడా అచిర కాలంలో ప్రాప్తిస్తుంది. ఏదీజ్యోతి ?

[కర్పూరహారతి వెలిగిస్తాడు.]

భరతవాక్యం

కర్మ : గీ॥ తెలుగునేలలో నీదాస్యతిమిరమింక
నిలువజాలదాంధ్రిజ్యోతి వెలుగుదుండె
అన్నిపల్లెల నీస్వతంత్ర్యాంధ్రిమాత
శాలయంబులు వెలయుగాక ! ఆంధ్రిరాష్ట్ర
మచిరశాఖంబునన్ ప్రాప్తమగును గాక॥

సమాప్తము